DRAGUTIN M. DOMJANIĆ

IZABRANE PJESME



ZAGREB 1924.
REDOVNO IZDANJE MATICE HRVATSKE
ZA G. 1922.

DRAGUTIN M. DOMJANIĆ

IZABRANE PJESME



ZAGREB 1924.

REDOVNO IZDANJE MATICE HRVATSKE

ZA G. 1922.

ZAKLADA TISKARE „NARODNIH NOVINA“.

Velike ideje, što se iznose za pojedine narode ili za čitavo čovječanstvo, nikad se nisu ostvarile u čitavom njihovu opsegu. Jedva što se jedan njihov dio počeo ispunjavati, već ih ruše zajedno sa njihovom djelomičnom realizacijom druge nove ideje. U tom boju, bolje rečeno u toj izmjeni ideja i njihovih sila, starija se ideja preko noći prometne u historijsku činjenicu. Zvučni program za realizaciju ideje postaje starom frazom. To jednako vrijedi za ideje, koje su budile narod kao i za one, koje pokrenuše čitavo čovječanstvo. Ilirizam je također jedna ovakova narodna ideja. I njega je zadesila ista sudbina. Izgrađen na fantastičnoj predodžbi o našim narodnim precima oslanjao se u suštini na Rousseauovu lozinku »vratite se k prirodi«; tek po vanjskom učinku nalik na njemačku romantiku, a propagiran od privilegovanih staleža i redova usvojio je poput talijanskog rissorgimenta tehniku pozivanja na prošlost. Kao Talijani što su se na Rimljane, tako su se i ilirski pokretači pozivali na stare Ilire kao na svoje narodne praoce, samo zato, da uzmognu Aleksandra Velikog i druge velikane staroga vijeka, a rođene na Balkanu smatrati svojim pređima. Demokratički je razvitak suzio krug ilirskog probuđivanja na Južne Slovjene i to samo na prešno političko pitanje ujedinjenja Hrvata i Srba. U početku su bili u ilirski krug računali sve južne Slovjene, i to Srbe i Slovence i Hrvate i Bugare. Politički se pomišljalo na zajednicu hrvatsko-slovenačku ili opet hrvatsko-srpsku, već prema političkoj konstelaciji unutar bivše austrougarske monarhije. Kulturno-politički regeneriran je ilirizam jugoslavenskim nacijonalizmom. U istinu je potonji nešto analogno, ali sasvim drugo po svojoj sadržini,

nego što je to bio ilirizam. U književnosti do te regeneracije nije sve do danas došlo. Razlog je tome taj, što je uspjelo, — kome, posve je izlišno ovdje ispitivati i napominjati, — u najeminentnijoj kulturnoj manifestaciji jednoga naroda, u književnoj produkciji razlikovati se narodnom pripadnošću, pismenima i dijalektima. I tako imademo danas stotinu godina nakon književnog ujedinjenja pod ilirizmom dvije književnosti na istome jeziku: hrvatsku i srpsku.

Nu bili ti književnici, pjesnici i pripovjedači zadojeni najširom koncepcijom ilirizma, užom jugoslavensko-nacijonalističkom, ili podijeljenim hrvatskim i srpskim nacijonalizmom, svi oni rade ipak samo oko plemenske i narodne ideje i u njihovoj su službi. Kulturno-politički program ilirizma, jugoslavenskog nacijonalizma i ekskluzivnog srpstva i hrvatstva, sve su te nacijonalne koncepcije diktirale djelatnost naših pjesnika, određivale valjanost književnih vrednota. Djelatnost je književnikova morala dakle biti u skladu sa jednom od tih triju narodnih koncepcija. Što više takova književnikova djelatnost posvema zavisna od tih gore spomenutih narodnih koncepcija stvorila je upravo čitav niz tako reći taksativno navedenih kriterija, prema kojima se poznavao pravi pjesnik hrvatski ili srpski. Pjesnik je dakle morao upirući se o jednu od tih nacijonalnih koncepcija služiti narodu u njegovu jadu i nevolji, dakle masi. Njegov je rad morao biti nacijonalan, njegovo osjećanje nacijonalno, njegova pjesma ili pripovijetka morala je da bude odražajem čuvstva, mišljenja i života narodnjega, a sve bez obzira na pojedinca i talenat. Personalitet pjesnikov, njegov individualizam i temperamenat samo je imao da što jače odrazuje narodna čuvstva, misli i život. Individualnost se pjesnikova nikako nije smjela protiviti čuvstvima, mišljenju i životu narodnom. Kako pojam naroda nije bio točno određen, to je pjesnik kao čovjek samac, kao individuum, bio za književnost i u književnosti ono, što je kazuistika za empirijom stečeni prirodni zakon. Od pjesnika se tražilo, da potvrdi narodno osjećanje, mišljenje i život onako, kako su ga konstruirali ilirski zatočnici ili opet njihovi nasljednici sa

širom ili užom nacijonalnom koncepcijom, dakle kako narodno mišljenje, osjećanje i život nisu nikad postojali nego tek imali postojati.

Jer tako, kako su sebi zamišljali Ilirci narod, i kako su zaželjeli, da on živi, misli i osjeća, tako su sebi zamišljali narod i drugi predstavnici raznih narodnih koncepcija, a da u istinu narod nije nikada niti tako živio, ni tako mislio, ni tako osjećao. Pa sve da je u neku ruku svega toga i bilo, dakle onakova shvaćanja, osjećanja i življenja narodnog, kako su oni zamišljali, sve bi se to davno već bilo promijenilo od doba Ljudevita Gaja do epigona Avgusta Šenoe u osamdesetim i devedesetim godinama, koji su tražili uporno od književnika i pjesnika, da se ne maknu od tih načela, koja su uistinu bile samo željkovane predodžbe o narodnoj duši. Ne smije se zaboraviti, da su Ilirci stvorili sve ono, što i danas imamo i da je površno smatrati ilirizam tek književnim pokretom. Baš poradi toga, što je ilirizam stvorio sve, po čemu se sudi u svijetu o valjanosti jednoga naroda, baš poradi toga tražilo se od pjesnika i pisaca naših, sve do pod kraj devedesetih godina, da služe narodu. Književnost se morala podrediti narodnim potrebama i zahtjevima. U jačoj ili slabijoj akcentuaciji ovoga nacijonalizma, ona je postajala sve više tendencijoznom. Što se više moglo zasluga steći prema tome programu, to je diktat prema pjesniku i piscu, da bude nacijonalan, bio jači, silniji, stroži a kadikad upravo neumoljiv prema svakoj, pa i najmanjoj izjavi njegova individualizma. Avgust Šenoa, koji je upravo tiranski sprečavao tada modernom naturalizmu put u našu književnost, ma da je i taj naturalizam bio protivan individualizmu u literaturi, činio je to samo poradi toga, jer ga je posve ispravno shvatio, kao plod modernog znanstvenog a prema tome i internacijonalnog pozitivizma, koji nije poznavao a još ni danas ne će da poznaje razlika medju narodima. Kad se danas uščita njegova pjesma »Budi svoj«, ona se dojimlje poput moralnih uputa Polonija, što ih ovaj daje sinu svome Laertu prije polaska u Francusku. Što više u toj pjesmi imade mnogo izravnih reminiscencija na te upute, kojima je Shakespeare karakterizirao starca,

koji je zaboravio ili više ne zna za slaboće ljudske u protimbi sa mladošću, koja te slaboće poistovjetuje sa ljepotama života. To je još u neku ruku odraz onog franceskog, kadikada upravo spekulativnog nacijonalizma začetog u Lamartina a završenog Guizotom, koji su u narodnoj svijesti nalazili političku snagu tek onda, ako ta svijest sastoji ne od svijesnih pojedinaca, nego od samih malih više ili manje u strančarstvu dresiranih narodnih čestica, tako zvanih domoljuba. Šenoa, taj u književnosti direktni i posljednji čistokrvni potomak Iliraca, morao je da se posluži takovim uputama u vezanome govoru, jer je vodja hrvatskog bezobzirnog radikalizma dr. Ante Starčević propovijedao isto što i Šenoa u rečenoj pjesmi, što više razvio recept, kako svaki može postati dobar i valjan Hrvat. To je politički moral patriotskog nacijonalizma. Šenoa je samo u toliko odstupao od svojih ilirskih predaka, što je mekanu osjećajnost ilirskog patriotizma zamjenjivao sa tim nacionalizovanim rimskim gradjanskim krepostima. »Budi svoj« je politički nacijonalistički moral osviještenog buržuja druge polovice prošloga vijeka. Danas nam se čini malo bezobzirno a mjestimice upravo brutalno, kad Šenoa pjeva

»Oj budi svoj! Ta božji Ti je zamet,
A Bog sve mrzi što je laž i varka;
I neka Ti je vazda vedra pamet,
I srce vrelo, duša čista žarka;
Nek ravno um i srce Tvoje važu,
Tek tako bit ćeš čovjek brate moj,
Da zli i dobri ljudi smjerno kažu:
Da on je svoj!«

Kako je ovaj moral i pun protivština i kako je upravo nemoguće provesti ga, tako je jasno, da je to jedan dio političkog programa. Bez razlike imade svatko, da u sebi dade pameti i srcu polovicu vlasti. To je najteži problem od pamtivijeka za svakoga čovjeka, jer vedra pamet jedva će to ostati kraj srca vrela. Duša će pri tom najviše stradati. Um i srce kad bi i mogli jednako vladati, čovjek bi bio izgubljen. Čovjek je baš po

tome čovjek a i samo poradi toga, što kod ovog momenta u životu preotima maha srce, a kod onoga opet pamet. Pamet i srce u pravi čas na pravom mjestu a jednako podijeljeni po svojoj vlasti nisu ni pamet, ni srce živog organizma već jedan po filozofima teoretski konstruirani ideal. Povrh toga se danas smiješno dojimlje, što Šenoa traži, da se čovjek ima tako vladati i tako raditi, da mu »i zli i dobri ljudi« uzmognu kazati, »da, on je svoj!« Nema nikakove sumnje, da se nijedan životni moral ne ravna po onome, što će kazati zli ljudi. Ali baš poradi toga i baš iz ove kitice spomenute pjesme Šenoine vidi se, da je Šenoa svoju pjesmu ispjevao gledom na čuvanje gradjanskog morala, a u svrhu upotpunjivanja jednog političkog nacijonalnog programa. Njemu su dobri ljudi, ljudi narodni, koji rade za narod kao i prema shvaćanju i osjećanju naroda. Zli su pak ljudi oni, koji rade protiv naroda. To su ljudi na vlasti, koji je izrabljuju u svoje lične svrhe, ne udovoljavajući potrebama i zahtjevima narodnoga života, pa tako rade protiv naroda.

Ovom je pjesmom Šenoa ukratko dao upravo neku direktivu svima onima, koji dodjoše iza njega, a koji hvatajući se u isto oporbeno političko kolo a u boju protiv vlasti, ne htjedoše zaostati za zahtjevima još jačim i većim, što ih stavljahu Starčevićanci okupljeni oko »Hrvatske Vile« i »Balkana«. I ako su ovi uvodili franceski poimence Zolin naturalizam, ipak su ga uvodili tek zbog toga, da okupe oko sebe hrvatskim radikalizmom osviještene mase. Kumičić i drugovi nisu se povodili za naturalizmom tek iz književnih razloga. Nisu mu se protivili ni oni oko Avgusta Šenoe iz književnih, umjetničkih i stvaralačkih razloga. Naturalizam — ne realizam — htio je, da svu umjetničku sadržinu i svu pjesnikovu snagu iscrpi u što vjernijem prikazu prirode, dakle u okolišu piščevu. Pjesnik je samo smio da ostavi u svojem djelu tragove svojega temperamenta. Ali naturalisti osamdesetih godina u nas nisu se upuštali u takove književne distinkcije. Najbolji je dokaz, što mi pjesnika te naturalističke škole u hrvatskoj a ni u srpskoj literaturi nemamo. August Harambašić, taj bard

Starčevićeve nauke, ni u čem se ne razlikuje od najtipnijeg nasljedovatelja Šenoine lirike Gjure Arnolda. Oba se samo natječu u tome, kako će svojom pjesmom predobiti za sebe što veći dio naroda. Književnost im je bila sredstvo, a u pjesmi morala se odražavati ne samo patriotska sadržina, već i patriotska tendencija shvaćana po stanovitom političkom programu. Harambašić je tipni davorijski pjesnik, a samo kulturna prevalencija Gjure Arnolda nad Harambašićem kao i njegova opsežna naobrazba sprečavahu ga, da ne odbaci i on sa žica svoje lire sve ljudske probleme izuzamši domoljublje. Ali mi nalazimo u njegovoj pjesmi »Domovina« stihova, koji su još jače intonirani od svake Harambašićeve davorije.

»Hoću tato — kunem Ti se vjerom,
Radit u dan, učit u noć kasnu
Junak bit ću mačem ili perom
Za tu našu domovinu krasnu.«

Nu dok bi to imao biti putokaz omladini, veli Arnold još prije toga, što misli o svrsi pjesme ili književnosti, pa upirući prstom u hrvatske predje veli:

»Ti ćeš doznat, kako su za grudu
Zemlje svoje lili krvi česme,
I sudbinu kako su si hudu
U vječite okovali pjesme.

Tako predji namrli nam slavu,
A sa slavom ovu dragu zemlju
Pak su onda naslonili glavu,
Tihi sanak da u grobu dremlju,
Al' iz groba glas nam šalju oni,
Nek na umu svedj nam domovina«

A uz to evo gornja zakletva sinčićeva ocu.

U toj političkoj kolotečini i ovako opredijeljenoj atmosferi moralo se kretati hrvatsko pjesništvo i beletristika. Naravno da granice tim patriotizmom nisu

bile točno odredjene. Što više granice toga patriotizma, unutar kojih se je smjela kretati književnost, danas su bile šire, a sutra opet uže. Kad je sistem vlasti najjače pritisnuo, broj se pravih hrvatskih patriota silno smanjio, dok su granice književnosti postale tako uske kao nikada prije. U njima je mogao da diše samo reakcionarni, a nikako slobodoumni duh. Tadanje su vlasti postigle onaj uspjeh, što Macchiavelli preporučuje vladarima da vlašću i pritiskom svojim prinude oporbenjake, da pristajanje uz tu oporbu bude uvjetovano još manjom slobodom nego li život uz vlast. U to se doba javi hrvatska moderna sa svojim individualizmom a s njime medju prvima pjesnik Dragutin M. Domjanić.

Valja znati, da je od Iliraca bilo sve do pod kraj osamdesetih i devedesetih godina dopušteno iznositi svoju personalnu notu u književnim produktima samo gledom na osjećaje prema ženi. Ljubav do stanovite, ali svakako pristojne granice, ljubavni osjećaj, kojim se nitko u svojoj ćudorednosti ne sablažnjava, tu je bilo donekle dopušteno i više kazati, no gledom na druge motive ili radi drugih motiva. Medjutim personalna nota još nije a i ne mora da bude individualna. Obično su to doživljaji u formi utjecanja okoline na pojedinca čovjeka. Reakcija je na te utjecaje u većoj ili manjoj mjeri vazda jednaka gledom na svoju sadržinu. Tu se dakle ne može pjesnik naći u protimbi sa masom i sa mišljenjem, osjećanjem i životom prosječnog čovjeka. On se odlikuje od njega tek snagom svojega temperamenta, koji reagira sad u većoj sad u vrlo jakoj mjeri na vanjske utjecaje. Personalna nota u pjesnika nešto je instinktivno, nešto je, što ga veže sa svim ljudima kao što ga veže ljubav, kao što ga veže samilost na ljudsku zajednicu reagirajući jednako na gadne pojave kao i na lijepe, na jade kao i na nesreću u životu. Naprotiv je individualizam nešto promišljeno, bolje reći, nešto hotimično, što nije općeni prirodni instinkt nego više nalik na nužnu obranu u životu. U personalitetu svojem mi smo u zajednici s ljudima, osjećamo s njima, zajedno se s njima borimo i imademo s njima iste interese i misli. Naprotiv se individualizmom dijelimo od zajednice s lju-

dima i odvajamo od njih, zato jer hoćemo da obranimo i dovedemo do valjanosti svoje mišljenje, svoje shvaćanje i svoj način života. Toga nije smjelo biti u književnosti pred modernom, a u devedesetim godinama. Individualizmom bi se pjesnik, kako rekosmo, — odvajao ne samo od ljudske zajednice, od mase, nego i od naroda i plemena svoga i bio bi za narod jednako izgubljen kao da se je pridružio internacionalizmu. Pod svaku je pak cijenu trebalo i najmanju jedinicu ljudsku za narod spasiti i uzdržati. Individualizam stvara sebi svoje božanstvo i svoje ideale, jer ne obožava ono i ne štuje ono, što obožavaju i štuju drugi. Ili u najboljem slučaju individualizam shvaća božanstva i ideale drugačije nego što ih shvaća masa, zato drži, da to shvaćanje ne mora biti konstantno i stabilno već dopušta, da se to shvaćanje i mijenja. Individualizam imade smisla za čovjeka čitavog, kakav jest, sa svim njegovim dobrim i lošim stranama, ne kakav bi imao da bude. Zato u individualizmu imadu mjesta ne samo ljudski temperamenat nego i ljudske slaboće. Individualizam zna, da su te slaboće sve manje, što su godine u čovjeka veće, i zato odbacuje od mladosti moralizatornu filozofiju staraca kao tobože jedino valjanu maksimu utvrdjenog životnog iskustva. Individualizmu je konačno ljudski život glavno i polaže na nj najveću važnost. Jer samo se životom može individualna snaga čovjekova kontrolirati a i razviti. Tko živi od mladosti do groba po maksimama, što su doduše istinite i stečene iskustvom tek u bolnoj starosti, taj ne dopušta ničega u životu, tome je život pust bez vrijednosti. I da su od vajkada ljudi živjeli po ovim maksimama od mladenačkoga doba do smrti, ne bi bilo razlike izmedju dobra i zla, izmedju ćudorednog i nećudorednog, maksime bi ukratko rečeno, bile suvišne i ljudi niti bi bili dobri niti zli, kao što ni životinje nisu. Čovjek ne bi imao povjesnice. Ali baš život mora da živi čovjek svojim načinom, te da život učini samo svojom svojinom. U personalitetu čovjek se ne može nikada da posvema iživi, jer lice — to jest personu čovjekovu — iscrpljuju i ograničuju sa sviju strana i društvo i država i crkva i narod i zanimanje, od kojega čovjek živi. U

duši svojoj, kamo se zaklonio individualizam, hoće čovjek da bude slobodan. A pošto je samo ono prava pjesma, koja je odraz slobodne duše, pravi je pjesnik u svojoj pjesmi više ili manje čovjek individualist. Da je takovo naziranje na književnost, što ga je uvela moderna u drugoj polovici devedesetih godina prošloga vijeka, izazvalo buru negodovanja, poznato je i napose ne treba spominjati. Zato i Gjuro Arnold, koji je jedini pjesnik te narodne predmoderne škole, i veli:

»Zato nisam dašto pjesnik mode,
Ali niti strasti, grijeha, kala,
Ja sam pjesnik roda mog slobode,
Kakova je u davnini cvala.«

Istančana inteligencija Arnoldova dopušta, da u sadašnjosti nema slobode, ali traži od sebe kao pjesnika, da se sadašnjica, u kojoj on živi, mora zanositi za onom slobodom, koje ne samo nije bilo nego koja je u davnini cvala, ma da ne zna točno, koji je opseg ta sloboda imala. A sve to radi toga, da se može uzdržati narodna fronta, ma da nema u sebi ni snage ni odlučnosti, da se sa svojim ja digne u ime naroda svoga. Kako se njemu čini taj individualistički smjer moderne u pjesmi i lijepoj knjizi, karakterisao je Arnold ovako:

»Šampanjcem Vi bi dašto sada htjeli
Da otplavite ljagu smrtna grijeha,
A gromkom bukom djavolskoga smijeha
Da nadbijete duše pako cijeli,
Al Vi ste slavlje razvili nad jazom
Svog vjerovnika...... Ja ću svojom stazom...
Vi zovete me, — jer ste zakopali
Već davno boštva svojih dana mladih,
Al' što bi s mojom bilo siročadi
Života moga cvijetnim ideali?
Pod Vaših riječi klonuli bi mrazom
I poginuli....«

Iznositi svoje ja sa svim lijepim makar i slabim, što se ne da opravdati pred stojičkom ideologijom, tražiti, da

se i ja uzdigne nad sve pojedince, nad okolinu, viknuti u svijet, da se sputani ja baš tako bolno dojimlje kao i sputana sloboda mase i naroda, to se u ono vrijeme nije smjelo, jer se je tražilo, da najprije narod ojača, da sa sebe strese tudjinsko igo i da se oslobodi. Izgleda je bilo malo, a još je manje bilo utjehe. Upravo je bilo dnevno pitanje, hoće li onda, kad do te slobode dodje, biti mjesta i vremena i slobode za ljudski ja bar u pjesmi i u lijepoj knjizi i ne će li i ove morati opet zbog očuvanja stečenih stečevina šutjeti kao i prije.

Dva su momenta sprečavala Domjanića, da i on zadje u masu sa svojom pjesmom te da se pokori diktatu savremenih književnih uzanca ili opet ukusu publike: naturalizam i njegovi predji. Domjanić je u potpunom smislu aristokrat. On demokracije ne podnosi. To je i jedan razlog, što se opire naturalizmu, jer taj ide uporedo sa demokratskom idejom u svijetu. Povrh toga naturalizam je nešto jedro i zdravo, nešto, što poznaje samo prirodnu odliku tijela, a u njemu priznaje i jakost duha. Odijeljeno naime jaki duh u slabu tijelu naturalizam ne prihvaća. Aristokracija se pak najviše upire o duh pojedinca, koji je raznolik od duha mase. Zato je i naturalizmu svaki aristokratizam zazoran, a kao posljedica jednog umjetnog i naumičnog kulta, koji mora konačno da završi sa dekadencom fizičkom u pojedincu, rodu, plemenu i narodu. Ali jednako je aristokratizmu zazoran i demokratizam, koji se, ne poznavajući naumičnog obira, u svakoj generaciji obnavlja, i time nema tradicije, nema prošlosti, nema imena, poznavajući tek pusti fizički život kao skup funkcija tjelesnih organa. Da je Domjanić bio od prirode jak, da je u nj bila fizička snaga jednaka onoj duha i srca, on bi bio možda jedan od zastupnika individualističke borbe. Vidrić je bio premalo personalan i premalo individualist kraj svega svojega aristokratizma, da i on zadje u ovakovu borbu protiv mase. Ali Domjanić je individualist do u posljednju žilicu svoju. Osjetljiv i ponosan, spreman na najveću žrtvu, a u isti čas za vanjski svijet hladan i upravo nevidljiv za svoju okolinu, on ide tako daleko, da mrzi i na isti život kao na jednu zajedničku formu

organsku, koja veže njega sa svim ostalim ljudima, što više, koja ga radi toga i izjednačuje s njima. I zato on traži druge forme organske, koje bi bile izražajem života; koje su i kakove bi imale da budu, ne veli, ali druge nego što su ove sa svojim običnim a svima jednakim nuždama i potrebama. On ne vjeruje ni u život ni u smrt tek kao u dvije jednake forme organskog izmjenjivanja materije. On vjeruje u jedan život, koji je sasvim prema njemu prikrojen i koji samo njemu odgovara. I u tako prikrojenom životu a prema vlastitim svojim željama traži on veći užitak, veće ljepote, no što ih traži fizički normalan i jak čovjek. Njegovi užici životni nisu, a i ne bi bili vezani uz fizičku snagu već uz snagu duše. Jer on ne vjeruje ni u to, što je obično vrijedno u ljudskome životu. Jasno je, da u takovoj novoj konstrukciji životnih vrednota imade samo takovih, koje su subjektivne vrijednosti, a medju ovima je na prvom mjestu njegov ja. Njegov i ničiji drugi. Taj radikalni aristokratizam odrazuje se u svim Domjanićevim pjesmama i posve je jasno izrečen egotističkom intonacijom. Zamislite osjećaje i misli Domjanićeve u jakom i zdravom tijelu kaošto je bilo ono Ivana Mažuranića i Gjure Jakšića! Gotov takmac Fridrika Nietzschea. Ovako je Domjanić samo jedna snaga, koja se osjeća negdje iz daljine, za koju se znade, da postoji poput ultra-violetnih zraka, ali snaga, koje manifestacija nije obična u životu i koja se ne vidi svaki dan i na svakome čovjeku. U svim Domjanićevim pjesmama čitamo, kako se on dijeli ne samo od ljudi, ne samo od uobičajenih društvenih vrednota nego i od života i od smrti. U tim pjesmama govori samo o sebi, kako on živi, što on smatra životom i što on smatra u njemu vrijednim. Da se to isticanje njegova ja ne bi možda shvatilo kao hvastanje ili kao pretjerivanje vlastite svoje vrijednosti već kao subjektivizam jednog radikalnog aristokrata, jednog posvema osjećajima prosićenog individua, dosta je spomenuti, da Domjanić ne će, a i ne mari da prema životu, kako ga je on sebi konstruirao, udesi život ljudi i načela životna. Ne samo da ne mari za to, nego on toga i ne će, jer znade, da bi onda te njegove životne vred-

note ili načela postali moralom sviju, mase. Ali moral i vrednote mase ne mogu biti njegovim moralom, vrednotama u njegovu životu ni maksimom njegova živovanja. Tu ne odlučuje samo želja razlikovati se bilo čim od drugih dakle od mase ljudi. Domjanić znade, da on sam ne živi u sebi i uvjeren je, da u njegovu organizmu žive i njegovi predji i da je zato njegova duša ne samo veća, nego kud i kamo vrednija od duša sitnih stotina ljudskih. On imade sličnih drugova; kao on živu neki odabranici, ali samo slično, ne jednako kao i on. I oni živu svojim životom, i oni nemaju ničega zajedničkog sa Domjanićem kao ni on s njima. Oni se mogu naći, oni se mogu složiti i saglasati, ali ne mogu nikada i ni po čemu da budu jednaki.

Već u prvim pjesmama, koje je on zaboravio, a koje su zaboravili i oni, kojima ih je kazivao iz dvaju malenih u sivi papir uvezanih bilježnica pod naslovom »Pelinovo cvijeće«, ozvanjalo je nešto neobično, ma da nije bilo po sadržini neobično. Što više baš tom sadržinom bio je sličan tadanjim pjesnicima. Ta sličnost Domjanićevih pjesama sa onim svojim savremenim starijim ili opet po dobi jednakim drugovima sa lirom u ruci sastojala je u pesimizmu. Pesimizam — kako istakoh — bila je jedina filozofija, koja se uhvatila naših liričara poput mahovine. Bio je to pesimizam ili slobodno po Schopenhaueru ili opet ropski po njemu stavljen medju stihove pojedinih pjesama. Kod većine njih bio je sentimentalan, larmoajantan upravo dosadno jednoličan i u najviše slučajeva nije bio izrazom ničega drugoga doli izražajem momentanih nedaća ili neuspjeha u životu. Takov tipni pesimizam, koji nije izražavao nikakav odredjeni nazor na svijet, život i ljude, bio je onaj upravo šematični pesimizam Harambašićev. I tako se sve do moderne mislilo, da pjesnik smije dvoje: praviti prazne i loše stihove i biti pesimist. Ali je pesimizam i dobro djelovao na prave pjesnike. On je bio onaj motor, koji ih je tjerao iz jednoga svijeta u drugi. Franjo Marković videći, da njegovim idejama nema mjesta u Hrvatskoj, utječe se od Schopenhauera Herbartu. Pošto je sve u svijetu ili većim dijelom loše, gadno i nevaljano,

to ono uistinu valjda i ne postoji i samo je prividjenje. S. S. Kranjčević od Schopenhauera prelazi u kršćanstvo, jer mu se čini boljim od poganskih misli, što preostadoše tek u velikim ruševinama klasične starine. Iz kršćanstva utječe se direktno buddhizmu, jer mu je bol jedinim znakom života. Domjanić u početku pristaša Schopenhauerov — on ga je i vanredno pomno čitao — konstruirao je sebi sam život i njegove forme. Aristokratski radikalizam Domjanićev ne radja bezobzirnim propagiranjem silovitog ćudoredja, ali završuje odlučnim prekidanjem sviju veza sa ljudima. Ne predavši se doduše sumornosti živi za sebe, bolje reći, sebi, jer on je sebi i čovjek i svijet.

Šematički pesimisti predmodernog doba iz čitavog su pesimizma uzimali samo jednu banalnu želju, a ta je bila, da vole umrijeti, nego li živjeti, da je smrt bolja od života. Domjanić ne veli toga; baš naprotiv on voli život, ali svoj po sebi samome konstruirani život. Jer obični mu je život tek lik bijedna umiranja, a smrt?:

»I što je smrt? To čovjek uvijek pita,
Tek pregršt zemlje, odgovor je nijem.«

Ne znam, je li Domjanić što sačuvao od »Pelinovog cvijeća«; nešto je bilo odštampano u »Slovanskom Svetu«. Sigurno znam i pamtim dojam tih prvijenaca Domjanićevih. Glavna nota u njima nije bila kao obično u prvijencima naših pjesnika nesreća zbog neuzvraćene ili neuživane ljubavi, nije bilo čuti ni tužbe na sudbinu, koja ga nije obdarila krepkošću tijela ni bogatstvom, već je glavna njegova žaoba bila u tome, što on mora, ne živjeti, već živjeti uopće, i to ne medju ljudima nego s ljudima. I malo je zatim objelodanio »Vienac« njegovu pjesmu »Ridi pagliaccio!« Bilo je to u polovici devedesetih godina, kada je taj motiv bio popularizovan Leoncavallovom operom i tekstom po čitavom svijetu. Sasvim se zaboravilo, da je to od riječi do riječi uzeti motiv iz Catulle Mendesove drame »Tabarinova žena«. Ali taj motiv u tolikim varijacijama obradjen u svjetskoj literaturi, tako živo osjećam u svačijem srcu, ipak je

dobio — rekao bih — baš ovom Domjanićevom pjesmom neki stabilitet, neku formulu. Ni Nikolić, a ni Vidrić nisu svojim prvim pjesmama učinili takav dojam. Učinio ga Domjanić ne samo medju književnim svijetom nego i medju čitalačkim. Ne smije se zaboraviti, da se je naše općinstvo, baš kao i drugdje, naravno mnogo prije, odvrnulo od isključivog kulta glazbe i interesa za nju, i počelo zanimati za likovne umjetnosti i za književnost. Pjesme i taj put kao i portreti Vlaha Bukovca utriješe put modernoj. I tako se poimence, jer su počela prva čarkanja izmedju stare i mlade književne generacije i jer su nikle neke revije mladih, počelo čitati, što je u »Viencu« bilo odštampano. Mora se reći, da su čitaoci osjetili sadržinu Domjanićeve pjesme »Ridi pagliaccio!« kao zaušnicu. Takova šta se ipak nije očekivalo, da će se usuditi kazati pjesnik. I jedva što su se oporavili od te istine, koju je kazao Domjanić u svojoj pjesmi i to baš u »Viencu«, u kojem se nije smjelo kazati ništa, što bi moglo ma čije osjećanje ili mišljenje povrijediti, jer to tobože ili navodno nije bilo u skladu sa zakonima estetike, uslijedio je još jači udarac. Bila je to druga njegova pjesma »Umiranje«. To je bilo u neku ruku autentično i komplementno tumačenje k »Ridi pagliaccio«. U tim je dvjema pjesmama zadugo ocrtan čitav pjesnički rad Domjanićev. On vidi, da onim plemenitim sveljudskim osjećajima medju ljudima i u životu nema mjesta. Utvrdivši to, on je još više uvjeren o svojem radikalnom aristokratizmu. On još više zazire od ljudi i njihove forme živovanja, jer ljudi nema za njega nego samo zvijeri, a niti svih onih velikih ideja i ciljeva, koji su na tobožnjoj diferenciji ljudi i životinja izgradjeni. Još više i sve više se odbija od ljudi i povlači u svoj svijet, a potkrepljuje ga u njegovu tom povlačenju njegov ja, njegovi predji, njegov ponos, a onda opet samopouzdanje u svoj ja, uvjerenje o vrijednosti svojega roda i vjera u prevalenciju svojega osjećajnoga svijeta. On vjeruje u taj svijet, kako ga je on sebi konstruirao, ali ne vjeruje u njegovu pobjedu, bar on toga nigdje ne veli. Ali zato ističe, da taj njegov svijet nije ideal kao onaj drugih ljudi. Što više sam u životu svojemu ni ne misli na to,

da dosegne svoj ideal. Dosta mu je, ako ga bude tko drugi usvojio i jednom negdje postigao onaj, koji će imati isto takovo mišljenje o životu i ljudima. Znajući, da život nikada ne može da bude jedan drugomu jednak, nije zato ni odredio granice tome idealu, tome svojemu po samome sebi konstruiranom životu, nije baš ni točno obilježio sadržinu. U pjesmi »Confiteor« — takodjer jednoj od pjesama njegovih, u kojoj se je sam u neku ruku duševno opisao — veli na kraju:

»Al vjerujem u dalek ideal
pa makar ga i onda istom našo,
na nepoznati prekogrobni žal
kad jednom stupim, pošto dan mi zašo
kad život usne ili strgan svene
u vječni beskraj mine čežnje vir
i zasja zora bez noći i sjene
u zadnje spoznaje duboki mir.«

Još jače u »Zimnjim noćima« naglašuje on to svoje uvjerenje:

»Kasno je — nemam veselja životu —
Žmirkaju zvijezde daleko i hladno.
Hoće li jednom več svanuti jutro?!
Kako je živjeti dosadno jadno!

Ali to zaziranje od života i od ljudi, koji nit su dobri nit zli nego zajedno sa životom neki gnjusni aglomerat, ipak ne ide tako lako. I najgori pesimist — a medju nje spada Domjanić — ipak je upućen i u konstrukciji svojega života i u formama svojega živovanja na ono svojih pet ljudskih ćutila, koja ga čine i jakim i slabim, koja ga vežu uz život i uz ljude. Tih ćutila se on ne može da riješi, on ne može sa svojega tijela da skine ono tanano živčano velo, što ga je priroda preko njega prebacila. I otuda boj s tim ćutilima, jer se onaj život s onim formama, kako je to sebi konstruirao Domjanić, ne može da živi, a još manje može da se uživa bez tih ćutila. Propjevavši Domjanić u »Carmenu« i u »Šampanjcu«, objavio je jedan Confiteor jači i besvjesniji od onoga, koji je pod tim naslovom spjevao.

»Carmen« je priznanje svoje slaboće, priznanje, da se bez ljudi ipak ne može živjeti svojim životom, pa ni onim, koji je sebi tko sam iskonstruirao. Za Domjanića je to kletva, koja tereti svako organsko biće. Sva ćutila približuju ga živom organskom krugu. Ta želja je imanentna kao i vjerovanje u boga: To su dvije raznolike emanacije, što upućuju čovjeka na dva svijeta: na svijet materije i na svijet duše.

»Raspusti pram nek pane noć,
čuj cimbale i jecaj smijeha
sa usna Tvojih kušat ću
svu slast, svu raskoš grijeha.
Ja hoću živjet makar tren
pa makar zato mrijet, Carmen!«

Ili dalje u pjesmi »Šampanjac« završuje ovako:

»Amo šampanjca tu bljedjanu vatru,
s praporci pjesma nek zamnije življe.
Zar da je kasno, vijek je karneval,
život i smrt gle grle se divlje
vječno uz kletvu i molitvu našu.
Pjena je slatka, kad blizu je talog
uvijek je doba još razbiti čašu.«

Ako se k ovim pjesmama poimence k ovim zaključnim akordima uzme još na um i sadržina pjesme »Moja ljubav«, onda se vidi, kolika je borba morala da razruje veliku dušu, a u slabom njegovu tijelu. Koliko je tu prave žive strasti više nesmirenih ćutila nego — neutaženih mišica. To je ona nervoza želje, koja najjačim bojama izazivlje fantaziju o mogućem užitku. To nije luda ekstaza, kao što je nalazimo kadikad u Jakšića i u Vidrića. A ne može to ni da bude. Jer Domjanić se nije mogao podati užitku. On ga nije bio kadar ni časkom okusiti, jer uživati može čovjek samo sa čovjekom kraj čovjeka ili medju ljudima. Užitka za čovjeka samoga pojedinca nema. Uživati znači trošiti život i zato može uživati samo onaj, koji život voli, a ne onaj, koji ga ne voli, poimence ne onaj, koji mrzi život onih, koji živu, dakle život sviju ljudi. Tu je eto

prelom, koji čini, te Domjanić sve više dijeli svoj život od onoga svojih nuzljudi. Jer možda će ipak jednom svanuti ono jutro, kad ne će trebati živjeti s ovim ljudima, kad ne će trebati živjeti onaj organski kalup životni i kad ne će biti više ni jadno ni dosadno živjeti. To će biti onda, kad se bude oživotvorio Domjanićev daleki ideal. Valja dobro imati na umu tu disonancu, koja se povlači prvom pjesmom Domjanićevom pa sve do njegova preokreta. To je ona disonanca, koja se provlači uvijek u jednom glasu kroz malo ne sve njegove pjesme kao u Chopinovim valsima. Ta disonanca je u tome, što u isti čas ljubi život i žudi za njim i zazire od njega, što je željan užitka, ali ga ne može imati, jer ga ne će i ne može da dijeli s ljudima, koje mrzi, ne jer su ljudi, nego jer su masa. Domjanić je odviše ponosan, a da bi pokazao tu svoju borbu, koja ga razdire i mi možemo samo da je zamijetimo u ovom jednom disonantnom glasu u njegovim pjesmama. Ta se disonanca najviše i najjače pokazuje u prvim njegovim pjesmama. One nam još mnogo pričaju o toj njegovoj unutarnjoj borbi. Ali onda se ta disonancija javlja sve rjedje i on je konačno u sebi sve prešutio. Njegov aristokratizam mu ne dopušta da je i dalje iznosi. Masa ne treba da znade za njegovu bol, ona ne treba da ga razumije, a zabranjuje, da mu se smiluje. Zato se i očaj, koji pesimisti inače tako često iznose svom snagom razočaranja, nesreće, jada i nevolje, vrlo rijetko javlja u Domjanićevim pjesmama. Samo mu se jednom potkralo i odonda nikad više. Samo jednom mu se javila misao i sumnja, ne bi li bilo bolje odreći se svake borbe i živjeti kao svi ljudi što živu, prosto se predati životu onom običnom životu, koji svi živimo. U pjesmi »Htio bih . . .« Domjanić jasno veli, da hoće da živi, što više objašnjuje nam i kako bi htio živjeti. Tu se osjeća njegova golema želja za životom, koja je u njegovim pjesmama istaknuta jače nego li u ičijim u našoj književnosti prije i poslije moderne. Ako i nije u njega radosti životne, u njega je želja životna i snage životne i on se baš žali na to, što ne može da te snage svoje omjeri. I zato samo časkom sumnja i očajava, nije li on

udario krivim putem, i da li je borba za njegove ideale potrebna:

»A čemu borba? Ipak još nisam
ni jedan san bar prosnio mirno
svetinje nema koje mi nije
blatnom si rukom bližnji moj dirno.
Čemu mi ljubavi prepuna grud?
Čemu mi borba kad uzalud?!«

Na drugom još jednom mjestu u pjesmi »Život« veli:

»Čemu je ugasla mladost i zvijezda mnoga mi zlatna?
Zar samo za to, da rulje sve pogazi noga blatna?
. . . .
Već mi dotužilo stradat u času i prijegoru nijemu,
Dok se naužili drugi, a ja sam tek čeznuo, a čemu?«

Taj očaj i sumnja medjutim ne traju. Oni ne ovladaše njime. Sve ako se i ne bori više za užitak ili opet, da po sebi konstruiranom svom životu izvojšti neko pravo, on bije još gori boj sa očajem i sa sumnjom samom. Nu mora se priznati, da je taj boj kratak i da završuje njegovom pobjedom. On postaje sebi sam junakom svoje ideje o životu:

»Ne, ja ne mogu zlatnom idolu
žrtvovat sve i duh i poštenje,
ne ja ne mogu igrati glumu,
veseo bit gdje srce mi stenje,
koljeno svijat pred tim što mrzim,
moja je zato preponosna duša.«

Nužno je rekonstruirati duševnu sliku unutarnje Domjanićeve dispozicije, a prije trideset godina iz ono nekoliko pjesama, koje ugledaše svijeta u razmaku od dvije, tri prve godine njegove pojave u našoj knjizi. Nužno je to, da se uzmogne znati za učinak tih pjesama. Domjanić je pesimist, ali nije, kako već rekoh, poput onih prije njega, koji su se tim pesimizmom poslužili kao jedinom filozofijom, što je bila u ono doba

dopuštena navukavši je na sebe tek kao ruho, u kojem su uz liru pjevali svoje banalne ljubavne boli. Pesimizam je poslije smrti Avgusta Šenoe dakle u osamdesetim godinama, kad je drugdje u svijetu već odavno bio maknut iz poezije, bio u našoj književnosti tako jak, kao ni jedna filozofska dispozicija prije i poslije njega. Političke nedaće, što više političko propadanje, danomično razočaranje s političkim programima ili opet razuvjerenje u čast i snagu političkih vodja, sve je to čitavo hrvatsko društvo učinilo pesimističkim. Taj je pesimizam dobio razne forme kao što ih uopće pesimizam i samo pesimizam može da dobiva i uzima na se. Široke se mase opajahu vinom i budućnošću, koja je bila ilustrirana slavnom prošlošću, dok se inteligencija — koja je odabrala drugi oblik pesimizma napustivši svaki otpor — podala svim mogućim životnim užicima. Nikad nije materijalizam imao i dobio u inteligenciji više šanca uslijed ove površne forme pesimizma negoli u osamdesetim godinama.

Kaošto je taj pesimizam razvodnio pjesničku sadržinu, tako je rastočio i hrvatsku inteligenciju. Analfabetizam mase s jedne strane, a sve veća nesavremena naobrazba ili nenaobraženost inteligencije uopće s druge strane, kraj sve želje uteći iz hrvatskoga života i predati se svijetu užitaka, doskora dovedoše inteligente naše ili barem najveći njihov dio do mete, na kojoj ona više nema ništa sa pesimizmom posla. Užitak je riješio ljude sviju spona sa dušom, srcem i savješću. Postao je ciljem tijela, nazorom na svijet i svrhom života. Kako tadanja naša inteligencija nije raspolagala sa nužnim materijalnim dobrima i sredstvima, da uzmogne produžiti način života odan samo užicima, naskoro se ili zadužila ili prostituirala. Vlasti su podupirale taj pesimizam, kojim se ljudi podadoše užitku odvraćajući se tako od zbilje. Što više vlasti su išle zatim, da u inteligenciji bude želja za užicima što veća. A ta želja je kraj sve većih socijalnih i političkih nedaća u javnome životu i u privatnom moralu uistinu i postajala sama po sebi sve većom, jer je danomice trebalo zaboraviti na sve ogromnije i gadnije posljedice privatnog

nemorala i javnih političkih poraza. Paupertas semper meretrix. Do tog dodje, da je inteligencija ugušujući u užitku svoj pesimizam, svoj jad, svoj očaj, izgubila sve više snagu svakog otpora i ravnovjesje, predočbu o poštenju i o odredjivanju ćudorednih vrednota te tako otupila i duh i srce. Druga vrsta tih pesimista objesila je poput Židova u babilonskom sužanjstvu svoje harfe na vrbovo duplje i plakala. To je bila oporbena inteligencija, u kojoj se još nalazili ostaci ideje ilirizma i jugoslavenske narodne zajednice. Ti doduše nisu pjevali i budili narod praznim davorijama, ali su svu krivnju svaljivali na onu inteligenciju, koja se odala užitku, ne znajući, da je u suštini svojoj bila baš tako pesimistički disponirana kao i prva, i da su ti ljudi uživajući htjeli samo zaboraviti na ono, što su i ovi vidjeli, naime na svoju nesreću. Taj se pesimizam odrazuje u našim novinskim člancima onoga doba, u pjesmama, novelama, romanima i svi se tuže, jadaju na naš svijet, na naše prilike veleći, da bi bilo sve bolje, da su naši ljudi bolji ili bar drukčiji. Ponosni Šenoin poklik »Budi svoj« prometnuo se u jadikovanje. Možda nije nigdje nikada boljim primjerom urodila povjesnica negoli ona Hrvatske i Hrvata u osamdesetim godinama, primjerom, koji jasno i glasno kazuje, da se nije smjelo lagati narodu i uzgajati ga u nečem, što valja samo za politiku dnevne potrebe, čega nije bilo i što nije u političkom saobraćaju tadanje austro-ugarske monarhije a ma baš ništa vrijedilo. Taj je pesimizam, kojemu se predao narod u formi alkoholizma ili iseljivanja u Ameriku, šireći sve više nepovjerenje prema inteligenciji, koja je sastojala ili od oporbenih plačidrugova i bogalja, vladinih epikurejaca ili opet indolentnih financijalno nezavisnih elemenata, taj pesimizam, koji se davno u toj tugaljivoj i bezvrijednoj formi već preživio u Evropi, kod nas je bio i živio u životnoj praksi i u literaturi i u politici. Živio je samo zato, **jer je to bilo najkomodnije naziranje na život i na ljude**, a u vrijeme, kad su veliki problemi počeli izjedati snagu Evrope i svijeta, kojima smo se mi — ma da su i nas počeli zapljuskavati — oglušili. Inteligencija i vodje narodni bojeći

se, da bi se tim problemima narod odao internacijonalizmu, da bi mu se njegova sila pokvarila, a posao time tudjinskim vlastima olakšao, zatajiše mu te ideje, koje su bile zahvatile sve ljude i društvo u Evropi. Povrh toga pesimizam je bio i vrlo ugodan, jer je svatko mogao svaliti krivnju za naše nedaće kao i za ličnu nesreću na druge. Život i ljudi su krivi, kazivali su političari, a s njima pjevali i pjesnici. Kad bi ljudi bili bolji i kad bi se božijom milošću promijenio tečaj i sadržina ljudskoga života, i nama bi bilo bolje, a doći će vrijeme — tako su tješili političari i pjesnici narod i društvo, — kad se to bude zbilo. To čekanje, da će se ljudi poboljšati, nije bilo ništa drugo nego pomanjkanje otporne snage ili opet lijenost i bojazan opirati se i zaći u borbu za život i sa životom i zalagati se u njemu sa svojim ja za bilo što. A kako se ljudi ne htjedoše nikako poboljšati, a život nije htio nikako da postane ni drukčijim ni lagljim nego upravo danomice težim, a radi toga i ljudi gorima, to su ljudi postali i u pjesmama sve gori a u istinu sve slabiji, dok je život na njih sve teže pritiskao. I oni, koji su se jadali na lošu kvalitetu života te gadnu beznačajnost i zloću ljudi, sami nisu postajali bolji. Naprosto zato, jer nisu to ni bili nego su se samo psujući druge tako pričinjali. Bili su loši ljudi, jer su skrivajući se za komotnu formu pesimizma prekrstili ruke, te se ili tužili ili opet psovali. Konačno pesimizam je ona filozofijska formula, prema kojoj se — uzevši je vulgarno — može biti danas ovo a sutra ono. Pesimizam je osamdesetih godina dopuštao u umjetnosti i književnosti pristajati uz savršena djela poganske starine, dok je u životu dopuštao samo držati se Kristove nauke. Pesimizam dopuštao je da se mijenjaju nazori na svijet, a i na same ljude, a prema stepenu njihove zloće. Prema tom stepenu ljudske zloće, dakle drugih, ravnali bi se ljudi opravdavajući tom zloćom drugih svoja djela i ispričavajući njima svoje misli, svoje nazore i svoj život.

I Domjanić je pesimist, ali posve drugi. On je čisti pesimist sa beskrajnim varijacijama u mišljenju i osjećajima. Od onih, iz čijeg je soja niknuo, razlikuje

se time, što je iskren i što je postao pesimistom iz posve drugih razloga nego li njegovi savremenici. Domjanićev pesimizam nije posljedak pasivne duševne dispozicije, posljedak duševne nemoći, već je njegov pesimizam aktivan, tako aktivan, da hoće sebi i sam stvoriti svoj život, formule za nj i prema njima izgraditi svoj ja, a u tome svome ja i svoju sreću i svoje ideale bez obzira na ljude. Njemu nije život kriv, što nema sreće, nego mu je kriv život sa svojim običnim užicima mase, koje on niti može niti hoće da zajedno s njome uživa i s njome da dijeli. Njemu konačno skriviše ljudi mnogo, ali nisu mu krivi ni njegovu jadu ni njegovoj nesreći. U koliko pak to i jesu, on ne mari zato, da ih poboljša. On je što više uvjeren, da se ljudi ne dadu poboljšati, jer su, otkad je svijeta i vijeka, uvijek isti. Jedino što mu se pričinja moguće, jest imati s ljudima što manje posla i doći što manje s njima u doticaj. Ta objava u Domjanićevim pjesmama bila je takodjer jedna pesimistična nota, ali posve nova, a javnosti neugodna. Jer dosele su se pjesnici svojim umišljenim ili njima nametnutim pesimizmom tužili ne na ljude kao takove, nego samo na jednu stanovitu vrstu ljudi. Sve ako to i nisu bili ljudi odredjeni brojem i imenom, bili su to ljudi odredjeni ili svojim zanimanjem ili opet svojim političkim uvjerenjem. I baš od tih najslabijih elemenata hrvatskog ljudstva zahtijevale su se gradjanske kreposti, kojih ne samo da nije bilo u onima, koji su ih zahtijevali, nego kojih nije bilo ni u svijetu. Domjanić se ne tuži na tu stanovitu vrstu ljudi, a ni na ljude uopće. Ne veli im, da su grubi, gadni i zli, nego samo veli, da njega boli, da su oni takovi i da se on toga gnuša. Prava aristokratska osjećajnost. Posve je drugačije Domjanić shvatio takodjer svoj odnos prema ljudima kao i ljude same, negoli što su to činili dojakošnji pjesnici. Moralnu stranu ljudsku, ljudske poroke i beznačajnost on uopće ne spominje. Prelazi preko njih upravo paklenom ironijom. Što više on se znade spuštati do njih pa tim ljudskim porocima daje u svojoj pjesmi primarnu notu samo zato, da uzmogne ljude kao masu, kojoj su ti poroci po njegovu mišljenju prirodjeni u protimbi sa pojedincem, poniziti. Prijašnji su pjesnici svojim pesimizmom razlikovali dobro od zla, nalazili su zlo kod drugih, a dobro ili svojatali za sebe ili bar priznanje, da nisu tako loši kao drugi, jer da teže na dobro. Ta farizejština nije proizlazila ni iz kakova religijoznog motiva kao u Gogolja ili u Tolstoja. Bila je to jednostavna posljedica tadanje duševne dispozicije hrvatskoga društva, koje je htijući sebi dati neku cijenu ili opet da se uzmogne u nečem razlikovati od propalih ili prostituiranh vladinih elemenata, svuda i u svačemu tražilo neku moralnu podlogu. U istinu je to bila samo pričina. Zlo se i dobro vrlo konvencijonalno razlikovalo bez nužnog religijoznog osjećanja, bez kojega se neda dijeliti u čovjeku zlo od dobra. Može se reći, da hrvatska literatura uopće sve do pred nekoliko godina ne poznaje religijozne note. U početku svoga pjesnikovanja ni Domjanić je ne pozna. Proizašavši i on iz svoga doba, koje je bilo pesimizmom natrušeno, on se prometnuo u nešto posve drugo, nego što su bili njegovi preci u pjesmi i u književnosti. Ali i on ne poznaje razliku izmedju zla i dobra. Ali ne poznaje toga samo poradi toga, jer mu to nisu moralne kvalitete, koje bi bile apsolutne u svojoj formi nego sasvim zavisne od slučajeva i od kvalitete ljudske inteligencije i osjećanja, te su u njem imanentne baš kao i poroci ljudski. Domjanić znade, da to vrijedi samo za obične ljude, za masu. Od te se mase pak odijelio, on ne će da živi njezinim životom, već onim, koji si je sam stvorio. Zato njemu trebaju druge forme i druge maksime životne. Zato je s onu stranu dobra i zla. Domjanić u tom svom religijoznom raspoloženju posvema proživljuje sudbinu Fridrika Nietzschea. Od adepta Schopenhaureova otkriva u sebi kvalitete, kojih u masi nema i iznosi se nad njom i nad druge posve besvijesno. I u tom svijetu svojeg odijeljenog mišljenja i osjećanja, koje imade sve manje zajedničkog sa ljudima običnim i njihovim životom, dozrijeva sve više njegov radikalni aristokratizam; njegov odijeljeni ja, a s obima njegov sve razvijeniji individualizam. Fizički preslab, da ga provede u životu, prevladava u njemu osjećajnost nad njegovim velikim intelektom.

Zato se on i ne može podati apoliničkom užitku, dok ga je opet s druge strane stid pred srcem i pred duhom, da u snažnom taktu kraj željezne volje i ocalnih mišica, u času bogodane ekstaze propovijeda pravo oduhovljene sile i snage. I da je u njega sklad jakog tijela sa njegovim jakim srcem i duhom, on bi bio zacijelo propovjednikom prosvjećenog apsolutizma. Pred pameću pojedinca, koji gleda u budućnost, moraju uzmaknuti sva glupa prava još gluplje mase, koja pozna samo sadašnjost. To je deviza, koja se sve više javlja a u raznim formama medju modernim pjesnicima. I kako su ovi vijesnici novog doba, to će ova deviza, čini se, jednoga dana osvanuti kao jedini valjani zakon u praktičnom životu. Jer ljudi su se dosta naludovali, upravo brutalno naludovali u svojim sveljudskim pravima. Sad treba jednom biti mjesta i pameti, ne razumu, i srcu, a ne ćutilima. Domjanić osjeća, da bi on mogao tako da živi i tako da djeluje, da ga u tome ne priječi ono svojim brojem tako golemo ljudstvo, ona smrdljiva svjetina, što je zovu narodom, a što znade izrasti kao gadna životinja, kad se udruži tobože u ime čovječanstva i ljudskih prava. Domjanićev pesimizam nije nastao vanjskim povodom ili opet utjecajem kojeg dogadjaja na njegovu nutrinu. Nije nastao ni radi toga, što se razočarao u ljudima ili što bi ovi navalili na nj svojom surovošću i neshvaćanjem tudje i neobične duše. Domjanićev pesimizam je što više sam u njemu rasao, upravo dozrijevao. On nije na njemu ni nakalamljen nezadovoljstvom sa političkim prilikama. Jer kad je Domjanić počeo da pjeva, vlasti već nisu imale šta da zaposjednu, i beznačajnost i slaboća nije imala kuda da se uspne. Već im je bilo svega dosta, bili su blazirani i vlašću i sigurnošću, da mogu sve, što im se god prohtije. Povrh toga dolazila je nova generacija, a oni stariji i ako su se opirali, bili su sretni, da se tko otimlje za mjesta, na kojima su se umorili, a na kojima će ih doskora zamijeniti drugi. Ne, u Domjanića nije bio pesimizam forma, za kojom se zaklanjao svojom inteligencijom, za kojom je sakrivao svoju nemoć, svoju kukavštinu ili kojom bi prikrivao svoj životni komoditet ne htijući se prikazati

onakovim, kakav jest. Kao što su ga naturalizam i mase odvraćali od stare patriotske književne generacije, tako je niknuo u njemu pesimizam iz dvaju razloga. Prvi je razlog i opet njegov naslijedjeni i svijesni aristokratizam, a drugi je njegova fizička slaboća. Jer Domjanićeva je fizička konstitucija bila od vajkada poput mimoze. U slabom tijelu mu je golemi duh i silna dubina osjećajnosti. Aristokratizam ga njegov podsjeća na predje, što se javljaju u povjesti hrvatskoj onamo od šesnaestoga vijeka u najsjajnijem društvu i u najčistijem ruhu značaja i junaštva. Sjećaju ga na gospodu, kojima danas više nema mjesta u javnomu životu, kojima se ta mjesta sve više tobože u ime narodne sreće otimlju. Mase ne dopuštaju diferenciranje čovjeka u individue. Po željama mase imadu da budu ljudi svi jednaki pred svakim i pred svima. Domjanić znade, da je on svojim aristokratskim osjećanjem i mišljenjem malo okasnio u ovaj svijet. On mora da živi i ovaj ga diktat sili, da će ili popustiti te zaći u redove njemu tako gnusne i ogavne mase, ili će živjeti za sebe. On znade i to, da će birajući jedno ili drugo imati silne borbe, i da će te borbe biti uzaludne, jer svaka pojedinačna borba završuje ili time, da pojedinac junački podlegne ili da se pokori diktatu mase te da se dade upregnuti pred trivijalni život i njegove svakidašnje forme. Još bi on bio spreman nato, da se mase i njezinih životnih forama naužije svojim rugom, svojom ironijom prije nego što se preda, ali njegova fizička slaboća, koja mu je ostavila samo toliko snage, da uzdrži organsku mogućnost življenja i da se danomice ugne smrtnoj kakovoj boljetici, sprečavali su ga da zadje u masu, te da se posluži njezinim životnim formama. Taj prvi i drugi razlog u njemu uzgojili su njegov pesimizam te je on u njegovoj pjesmi izrastao velik, upravo do jednog golemog i kompletnog, upravo sintetički izradjenog sistema, do velike konstrukcije posebnog života samo za njega prikrojenog, kojim hoće samo onda živi na ovome svijetu. Domjaniću se vrze pitanje, zašto ne bi čovjek, koji se

razlikuje svojom tjelesnom slaboćom od drugih ljudi, ali koji ih srcem i duhom nadvisuje za hiljade, imao prava na jedan posve drugi život, koji je sasvim raznolik po svojem vanjskom obličju, po svojim načelima, po svojoj sadržini od onoga drugih ljudi. Domjanić želi sebi život, u kojem bi se materijalnost — ili recimo vulgarno — tjelesnost samo na najnužnije ograničavala; život, u kojem bi ona bila izlučena sasvim iz ljudskih užitaka, koji su baš radi te tjelesnosti kod sviju ljudi jednaki razlikujući se samo intenzitetom fizičkim. Domjanić želi i konstruirao je sebi život, u kojem vlada najveća diferenciranost osjećanja, najodjelitija suptilnost mišljenja, a u kojem bi se te diferencije složile samo u času neke imaginarne predodžbe o vječnoj ljepoti, a u jedan plemenitim tempom složeni akord. Tu se mogu osjećati srodni životni momenti sa Dostojevskim i Flaubertom, koji su svoju padavičavu konstituciju zavoljeli, jer ih je ona odijelila od običnog života i jer ih je ona odvela u daleke krajeve vlastitog carstva misli i osjećanja, koju obično ne poznaju, a još manje otkrivaju u sebi obični zdravi ljudi. Ne vidite li srodnosti i sličnosti izmedju tog od fizički slabog Domjanića konstruiranog života, za kojim mu duša željkuje, sa onom apologijom epilepsije, što ju je napisao Dostojevskij u »Idiotu« učinivši od kneza Miškina, čovjeka padavičava posve pasivnog reprezentanta kršćanske misli, samilosti i ljubavi, gdje se praktično a s primjerima iz savremenog života demonstrira Kristova velika rečenica: »I oni, koji su mnogo ljubili, i oni su bogu zvani«. U svojem ovako konstruiranom životu Domjanić se podudara i sa mišljenjem Gustava Flauberta, koji u jednom pismu svojoj prijateljici veli, »da je jedino uspješno sredstvo učiniti život podnošljivim, pustiti ga po strani.« »Što se pak tiče ljudi« — nastavlja Flaubert u jednom pismu George Sandovoj — »tovili mi tu ljudsku marvu, koliko nam drago, stavili joj steljine sve do trbuha, pozlatili joj i samu staju, ona će ostati živinom, štogod vi kazali. Sav napredak, kojemu se od svega toga možemo nadati, jest, da će ta živina postati pitomijom«. Aristokratizam u kojoj drago formi i fizički defekt koje mu drago vrste radjaju istim

posljedicama, pa makar se ti razlozi javili i u dva individua, koja su po svom temperamentu i naziranju na svijet posve raznoliki. Kao što je Flaubert zavolio svoju epilepsiju, tako je Domjanić bio uvjeren, da je njegova fizička slaboća jedna prednost.

Posve je prirodna posljedica, da takav pesimizam, koji je niknuo iz Domjanića samoga, koji je učinio da si je konstruirao i životne forme, mora uroditi i posebnim naziranjem na svijet, ako i ne posebnom filozofijom. Pesimizam Domjanićev, ne pesimizam Schopenhauerov, nije pesimizam mase bez imena i plemićke krune, već pesimizam jednog individua, u kojem je ne samo vanjski i njegov nutarnji život nego i onaj predaka njegovih. Ali život ljudske životinje i pod pritiskom najveće tradicije, dakle onoga viška, koji nema sa animalnošću našom nikakova posla, ne dopušta da se pojedinci udalje previše ili čak posvema od one životinjske vrste sisavaca, kojima je ime homo sapiens. Kad hoćemo da skinemo sa sebe sve veze sa budućnošću, dakle sa mišlju, ne ćemo li mi ipak imati za naše misli, za naše osjećaje, a u prvom redu za naše čine nekad i negdje sudiju, zabije nam se u dušu sumnja, da li je uistinu zadnjim kucajem srca i život sav naš dokrajčen. Domjanić ne sumnja u to. On vjeruje, da ima pravice i iznad ovoga bitka, ma da u ovaj bitak ne vjeruje. Ne što ne bi vjerovao u njega kao u realnost, nego ne vjeruje u njegovu vrijednost. Vrijednost toga bitka a i vrednote, koje se izvlače iz njega, previše su mu prikrojene prema životinji, a manje prema čovjeku, koji se ne da odijeliti od životinje. Čovjek ne vrijedi ništa za životinjsku vrstu ljudsku, već samo za društvo. No baš u vrednote stvorene prema tome društvu i nauci on ne vjeruje. Ali zamislivši se u to, sumnja, da li je njegovo nevjerovanje ispravno. Ta te vrednote ne samo da priznavaju svi ljudi nego one sačinjavaju i ono, što mi zovemo život i što je naša predodžba o svijetu. Tu eto zapinje Domjanićeva sumnja. Jer on u život sa vrednotama priznatim od sviju ljudi, u takav život on neće da vjeruje. U pjesmi »Tajna« otkriva nam Domjanić ne samo tu svoju golemu i groznu, nego upravo suludu sumnju. To

je pjesma, koja je ispjevana na granici svijesti i ludila, a intuicija je te pjesme duboka poput provalije, i tim nas suludim dojmom podsjeća na Jakšićevu »Ponoć«. Da se uzmogne upotpuniti dojam te pjesme, valja odmah nadovezati posljednje dvije strofe iz Domjanićeve pjesme »Crv«:

»Tek kad su noći tihe, kad sanci
prenu se, sklope ti oči,
čuti ćeš tiho kucati negdje
crva, što drvo toči:

Tako i kroz mir u naših srcih
nešto tek kuca i bije,
možda je što i u nama trulo
možda što u nama mrije?«

Nije to pomisao, da nosimo u svojem životu klicu smrti, nego je to velikom bojažljivošću izrečeno pitanje, nije li srce — to pero života — samo nešto, što nam rastače i najljepše momente, nešto, što ne valja. Ta skepsa, koja se ne javlja u prvim pjesmama Domjanićevim osobito često, koja se baš tako rijetko javlja kao i njegova želja živjeti običnim životom ljudi i uživati ga, ipak je ubrzala korak i ide uporedo sa njegovim pesimizmom tako, te se taj ton crne sumnje sve više osjeća u svakoj njegovoj pjesmi. Toj duševnoj dispoziciji odgovara i kraj, koji slika Domjanić u svojim pjesmama. To je kraj, koji je Domjanićeva predodžba o njegovu životu medju običnim životom stvorila u pjesmi prije nego se je utekao bizarnom ali racijonalnom rokokou:

»Tihano zadrhtala suha rijetka strn,
gdje bjelkast brezik u modrini tone,
Nad poljem pao vrana oblak živ i crn,
Na strni vjetar mrije, krelјut klone.

Daleko tamo u dno hiti talas plah,
Ko žitko srebro cakli se i mreška
— — — — — — — — — —«.

Zar ne osjećate hladovinu u tom slikovitom prikazu kraja, koji se ne dojimlje toplije ni posljednjim stihovima:

»Vrh rijeke trepti topli žića dah
i sunčan trak ko sreća zlatnog smiješka«

Ili uzmite drugi pejsaž iz Domjanićeve duše, transponiran na njegovu okolinu:

»Na ugaru crnom slegla se magla
ko pauka predivo tanka
bjelasa se kroz noć a tako je čista
ko sreća u djetinjeg sanka.
Kad gledam tu maglu na ugaru, tužno
u grudih mi pjesma ozvanja
moguće se sjećam svog pustog života
i mojih nepovratnih sanja«.

Isve su crnji i mračniji ti krajobrazi, makar im i pjesnik dao nešto svijetla:

»Ušutjele ptice, svud čekanje nijemo
i neba se požar utrnu
nevidljiva ruka razastrla tiho
nad zemljom je koprenu crnu.

Ta ruka nevidljiva silna i ledna
mog srca se taknu i prenu
svu čežnju za srećom . . . . .«

A onda prispodobite taj krajobraz sa istim motivom u Vidrićevoj pjesmi »Mrtva ljubav«, gdje se veli:

»A ugasnu sunce jarko. Zaljulja se i zatavni.
Još zarudi, još zaplamti — i sumor bi povrh ravni«.

Onaj, tako reći, vječni problem izmjene svijetla i tmine, koji pjesnike od vajkada zahvaća svom svojom tajanstvenošću sigurnog i odmjerenog perijodiciteta, odrazuje, kad god se taknu tog problema, i njihovo ocjenjivanje prirode. Vidrić je u širokim potezima opisao

veličanstvenom mirnoćom taj svakodnevni pojav. Njegova smirena ćud znade, da će sutra i opet svanuti dan. Njemu je sunce sunce, koje kao da se umorivši se zaljuljalo i usnulo. Posve drugačije Domjanić sudi o tome. Nevidljiva ali silna i ledena ruka trne svijetlo sunčano. Ali ne samo to. Ona dira u njega i u njegovo srce. U svim tim opisima nema ništa šaroliko, ništa bujno. Kontrasta boje uopće nema, tek onaj hladni kontrast izmedju zemlje i neba. Pa da bude bezbojnost u bojama još veća, unosi se u hladne boje modrog neba i sive strni još i bijeli brezik sa svojim napola uvelim i rijetkim zelenilom. A nad taj pjesnikov kraj pada magla ili još i gušća tama. Takovi opisi posvema su iz duše transponirani na okolinu. Jer Domjanić znade opisivati krajeve i u žarkim i sočnim bojama kao ono u pjesmi »Moja ljubav«. Domjaniću ti bezbojni pejsaži najbolje pristaju. Oni se često javljaju u raznim modulacijama tonova, a nikad se ne izmjenjuju. Transponirajući svoju unutarnju hladnu i bezbojnu sumornost na okoliš svoj, na prirodu, Domjanić za razliku od Vidrića čini tu prirodu ne subjektom svojega dojma nego objektom. Kao što sebi formira u duši svoj život, kojim hoće samo on da živi, tako on ugadja i udešava tonove prirodnog kraja prema svojoj unutarnjoj dispoziciji.

I iz toga svojega pesimizma kao i iz tih hladnih bljedolikih krajeva na jednom ga nalazimo u rokokou ili u onome baroku, koji je još dugo do četrdesetih godina prošloga vijeka valjao kao vladajući stil naših inteligentnih slojeva. Poput Matoša utekao se i on onome baroku. Pa kao što je Matošu taj barok neki izražaj našeg tradicijonalnog hrvatskog nacijonalizma tako su Domjaniću rokoko i barok, kako se još do danas sačuvaše u preostalim gospodskim i plemićkim kurijama, nešto, što je njegovo, reprezentirajući doba, kojemu on po svojoj unutarnjoj dispoziciji pripada, ukratko nešto, u čemu on nalazi simbole gospodstva svojih predja. Taj stil, koji je jedan od najskladnijih kulturnih forma, u kojima se odražava kult ljudske individualnosti i racijonalističke ljepote, najviše odgovora Domjaniću i njegovu aristokratizmu. Ne smije se zaboraviti, da se za

tim kasnim barokom i rokoko-om zaniješe i drugi pjesnici. Verlaine i Stendhal rječiti su njihovi branići. U čitavoj srednjoj Evropi, a što dalje od Francuske, to više, kultivirali su prosvjećenje i esprit kao preteče revolucije, kao doba slobode i veličine duha, gospodskog ukusa i čarne gracije te finoće društvenog saobraćaja. To je doba i ostavilo takove tragove svoje gospodske — ne vlasteoske — svijesti kao ni jedno prije njega. Renesansa ključa od snage i invencije, feudalni srednji vijek od separatizma i intolerantnosti vlasti, rokoko osamnaestoga vijeka otvara vrata životu i slobodi pružajući sve, što se uživati dade, udarajući na aristokrate duha i srca društveni plemićki grb jednako kao i na aristokrate krvi. Na naše plemstvo samo su dva doba djelovala, a to je bio srednji vijek i osamnaesto stoljeće. Iz prvoga doba malo je plemstva, a od njega skoro ništa preostalo. Zato s njime i naše plemstvo nema tradicije. Turske navale prisiliše nas sklonuti se pod žezlo Habsburgovaca, a ovi pod izlikom izdašna i uspješna otpora protiv Turaka uništiše narodno plemstvo madjarsko i hrvatsko, a s time i vezu sa srednjevječnom tradicijom. Tek osamnaesti vijek, aristokratičan u svakom pogledu, otvorio je i našem plemstvu i onome višemu i onomu napola seljačke kategorije put i vrata do svijeta. Ponos na prošlost obiteljsku ustalio se u onim ostacima političkih sloboština hrvatskih u vanredno čednoj ali nevjerojatno skladnoj i razvijenoj formi. Osamnaesto je stoljeće rodilo ne samo za Hrvatsku nego i za čitavo jugoslavensko pleme najveće ljude. Kao da se sve, što je bilo inteligentno i kulturno, kondenzirano produciralo u tima trim feudalnim sistemom upravljanim hrvatskim županijama. U osamnaestom se vijeku prvi puta pisalo ad usum mundi o povijesti i pravima Hrvata. U tom se vijeku javlja prvi put, ako i ne posve jasno formulirana predodžba o narodnoj i plemenskoj pripadnosti, a ono jaki instinkt, da su Srbi i Hrvati jedan narod. Osamnaesti je vijek posijao sjeme kasnijem Ilirizmu i Jugoslavenstvu. I to je sjeme bilo gospodsko. Imalo je sve prednosti svojega doba. A ako možda nije bilo prikrojeno za trivijalno shvaćanje o modernoj

demokraciji i za ekskluzivno ekonomsko naziranje na svijet, to je sjeme imalo u sebi iskru vječito plamenog idealizma, požrtvovnosti, oduševljenja. Sve odlike, kojih nema u masi nego samo u gospodi i pojedincima. Domjanić je znao za te zadužbine osamnaestoga vijeka, na kojoj su i njegovi predji radili, u kojem vijeku imaju ako ne veliku i odlučnu ulogu a ono primjerenu svojim plemićkim imenom. Na rodjenom prediju, Krčima zvanom, kraj obiteljskog imanja Zeline, od starine — kako se veli — »Domjanićijansko«, uzgojio se i sazrio je u njemu ponos na ime njegovo i njegov aristokratizam. Porastavši shvatio je tradiciju svojeg imena i roda osjetivši njegovo najsvjetlije doba, vijek svojih djedova i baka. To su bili ljudi, koji su privilegijem svojeg plemićkog staleža bili posvema odijeljeni od mase živući na svojem po svojem. Pesimizam njegov, koji ga je odbijao od mase, tradicija, koja ga je izdizala nad plebejske sunarodnjake, aristokratizam duha i istančanost osjećaja natjerali su ga u najbliže doba njegove obiteljske tradicije u osamnaesti vijek. Kao što je sebi konstruirao formule svoga života, kao što si je stvorio stalnu predodžbu o životu ili bolje reći život, u kojem bi on sam i uživao i živio na svoju, a ne po kalupu sviju ljudi ili po trivijalnoj modi savremenika, tako si je stvorio i kulise za svoju obiteljsku tradiciju, kojih je nestalo time, što mu je rodjena gruda prešla u doba pozitivnog devetnaestog stoljeća u tudje negospodske ruke. Sumorni krajobrazi, koje on stvara u sebi, da utekne pred svijetom, sada nestaju. U tradiciji doma i obitelji on je medju gospodom, medju svojima. I makar samo u oku svoje ljubavi za tu domaju, za obitelj svoju i za svoje ime, on ipak vidi taj komadić realnoga svijeta sasvim drugačijim nego, što jest, nego onaj kraj, u koji je utekao bježeći od ljudi i svijeta. Tu su u neodredjenoj gradini stari saloni sa lustrima i zrcalima, lutnje su tu i stari divani, dok se oko dvora razilaze sjenate aleje od grabrovine, povaljeni ili izvjedljivi kameni amoreti. A sve je to prekrito granatim gustim drvećem. Iz njega svojim šarenim cvjetnim grozdovima mirišu jorgovan i akacija parfimirajući noćnu tamu. Modre glicinije sa-

krivaju medje parka pred poljima, na kojima se za gospodu znoji kmetska čeljad. A posred tih dvorana, parkova, dvorova nalaze se dame doba svoga, a i ona njegova srca. Ali posve bi bilo krivo misliti, da Domjanić pjeva nekom egzistentnom, materijalnom rokokou. Rokoko je u njegovim pjesmama samo forma, samo podesni stil njegov za jasnije izražavanje njegove simpatije, njegovih želja za društvom, kojega više nema, za dobom i ljudima, koji su prošli, a u kojem bi društvu i kojoj dobi htio da živi, jer drži, da bi mogao da živi u njima i medju njima svojim životom. Krivo mišljenje, da je taj Domjanićev barok ili rokoko nešto realno, nešto što egzistira u njegovu naziranju na svijet i na ljude, učinilo je, da su ga mnogi shvativši ga krivo u tome nasljedovali pjevajući o markezicama, parkovima i amoretima, gdje nije bilo nego svinjara i šuma, ukratko gdje je posvemašnje pomanjkanje takove okoline moralo upravo smiješno djelovati. Kod običnog čovjeka, a u još običnijem svakidanjem načinu govora teško je odijeliti izražavanje o realnim činjenicama od figurativnog ili slikovitog prikazivanja tih činjenica. Ta se potonja razlika ne smije nikada zaboraviti, kad se sudi o pjesnicima, u čijim su stihovima pojedinačke slike iz života ispremiješane sa izričajima časovite dispozicije, koje su često sasvim protivne, pak ipak imadu izazvati u nama predočbu o utjecanju zbilje na pjesnika. R e a l n o s t z b i l j e i r e a l n o s t f a n t a z i j e d v i j e s u j e d n a k e s i l e u p j e s n i k o v u ž i v o t u. Zato je i suvišno tražiti vezu ili opet razliku izmedju tih obiju realnosti. Činjenica je, da zbilju osjeća pjesnik jednako lijepo ili bolno kao i svoju maštu. Tko traži veze izmedju baroknih slika u Verlainovim pjesmama i njegova života, koji se prikrpao uz kavanski stol i uz čašicu absinta, taj ne će nikada u Verlaineu naći više od čovjeka. Vazda će se u takovu istraživanju prevagnuti shvaćanje prema vrednotama praktičnog života, pa će se pod tim vrednotama mjeriti realna valjanost zbilje života pjesnikova kao i realna valjanost pjesnikove fantazije. I tako će doći do zaključka, bolje reći, do pitanja, zašto taj veliki intelekt, ta golema duševna snaga, Ver-

laine nije ovo ili ono učinio, a ne dognjilio sa svojim žićem u pariskim kavanama. I onaj, koji bi se naprezao, da nada sve korektnog, upravo pedantnog suca dra. Dragutina Domjanića dovede u sklad sa pjesnikom Domjanićem ili bolje reći, da si ova dva momenta u zanimanju njegovu objasni, taj bi dobio o Domjaniću vrlo nedovoljnu, što više lošu sliku. Upravo dosadna i naoko ravnodušna hladnoća učinit će ga tako snuždenim, da ne će ni mariti dalje ispitivati, gdje je čovjek Domjanić, a kamoli da ispita, gdje imade u tom čovjeku Domjaniću mjesta i pjesnik Domjanić. Tu se ne radi samo o onoj običnoj predodžbi, koju svatko imade o pjesniku, u o protimbi zbilje sa ovom predodžbom, naime, kakov je pjesnik uistinu. To će biti uvijek protivne slike i uvijek će biti razočaranja. I najveći medju pjesnicima samo su ljudi i u njima su njihove prednosti jednako velike i očite kao i njihove mane. Obje realnosti, koje se stiču u pjesniku, naime ona zbiljskog života i čovjeka i ona pjesnikove fantazije, nikad nisu jednake, nikad ne može jedna drugu da zamijeni. Prva stvara konvencije društvene, valute, kazneni zakon i ćudoredje, sve vrednote, koje su jednake za sve, čim se tko njima služi. Druga stvara pjesnike i umjetnike. I ta realnost fantazije, koja ih time čini, u svakomu je drugačija. I tu nema odredjenih vrednota ili kriterija, po kojima bi svakome morao ovaj ili onaj pjesnik vrijediti. To je činjenica i ona proizlazi iz rcalnosti pjesnikove fantazije, koja oprovrgava sve tvrdnje o zakonima i pravilima, prema kojima se može i jedino može dobro pjevati i pisati. Realnost zbilje ne smije se nikada primijeniti na realnost fantazije, koja stvara pjesmu i umjetnost, jer ona je samo produkat razuma, dok je realnost fantazije produkat osjećanja. Realnosti zbilje nije protivna fantazija pjesnikova, nego laž, neistina, glupost i ludovanje. Realnosti fantazije protivna je himba i sentimentalitet. I Domjanićeve pjesme zato nemaju ništa zajedničko sa realnom zbiljom rokokoa. Taj je rokoko u njega samo, kako već rekosmo, kulisa za njegovu povučenu pesimističku osamljenost i njegov aristokratizam. On hoće samo da što jače naglasi svoju distingviranu istanča-

nost, svoje duševno gospodstvo. Nigdje se ono formalno i stilski bolje ne pokazuje nego u rokokou. I ne samo Domjanić nego i mnogi drugi pjesnici sličnog duševnog raspoloženja utekoše se ovoj dobi i njezinim formama. U to doba i Domjaniću su ljudi mase odijeljeni od pojedinaca, to doba mu tako jasno obara demokratizam grube svjetine, nenaobraženog naroda, a uzdiže plemenštinu roda kao preduvjet plemenštini srca misli i načina života. Ta plemenština može doduše da bude u srcu ljudskom i bez plemenštine roda, ali će se uzdržati i ne će uginuti u zbilji života i medju običnim ljudima samo u kultu individualiteta:

»Bez pergamena prastarih
još iz vremena prošlih davnih,
od paučine zapredenih,
i bez junačtva veljih slavnih,
u svježoj krvi zapisanih
na zardjalom starom maču,
u kojih predji vječno živu
u pjesmi i sirote plaču,
Ti jesi dušom plemkinja.

Jer ti se gnušaš ko i ja
od svake duševne prostote,
Ti ljubiš plemstvo čiste misli
i vječne bestvarne ljepote,
Ti mrziš svijet, što znojnom rukom
prinosi žrtve boštvu tijela
i trga smjeloj misli kreljut
i tihoj sanji krilca bijela,
Ti mrziš svijet taj ko i ja.«

Samo ta plemićka formalnost predja, grb, ime izjednačuje ljude. Novajlije se natisnuše u tradicije. Ali on ovakove skoroeviće, koji vole baroku, rokokou i plemstvu ne radi svojeg individualiteta, ne poradi slobode svojega mišljenja i svojega osjećanja, odbija od sebe. Domjaniću onda još više izraste njegova stara plemićka kruna, a nad grobom Zelinskih borilaca protiv

Turaka. Pjesnik sa mandolinom pod prozorom udara se bodežem u srce, iz kojega provali modra krv. Za to on može da ljubi samo one, koji su mu ili predjima ili plemstvom duha i srca jednaki. Inače:

»......... čemu ta lažna noblesa
sve je to skupo, al odviše novo.«

Protivnik racijonalizma, kojim je prosićena kultura i sva ona čarna gracija rokokoa, racijonalizma, koji je Domjaniću tudj i zbog kojeg se on baš najviše udaljio od mase puka i naroda, Domjanić si je stvorio ipak u svojim pjesmama jedan svoj rokoko, ne racijonalnog užitka kao što je uistinu nekada bio, nego rokoko osjećanja. Iz ovoga doba, gdje se on zanosio barokom i rokokoom, tri su pjesme i to »Mjesečina«, »Starinska pjesma« i »Otmjena dosada«, koje najbolje ilustriraju, kako Domjanić shvaća rokoko. U toj svojoj graciji, kojom progovara osobito u »Mjesečini«, odrazuje se ipak nešto posve drugo nego na slikama Watteaua. Rokoko poznaje kraj sve svoje kulturnosti i kraj svega kulta individualnosti, kraj sve diferencirane noblese i gracije, kraj svega jetkog i bezobzirnog esprita samo užitak. Osjećanja je vrlo malo u rokokou. Ako bi kome palo na um usporediti ljubav slijepe sedamdesetgodišnje starice gospodje Du Deffand prema mladom engleskom diplomatu od trideset godina Walpoleu, ljubav čežnje i sumnje zbog prošlosti, u kojoj se nije poznavao taj osjećaj, sa ljubavlju Domjanićevom, koja zbori poput ove starice:

»Htio bih, da si sva samo duša,
o kojoj mašta mi snila,
moju kad svijet bi ispio dušu
dušom bi Ti mi tad bila«

onda bi se taj prevario. Ne odlučuju u toj razlici samo diferencije u godinama, ne samo razlika spola, ne samo razno doba, ne samo činjenica, da je markeza Du Deffand iskusila najsuptilnijim racijonalizmom od djevojaštva do zrele žene sve užitke ljubavi osamnaestoga

stoljeća, a Domjanić malo, već što gdja Du Deffand, taj prototip ženskoga svijeta osamnaestoga vijeka, sumnja u svoje srce, u realnost svoje čežnje zbog osjećanja svoga za mladim ljubavnikom. Domjanić u sve to ne sumnja. Što više on znade dobro, da je toga i previše u njega, ali u što sumnja, jest realnost onih običnih užitaka, koji u ljubavi kao i svuda drugdje izjednačuju sve ljude. Kaošto u boju sa konstruiranim svojim životom kadikad posumnja u ispravnost te konstrukcije pa se kuša podati običnom životu strasti i užitaka (»Carmen« »Šampanjac«), tako znade i u tom fantastičnom rokokou, koji, što je više njegov, tim manje odgovara realnosti, posumnjati u to, da li je ispravno, da li je uopće moguće uživati poimence ljubav sa toliko osjećanja kao što ga on ima, a samo u ideji. Nije li užitak samo stvar materije, pa zato i svojina mase, dok se pojedinac mora tome užitku hoćeš, ne ćeš podati, osim ako se odrekne ne samo ljudi, nego ako se odrekne i života? Prekidanje svake veze sa ljudima, krajnji individualizam, koji ne će da znade za život, kako ga svi uživaju — nagoni čovjeka u anakorete, vodi do negacije života uopće, a ne do negacije njegove kao vrijednosti ili do negacije, da život uopće ima bilo kakovu mu drago svrhu. A toga ne će Domjanić. On hoće da živi i on hoće da mu priznadu i veće pravo na užitak i to na veći užitak u životu, uživanje, koje se ne razlikuje samo svojom vrsti i načinom od onoga običnih ljudi, nego koji se razlikuje od njega i intenzivnošću i kvalitetom i trajnošću. Ta ga želja odvraća od negacije života, ali ujedno mu je natjerala klin u konstruktivnu zgradu njegova života, kako ga je on sebi stvorio, kako ga on željkuje, a što je najgore, zasadila mu je u dušu klicu sumnje, koja se nikada više ne da iščupati i koja vazda pita, može li tko u životu, što ga je tko sam za sebe konstruirao, uživati sam za sebe, bez ljudi i bez tijela. Ako se uzme na um, da je u Domjanića osjećanje golemo baš kao i želja za životom i uživati ga, što više ispuniti ga čitavog s v o j i m užitkom, onda se može posve razumjeti, kako mu sumnja narušuje mir. To je sumnja u formi prirodnih tražbina, koje se ne daju smiriti ni utažiti racijonali-

stičkom konstrukcijom života, a još manje bilo kakovom formulacijom, k a k o se taj život imade uživati...

»....... zar ne vidite

usna mi griješna i ljubavi žedja,
podjite dalje ja imam i srce,
nesrećno srce što nema ni predja.«

Srce, koje nema predja, koje je u svakoga čovjeka jednako, ovo evo tjera mu na usta onu nijemu, ali tim jaču želju za grijehom. Ne bi li bilo bolje u toj sumnji okrenuti ledja svome aristokratizmu, predjima i životu, što ga je sam za sebe konstruirao, te uživati obični život običnih ljudi, ne tražiti od života više nego što čovjek tražiti smije i može; u toj je sumnji klica kasnijoj promjeni Domjanićevoj poimence pak njegovu vraćanju k ljudima. Nu najveća je klica u toj sumnji ona, koja ga vodi k božanstvu, k religiji čovječanstva. Naši pjesnici osim S. S. Kranjčevića nisu imali izgradjenog naziranja na svijet, a radi toga ili nikakove ili vrlo obične upravo šematične predodžbe o bogu i o religiji. Te potonje predodžbe ne nadilaze niveau školske kateheze. Sam Šenoa, taj najbujniji, najplodniji i prilično svestrani pisac i pjesnik, imade vrlo obične pojmove o bogu i vjeri. On je upravo prosječan katolik u svim zamašnim pitanjima. Kranjčević pjeva ne prema razvitku svojega naziranja na svijet o bogu i o vjeri, već pod dojmom časovite lektire. U njemu često prevladava neka pedagoška metoda raspravljati o tim pitanjima u stihovima. Nestašica ili opet nehaj za svjetovni nazor učiniše, da ostali književnici i pjesnici nisu znali, kud bi sjeli u širokom prostoru izmedju bogova i ljudi. A da budeš valjan, trebalo je nekud sjesti i oni sjedoše onamo, gdje je bilo prazno, pa se tako nadjoše svi na jednome mjestu ni pred crkvom ni u njoj. Ne našavši se tako ni u bogu ni medju ljudima, nisu se mnogo ni brinuli i borili zato, da se u jednome ili u drugima nadju. Domjanić je svojim, u sebi već izgradjenim pesimizmom prilično točno odredio svoje stajalište prema životu i

svoje mišljenje o ljudima. U tijeku života nametnulo mu se i pitanje o tima obim momentima, a time je nastalo u njemu i ono veliko pitanje, bez kojeg nema velikog pjesnika, a na koje mora svaki ovakav pjesnik odgovoriti — decidirano i jasno — pitanje, koje stari Karamazov stavlja svojim sinovima, a koje glasi: »Ima li boga ili nema«. Bogobojazan je najprimitivnija predodžba o bogu. Ne poznavajući tajna života, poimence onih, koje se tiču svakoga čovjeka, naime koju svrhu čovjek i njegov život imadu, primitivni se čovjek boji već i ove tajne pa i u svojem najrazvijenijem stadiju kao nečega nepoznatoga, što se ne da upoznati, a radi kratkoće ljudskoga vijeka. Samo ljudi maleni ili nikakove inteligencije boje se boga i ovoga pitanja. Što veća je inteligencija u čovjeka, to je i njegova predodžba o bogu jasnija, tim je odlučnija i njegova predodžba o ćudoredju, za koje nema apsolutnih norma kao ni što ih nema za ljepotu, jer sve te norme zavise o razvijenosti pojedinčeva intelekta. Samo visoke inteligencije mogu zato da ta dva pitanja dovedu u sklad i na tome osnuju svoje mišljenje i predodžbu o božanstvu. Nešto se ondje prije nas, a i ondje poslije nas mora postaviti, kakogod se to zvalo i kakogod se to formuliralo. U nešto se vjerovati mora, kašto se mora u nešto gledati, jer se sklopljenih vjedja neda prolaziti čitavim životom. Samo živine i oni, u kojima je sitno osjećanje božanstva, samo oni ne pitaju, imade li bog ili ga nema. Što je veće ovo pitanje, to je veći pjesnik i u njemu duh. Na fantaziji se mjeri vrijednost pjesnikova, na božanskom boju dubina njegova. Domjanić je odmah, čim je objelodanio svoju prvu pjesmu, bio već zašao u boj sa tim pitanjem o božanstvu. I tijekom života to mu se pitanje sve više namitalo i kako mu se je više namitalo, tako ga je više odvraćalo od modernog materijalizma i poganskog senzualizma, a konačno od njegova aristokratizma. Domjanić je ostao ono, što je bio: idealist vjernik. Ako je i često posrnuo, ako se često svojom sumnjom obratio kratkom i puževom putu, što ga je znao prevaliti, ako je kadikad pomišljao na to, da ubrza svoje korake poput obične svjetine popustivši

slijepo svojim željama i potrebama, tim jači je postao, tim svjetliji mu je cilj bio, za kojim je polazio. I sam veli, da je svejedno, postigli mi taj cilj ili ne, ali nije svejedno, jesmo li ostavili za sobom tragova ili nismo. To potonje mu je prišapnula tradicija predja i ona je bila, koja ga je u najtežim bojevima i sumnjama o božanstvu podizala. U negovim se pjesmama vidi točno, gdje on toj svojoj tradiciji i tim svojim predjima pali krijes zahvalnički, jer mu pomogoše, kad je ustrebalo. Svi su aristokrati pobožni i vjernici, samo demokrati bez doma i imena bezbožnici su i ne vjeruju. Ne vjeruju ni u što.

S Kranjčevićem i Domjanićem počinje se naše moderno pjesništvo, uzdižući se nad obični niveau zabave i budilačkog narodnog tona, i postaje odrazom pjesnikova odnosa sa svim onim i prema svemu onomu, što ga okružuje. Tako su pjevali i Mažuranić i Njegoš i Preradović i Gjura Jakšić. U osamdesetim se godinama taj niveau u našoj poeziji i u našoj lijepoj knjizi uopće sve više spuštao, dok nije završio u književnim produktima bez ikakova nazora na život i svijet u blijedim stihotvorenijama. I baš je zato osobito zanimljiva evolucija Domjanića kao pjesnika onamo od prvih njegovih sitnih i početničkih pjesama do sadašnjih. Zanimljiva je ta evolucija tim više, što je u Domjanića kao i u drugih naših pjesnika moderne bio glavni akcenat više na čovještvu njihovu nego li na njihovu nacijonalizmu ili čak političkom pripadništvu. Naša se moderna našla pred ljudskim općim problemima i pred dnevnim životnim pitanjima, što se sve do njezina nastupa odnemarilo. Hrvatska je literatura bila prosićena bezvrijednom davorijskom pjesmom i praznom patriotskom frazom. Trebalo je zaći medju moderni život i medju moderne ljude. Kranjčević još ne zna pravo, kamo bi se odlučio svojim velikim vidokrugom. Tek pred smrt vidi, da mu nacijonalizam ne će riješiti ona pitanja, koja mu se javljahu potkraj njegova života. Kranjčević je poduše odmah u svojem početku pjesnik čovještva i života. On se odmah u početku pita, a u svojoj filantropiji ne samo za sebe nego i za sve ljude uzevši ih ili

kao pojedince ili kao masu: Čemu živjeti? Naravno ni on ni mnogi njegovi drugovi, što upraviše na život i na svijet ova pitanja, ne dobiše odgovora. Tragajući za njim čitav život nadjoše ga pod zemljom, otkuda im glasa nema. Ali u Domjaniću je druga dispozicija nego u Kranjčevića. On se tješi, da su njegovi ciljevi i njegovi ideali van ljudi običnih i van njihova običnog života. Jer život je za nj — pa i u dvoje — samo pustoš, jer

»Kasno je, nemam veselja života
— — — — — — — — — —
Hoće li jednom već svanuti jutro.
Kako je živjeti dosadno jadno!«

Domjaniću, koji je zašao u život, da ga pita, čemu je, koji je zašao medju ljude, da ih ispita, kakovi su, vraća se opet samomu sebi. On vidi, da ne može odgonetnuti svrhu životu, a po formulama naučnog pozitivizma, po zakonu uzroka i posljedice, da ne može naći u životu ni druge svrhe osim mehaničke. Domjaniću to ne dostaje, jer on u sebi i u svojem životu osjeća neki plus, koji bio sitan, kako mu drago, ipak je neki plus, koji se ne može obuhvatiti svim onim zakonima, što ih zovu prirodnima. Ne imajući odgovora na svoja velika pitanja o svrsi života, a imajući s druge strane iskustvo s ljudima gadnim, beznačajnim i niskim, ipak Domjanić nije zamrzio na ljude, već se samo od njih ili bolje reći od njihova načina života, kojim se probijaju kroz svijet, gnuša i odvraća.

Domjanić nije nikada zamrzio ljude, već samo ljude kao pojam svjetine i obične mase. Možda je baš njegovo sudačko zanimanje spriječilo tu mržnju. On je imajući dugo godina kod zagrebačkog sudišta rješavati dnevni kriminal, što dolazi pred sud, uvidio, kako i druge ljude u životu gone ista pitanja na njihov način ili opet u drugim formama nego li njega, kako imadu isti sud o ljudima kao i on, ali u kojima je unutarnja duša slabija, jer nema ni imena ni tradicije, a ni naobrazbe, pa zato u njima i prevladava želja za životom i za tim, da pobijede u životu, t. j. protući se kroz život

onako, kako svaki najbolje znade i umije. Možda je baš u svojoj sudačkoj praksi stekao uvjerenje, da čovjek ne treba tek da bude aristokrat, kojemu su ljudi demokrate razrušili djedovsku domaju, da ne treba biti tek visoki intelekt i velikom osjetljivošću prosićen, da osjeti svu bijedu, jad i osamljenost u ovome životu. Koliko ljudi se zbog toga odalo najobičnijem užitku. Kad bi bilo više sreće u životu, bilo bi u njem manje zločina, manje poroka ljudskih, a više dobrih ljudi. Domjanić se nije odao ni jednome užitku, a jedan od razloga je bio taj, što ga je njegova vrlo slaba fizička konstitucija u tome sprečavala. Na jednoj je strani bila u njemu sumnja, da je konstrukciju svoga života, a prema svojoj vlastitoj želji moguće provesti, s druge opet strane želja dematerijalizavši svoj ja uživati život. U isti se čas u njega javlja isticanje prava na ovakav po sebi samom konstruirani život, a izvan granica običnog života. Ali i tu se javlja sumnja, da li je to uopće pravo, nije li pravedniji zahtjev njegovih ćutila uživati život, kaošto ga uživa svaki živi organizam. Sve je to učinilo, da se Domjanić osjećao nezadovoljnim, a u isti čas osamljenim. Na nj je navalio život što kasnije sve to jače sa svojim najobičnijim željama i potrebama, a on ih se morao odreći, ne smije im udovoljiti, jer je slabić od prirode. Utječu na nj pitanja o svrsi i sadržini njegova bitka i bitka ljudskog uopće, udaraju po njem kao nevidljivi bičevi, tim jače, što su dublje njegove misli, tim osjetljivije, što veći su u njem osjećaji. A onda tek ljudi, koji ga čine nervoznim, njega i onako anemičkog po svojoj konstituciji, oni ga upravo progone tim svojim niskim željama, interesima najmanjeg probitka, pakosnim smijehom i zloradom zavisti. Sve je to na nj udarilo i on nema mira i zato se eto zaželio dubokog mira zadnje spoznaje, zato i samo zato klikće, kad mu nije još bilo ni trideset godina: »dajte mi smirit se ma bilo gdje«. To nije onaj mir, što ga želi Kranjčević, da mu odlane ili da se odmori. Domjanić se je zaželio toga mira, bez misli, bez osjećanja, onoga mira, u kojem prevladava zaborav na vlastiti živi organizam. Htio bi onaj mir, u kojem bi zaboravio, da je čovjek, u kojem ne bi

bilo ovoga života, koji svaki čas traži svoja prava. To su prvi znaci onome putu, kojim Domjanić udara petnaest godina kasnije. To su prvi simptomi kasnijeg budhizma u njegovim pjesmama. Ali Domjanića odviše razigravaju i cijepaju njegove želje, njegove upravo plamne želje i vruće čežnje. Njegove su ljubavne pjesme upravo prosićene nekom nezasitljivom, katkad do duševne perverznosti povišenom erotikom. Žar njegove strasti u želji za ženom ne izgara tinjajući u uživanju, on gori u budnoj nikad smirenoj misli na ženu. Tko uščita njegove pjesme »Carmen« i »Moja ljubav«, ne će poreći istinitost tvrdnje, da do danas u našoj literaturi nije nitko ispjevao pjesmu prosićenu takovom strašću, da nije nitko do njega dao izražaja tolikoj želji. Ali kad onda uščitate druge pjesme Domjanićeve, onda tek vidite, kako je diferencirana ona druga njegova ljubav, ona dematerijalizacija ljubavi. Koliko li imade pjesama njegovih, u kojima naglasuje, da ne vidi zamamnog ženskog tijela, da mu ne pada na um ni razbludna slutnja, ali zato znade opisivati žene tako nematerijalno, upravo nekim spiritualizmom, te se može kazati, da je tu premac Danteu Gabrijelu Rossettiu.

»— — — — — — — — — —
Sunce je svoje najljepše zlato
Svilo u vijenac na prame ti guste
— — — — — — — — — —
Ja ljubim svijet koj u Tvom oku gledam,
Sanjarski divan kano priča,
Pun slatke slutnje, tajne čežnje,
Dalekog duševnoga žića.
— — — — — — — — — —
Ne ljubim ni mramor bijeli lica Tvoga
Ni odsjev zore žića, što se žarom obli,
Ni viti kano jablan stas ni one divne forme
— — — — — — — — — —
Već ljubim Tvoju dušu kao nebo vedru
I srce što ga svijet još otrovao nije.«

I poradi toga, a unatoč svoje strasti pjeva dalje:

»Čuvo bih te i od sjenke
i od praška najlakšega,
da mi budeš uvijek čista
poput netom palog snijega.«

U svojim je ljubavnim porivima jednako nespokojen kao i u pitanjima o životu; jer sve mu je uzalud, iz njegovih pjesama proizlazi samo jedno, da život nadasve ljubi. Ljubav prema ženi bila u kojoj mu drago predodžbi pa i njegovoj dematerijalizovanoj, ipak je samo želja za uzdizanjem svojega ja u drugome biću, u ženi, a to prenošenje, ta izmjena osjećanja, misli i snage, — željeli mi to, kako mu god drago — sačinjava ono, što mi zovemo život.

»— — — — — — — — — — —

»Zahtjevam svoje pravo na mladost na život i sreću
Htio bih nekud poći...
K suncu i k mladosti strasnoj, to duša i tijelo mi traži,
Pa kad i oslabljen klonem i sav da se slomim i starem,
Znati ću makar jedno, za život sam umro barem.«

Jasnije se ne može željeti život i iskazati ljubav prema njemu. Ta želja za životom, koja odsele postaje u njegovim pjesmama sve to jačom i intenzivnijom, što dalje odmičemo u životu Domjanićevu, izrasla je do upravo bolesne note u njegovim pjesmama. Kao što je u početku odnemarivao i prezirao život, tako se sada ta želja za životom potencirala do najvećeg stepena. Ona se odrazuje u njegovim željama za užicima mladosti, koje je promašio — i nije uživao a koje nije ni smio uživati, jer su mu i onako od prirode slabunjavi organizam i bolesti narušili život, i jer ga samo duh drži na životu zapovijedajući golemom voljom, koja diktira, da taj organizam ostane živ. To je jedina dekadentna nota u Domjanićevim pjesmama. I sudeći po toj noti Domjanić je bio i ostaje j e d i n i d e k a d e n t u našoj modernoj. Nikolićeva je nostalgija ona posve zdravog organizma. Vidrić upravo ključa u svojim pjesmama od zdravlja i snage, pa ipak od obiju njih nitko nije u ljubavi i u želji za životom jednak Domjaniću. On kad je pesimist, kad zazire od običnog života, pa i onog svojeg skučenog, kako ga je sam sebi konstruirao, i onda je to samo zato, jer ga ne može tako voljeti, tako živjeti, kako bi on htio. Jer Domjanić znade, da za svaki osjećaj treba i prirodne snage, a život, koji on toliko voli, koji mu je dao toliko blaga u srce i u mozak, taj ga život fizički obdario samo milostinjom, slabim velom svoga mišičja nataknuvši ga na elastični i rezistentni, ali ipak krhki kostur. Sve to znade Domjanić i rijetko je koji naš pjesnik većom iskrenošću, dašto u formi diskretnog aristokratizma pisao o sebi nego on u svojim pjesmama. I tu možemo opaziti, da u Domjanićevim pjesmama nema patvorenog osjećanja, to će reći onog neiskrenog sentimentaliteta. Temperamentnost njegove krvi, vibracija njegovih živaca, grižnja njegova srca, kako je u njegovim pjesmama ispisana, sve je to kruta zbilja njegove nutrine, koju iznosi neobičnim realizmom svoje fantazije. Tu i tamo nalazi se koja cinička primjedba. Ali tko od nas nije u svojem nezadovoljstvu, tko nije u svom očaju i pesimizmu, koji siječe klicu mladosti, ostavio za sobom šiljato i oštro iverje ogorčena srca?!

To duševno raspoloženje u Domjanića traje kakovih petnaest godina. Potkraj prvog decenija svojega pjesničkoga vijeka javlja se medju tim jedan preokret u njemu, koji je odviše velik a u odviše velikom kontrastu sa njegovim dojakošnjim raspoloženjem, a da bi posmatrajući ga tek kao činjenicu smatrali i nenadanim. D o m j a n i ć s e n a i m e v r a ć a k n a r o d u, p u k u s v o j e g a i m e n a, d a k l e k m a s i. On je dosele ljubio i volio svoj narod, smatrajući pri tom Srbe i Hrvate jednim i osjećajući sve prednosti toga jedinstva, ali se je odvraćao od naroda kao od životnog faktora, koji sastoji od zbrojke jednakih jedinica. Nema sumnje, da je kod toga preokreta mnogo odlučio baš njegov iskreni i nada sve pravedni aristokratizam. Samo oni, koji visoko stoje iznad običnih ljudi, oni visoki po imenu, rodu i misli, samo oni mogu da se spuštaju do onih, koji su pod njima. Masa je vazda hipsopetalna t. j. vazda teži

prema visinama, prema izjednačenju sa velikim ili opet višima od sebe. To je bio možda jedan od razloga, koji je sasvim besvijesno potaknuo Domjanića, da zadje medju svoj narod. Potakla ga je možda na to i u njegovoj sudačkoj praksi stečena spoznaja, da je naš narod kraj svih svojih mana i poroka, kraj sve svoje bezbrižnosti i lakoumlja, ipak u suštini dobar, bolji od mnogih drugih naroda, ali da nema sreće pa se zato i osjeća tako jadnim, pa mu je zato i život tako tužan i prazan. Ili je to možda posljedak pesimizma i to one Schopenhauerove nauke, koja vodi pojedinca braneći se od zla u životu i od mase, da se s njome udruži, ili koja ga opet tjera do najkrajnih konzekvencija borbe za život u formi bezobzirnog modernog egoizma. Jedna od ovih forma individualizma t. j. odvraćanje od svijeta i od ljudi, povučenost u sebe, preziranje mase, a povodom svega toga konstruiranje posebnih životnih forma, već je prošlo kroz dušu Domjanićevu, a da mu nije donijela željenog zadovoljstva. Povrh toga Domjanić je uvidio, da je taj individualizam, koji se počeo javljati pod kraj prošloga vijeka kao u praksi provedeno naziranje na svijet, samo pokrivao niske interese i ciljeve i onako egoizmom prosićenog modernog svijeta nekim tobože filozofijskim plaštem. Uvidio je, da je individualizam Fridrika Nietzsche-a samo za odabranike, a ne za masu. Svaka se filozofija mora prokušati gledom na njezinu kvalitetu u pogledu utjecaja i posljedica u masi t. j. kako ta filozofijska nauka djeluje na nju i čime ona u njoj radja. Domjanić se u svojim pjesmama nije jedamput, već mnogo puta ustrašio, kad je pošao putem toga individualizma videći ili bar naslućujući, kamo ga on vodi. Ustrašio se nije možda poradi sebe već poradi drugih. Postidio se, da bi mogao valjati u očima svoje okolice kao skrajni egoist, koji samo sebe poznaje. Dakle kao onakav čovjek, kakovim je držao svoje nuzljude i radi čega se od njih odvraćao. Zato i u njegovim kasnijim pjesmama nalazimo mnogo isprika i tumačenja njegovu individualizmu i zašto se je od mase odvraćao. Ali što se on više od te mase odvraćao, u isti je čas više opravdavao to svoje odvraćanje time, što joj se je

i ne znajući sam za to sve više svojim životom približavao. I najednom se našao medju masom t. j. medju svojim narodom i tim se i strune i glasovi na njegovoj liri posvema promijeniše. Povod toj promjeni — ne razlog — može se tražiti u neku ruku i u političkim našim prilikama poimence pak u proplamsanju svjetskoga rata, za kojega to njegovo vraćanje k narodu dakle k masi dobiva najizrazitije oblike. A možda je jedan od povoda i to, što se Domjanić preko Schopenhauera upoznao sa naukom Gotame Buddhe vraćajući se onda k nauci Isusa Krista. — Isti je put prevalio kao i S. S. Kranjčević. Kolebajući se tako izmedju onog ekskluzivnog aristokratizma i svoje povučenosti s jedne strane, te vraćajući se s druge strane k snošljivosti prema ljudima t. j. shvaćanju tudjih boli i jada zatekoše ga najprije balkanski ratovi, a onda svjetski rat, dvije najsudbonosnije epoke po egzistenciju i budućnost našega naroda. Prvi balkanski rat otvorio je Domjaniću oči. Uvjerio se je o snazi našega naroda srpskog imena ali i o tome, da su prvi i odlučni uspjesi Srba uslijedili baš radi toga, što se zatajio i potisnuo na svakom području narodnog života svaki individualitet izgradjujući time slobodu i nezavisnost naroda kao jedinice. Valja znati, da je Domjanić iz ove svoje spoznaje za sebe crpio jednu ličnu nauku bez ikakove političke ili čak stranačke primjese ili namisli. To je potonje bilo zazorno Domjaniću, a još mu je i danas. Nema pjesnika, koji ne bi bio i političarom svojega naroda, ali stoji i to, da pjesnik prestaje, gdje strančar počimlje. Domjanić je balkanskim ratom otkrio, da u njemu i njegovoj duši imade silna zaliha čovještva, da se ona ne da i ne može nikako iskorijeniti. već samo zatomiti i potisnuti na neko vrijeme. Žrtve Srba u balkanskom ratu uvjeriše ga, da je to čovještvo jedino kadro da uspije u životu naroda kao i u životu pojedinca, pa da će i tijekom razvitka čovječanstva i obaliti ljudske i društvene poroke, ako ne sasvim, a ono bar na minimum. Godine 1912. i 1913. javljaju se u Domjanića prvi znakovi toga vraćanja k narodu, k masi. Što je mislio Domjanić u ono doba, dovoljno je i u jasnim

pjesničkim figurama objavljeno u pjesmama odštampanim u »Savremeniku« i »Srpskom književnom glasniku«. Posve je naravno, da gledom na svoj položaj kao sudac i gledom na opći položaj u tadanjoj monarhiji nije mogao svega kazati. Ta u ono su doba prisluškivali ne samo riječima nego čak i kucanju srca, a na Domjanića su osobito bacili oko kao i na sve, koji su bili zagrijani za narodno jedinstvo. Ali je on pridržao od gdjekoje pjesme drugu teksturu za sebe spremajući je tako za budućnost, da se vidi, što je uistinu morao zatajiti. Zato i pjesma »Vi umirete« odštampana u »Srpskom književnom glasniku« a za vrijeme prvog balkanskog rata nema ove posljednje strofe, koja glasi:

»A mi svaki bol Vaš i drhtaj Vaš znamo,
sva duša je uz Vas i srce nam cijelo,
I stradat bi s Vama i pomoć se htjelo;
A što je još naše? Još želje su samo
Mi nemamo drugo. I želje te iste
već zločinom sude. Ne, mi smo sirote,
i dok nam i posljednje tudjin ne otme;
mi moramo živjet. Sretniji Vi ste:
Vi umirete!«

Mjesto toga ima druga posljednja strofa.

Bolje i bratskijim osjećajem ali i iskrenije nije nitko izrekao ono, što se za vrijeme balkanskih ratova ovdje osjećalo i mislilo, ali nitko nije ni u tako malo riječi prikazao svu našu bijedu i jad, u kojem smo se nalazili. Svakomu će biti razumljivo da kr. sudac Domjanić nije smio objaviti ovoga teksta.

U isto vrijeme padaju i njegove prve kajkavskim dijalektom pisane pjesme. Domjanić je vazda bio kraj svega svojeg jugoslavenstva ne samo ponosan na svoje plemićko porijetlo nego i na to, što pripada i tradicijom svoje obitelji i svojim imenom i po mjestu svojega rodjenja kajkavskom kraju. I kad se pod dojmom moderniziranog ilirizma i jugoslavenstva iz pedesetih godina opet javila želja vraćati se k narodu, k masi, on odmah zalazi u svoj kraj rodjeni. Zaboravlja sada, da su mu

rodnu staru, kuriju Krče zvanu u pravom smislu riječi iskrčili, da su mu imanje razdijelili, pa se tješi time, da je ta sudbina, a i gora još, zadesila i druge obiteljske tradicije.

»Ništa on nema! Al sni moji prvi
djetinjstva ljeta, što raskošno cvala
opet se vratiše.
— — — — — — — — — —
Pusto je, mrtvo, gdje dom je moj bio
Al tamo i sad sva mi je duša.«

Uspomenom na rodni kraj, na djedovski dom vraćaju se i uspomene na pripadnost ljudima onoga kraja. Koliko tradicija i podržava individualizam u čovjeku, ipak se ne može održati bez veze sa ljudima. Pogotovo pak za Domjanića rodjena plemićka kurija Krče imala je narodnu tradiciju. Tu su se pjevale prve ilirske davorije, tu je demokratskim duhom Slovenaca uzgojeni Stanko Vraz boravio i pjevao svoje »Djulabije« oduševljavajući se za veliko slavensko pleme i za ilirski narod. U tom ilirizmu bila je sva tradicija Domjanićeve obitelji, koja i ako je bila stara plemićka obitelj ipak je bila narodna ne udaljivši se ni od naroda ni od mase. A ta plemićka tradicija starih hrvatskih kurija bila je srasla sa jednim stanovitim milieuom, koji je bio u neku ruku mješavina gospodstva i kmetstva. U tom milieu-u uščuvale su se još i danas neke obiteljske tradicije u odnosu prema narodu, koje odišu svom domoljubnom toplinom odvraćajući i najodlučnijeg i najpovučenijeg individualistu od svoga ekskluzivizma. Evo tako je sve navalilo na Domjanićev individualistički ekskluzivizam, na njegovu posebnu formulaciju života: nacijonalna pobjeda Srba i nauka Kristova. A i onaj pesimizam Schopenhauerov, koji ga je prije dovodio do neke vrsti odredjenog pristaše Fridrika Nietzsche-a, taj ga je isti pesimizam opet vratio k masi i k narodu, kad je zamotrio jad i bijedu ljudi. Pa i sama plemićka tradicija njegove obitelji i prirodjeni mu aristokratizam uputiše ga, da se vrati k »reči domaćoj« svojega zavičaja, i da sidje sa stepenica svojega života, da predje preko praga za-

tvorene izbe svojega naziranja na svijet, te da širom otvori vrata i pohrli medju svoje, medju masu, medju svoj narod. Već prije je u pjesmi »U rudniku« bio časkom zašao medju svoje Hrvate, ali samo zato, da ponizi ili, bolje reći, da se naruga američkom gramzenju za novcem, koji u formi modernog pozitivizma bez milosti i obzira izrabljuje život ljudski. I ako je u toj pjesmi nacijonalna nota vrlo jaka, jači je onaj aristokratski prezir skoro četiristogodišnjeg plemenitog Domjanićeva roda nad kramarskim skorojevićima u novome svijetu. Ali izmedju toga prezira i te nacijonalne note javlja se onaj simptom preokreta Domjanićeva a to je ljubav k čovječanstvu, što je u suštini jednako vraćanju k ljudima. I kad je buknuo svjetski rat, boli ga nepravda, koja je nanesena bratskome srpskom narodu, a još ga više boli, da veličajući naše momke kao junake, tjeraju iste na stratište, dok druge štede. Cenzura, koja je vidjela samo kajkavsku pjesmu, kajkavski dijalekt »kralj. horvacke domobranske dvadesetipete« ili »ces. i kr. pedesetitretje«, veselila se je, što je inače sumnjivi Jugoslaven Domjanić a i dugogodišnji saradnik srpskih časopisa propjevao »prav horvacki«. Za sadržaj nije marila a niti ga je razumjela. Medju njegovim »Kipcima i popevkama« dvije su pjesme, koje su za vrijeme rata ispjevane i odštampane i za čudo prošle cenzuru.

»Vre kmica je bila; kad došli su starci,
Kaj bili su čisto odzadi,
zabadav si gledel, zabadav si čekal,
gde naši dečaki su mladi.

A naši dečaki su dalko vu boju
I Bog zna gdo doma se vrne,
Tak vnogi počiva i spi si tak trdo
na zglavlju od zemljice črne.

Za onim v boju molitva se šepće
za timi kaj dalko tam spiju,
za njimi starinske su hiže žalosne
za njimi vsi zvoni zvoniju.

Tko je preživio svjetski rat u bivšoj austro-ugarskoj monarhiji, tko je poznavao raspoloženje službenih krugova, što su se striktno držali devize »Durchhalten« osudjujući ljude na smrt, robiju, zatočenje, smatrajući svaki pacifizam veleizdajom, tome će se još i danas pričiniti upravo nevjerojatnim, da je mogla izaći pjesma Domjanićeva »Ciklame, krvave ciklame« najprije u »Savremeniku« a onda u już spomenutoj zbirci Domjanićevih kajkavskih pjesama.

»Vuz reku železna je cesta,
železna tam ružiju kola
i voziju naše soldate
brez broja prek brega i dola.

I tam gde su najgorši boji,
gde nigdo se smrti ne straši,
i najviše gde ih pogiba
sigurno tam budeju naši.

Po celome svetu su boji
na hiljade zmirom ih pada
i samo se širiju grobja
prek zemlje i sela i grada.

I došla je noć ili žalost
na nebo i zemlju i na me
i videl sam sigde po svetu
ciklame, krvave ciklame.«

Ove konačno strofe svakomu su bile a i bit će danas još jasne, što znače. Ali onda kad godine 1918. dolazi do narodnog ujedinjenja, Domjanić ga sa najvećim oduševljenjem pozdravlja. Sve zadjevice i sve sumnje, sav politički i plemenski pesimizam, pušta on po strani. Činjenica ga ujedinjenja oduševljava. A za pravoga pjesnika to je i bio lijep momenat. Svi su ostali momenti bili prema ovome maleni, i za našu budućnost bit će ih malo, koji će ostati tako neprolazni kao ovaj. Narod i mase naučiše ga konačno, da ljude zavoli. Sve što je u

njima zlo, sve je to od čovjeka odijeljeno i on danas ne mrzi radi toga zla sve ljude od reda ni kao pojedince ni kao cjelinu, nego mrzi to zlo, on se od njega gnuša i bježi od zla i od poroka ljudskih kao od nečeg zasebičnog, ali ne bježi više od ljudi. Krist i Buddha naučiše ga ljubiti bližnjega, shvaćati ga, kakov jest, i zaći mu u dušu. I tu se Domjanić evo sastaje sa religijoznošću slavenske duše. Čovječanstvo je poput zemlje: u objema klice su i najljepšemu i najgadnijemu i cvijeću i korovu. Ne može se zavoljeti čovječanstvo, ako se ne voli narod i ako se ne voli čovjek. Ljudi, koji ne vole čovjeka, ne mogu biti domoljubi. Lagano se promiču u Domjanićevim najnovijim pjesmama ove ideje. I ako se još nije smirio, ako još nije sasvim stignuo na metu, mora se to odbiti i opet na svjetski rat, koji je uzrujavao i najveće duhove najvećih naroda a nekmoli pjesnika malenog naroda. Sigurno je, da je u Domjanića jedna velika duša i otmjeno srce, koji su se dosta s njegovim unutarnjim životom napatili. Iz njegovih pjesama razabire se samo jedan dio tih patnja i tih boli. Koliko li ih je bilo, za koje ne ćemo nikada saznati a zato i mnogu njegovu bol, koju nam je u pjesmi saopćio, ne ćemo ni pravo razumjeti. Ali u suštini Domjanić je ostao ono, što je bio na početku a to je pjesnik svojega ja, pjesnik svojega svijeta, pjesnik svoje duše. Mnogo će se pričinjati u tome prikazu Domjanićevu neskladno. Bit će mnogo protivurječja i protimba u ovome prikazu. A da li je uopće moguće donijeti skladnu sliku čovjeka, tako skladnu, da bi nam život njegov bio jasan i u svim njegovim najvećim i najsitnijim momentima jednako razumljiv? Tko može ustati i kazati, da je odgonetnuo sve riječi pjesnikove, da znade, što one znače i što su značile za nj u stanoviti čas? Tko može da digne debeli i tamni zastor šutnje, za kojim se skriva budna ljudska svijest, za kojom možda puca srce i umire duša? Ta sve, što i o najobičnijem čovjeku i o njegovu životu do jučer znamo, nije nego tek njegova slika od jučer našarana na mutnom staklu, što je svaki čas života razbijenu u hiljadu komada baca pred nas. Skupite to stakleno iverje ljudske slike i sastavite ga, ako možete. U pje-

smama se pjesnikovim mogu pokupiti samo krupniji komadi te slike, koji su pali pred nas u jedan hip. Tražite li više, izgubit ćete pjesnika i nabasati na, ono, što ste sami: ljudi, obični ljudi. Treba li nam zato pjesnik? Konačno tako besraman nije nitko, da će htjeti svome bližnjemu svući dušu do gola iz puke radoznalosti. Pa da ima takova besramnika, jedva bi se tko našao tako čestit i iskren i rekao: evo Vam mene, takav sam Vam ja. Hoćete li dobro da prodjete u životu i društvu ljudi, a da sebi ne okaljate duše i ne rastužite srca, a Vi tražite u čovjeka samo ono, što je dobro. Zlu ćete se i onako morati ugibati na svakom koraku. Čemu da ga onda još i tražimo. Kod pjesnika pako ne tragajte samo za čovjekom, nego i za ljepotom osjećaja njegovih i misli njegovih. Naći ćete u pjesmama njegovim, ako su pisane zaista ritmom srca, svu ljepotu i pjesnika i čovjeka. Naći ćete je najviše u bolima njegovim. Tko bi znao, zašto su one tako nerazdjeljive i sa ljepotom srasle. U tim je bolima i patnjama sva Domjanićeva poezija. U boli je pobjeda i veličina Kristove nauke. Protiv toga pasiviteta ne možemo sebi pomoći, jer smo ljudi, osjetljivi za najmanju sitnicu. Odbacite od sebe želje Vaše pa ne ćete bolovati. Ali onda ne će ni čovjeka biti. Začeti smo tijelom, a život nam je u dalekim svjetovima. Kad umiremo, skidamo sa sebe istrošenu rizu našega prolaznog bitka. Koliko ta riza može da traje, koliko može da izdrži, dok se ne istroši, kazuju nam pjesnici.

U Zagrebu, u mjesecu srpnju 1924.

Vladimir Lunaček.

MOTTO.

Vazda sam maštao, odviše snivao,
Života ni mladosti nisam uživao,
Pa sva moja mladost pjesme su te.

D. M. Domjanić: Iz epiloga
k prvom izdanju pjesama.

RIDI PAGLIACCIO!

Uz mukli tutanj zadnja gruda zemlje pade
Nad lijesom pokopane tvoje zadnje nade;
Ko gavranovi crni misli ti se jate
Vrh groba novog kružeć, raduju se strvi,
A tebi grudi ršću, glava trudna klone,
I s ugasloga oka suze vijek se rone;
Al utri suze, kukavica tek ih lije,
I smij se svome jadu, da ga svijet ne skvrne.
— Gle groba tamno ždrijelo, što se u njem krije?
U sagnjilom lijesu trulež, gadni crvi,
Pa ipak na njem mirisava ruža cvate —
U proljeću si svom lijepe sanke snio
O slavi o poštenju, sreći; kano sjena
Vijek lebdio je lako u snu i na javi
Pred tobom lik, u kom si sve to naći mnio.
A kad si došo do njeg — bješe samo žena! —
I kam bi ti se smijao, sanjaru ludi,
A on bar ima više srca nego ljudi!
Ridi Pagliaccio!

Na nebu su ti ideali zvijezdam' sjali,
A dobri ti ih ljudi s neba iščupali
I zgazili u blato, a ti se sada čudiš.
To tebe boli, hoćeš da poludiš —
— Što ljubiš zvijezde, ideale nebom loviš?! —
I ljubio si djevu, usne bujne, slatke,
Ko zora bješe lijepa, kao ljiljan čista.
Njoj ti si robovao mnogo dugo ljeto,
Tad odrinula tebe kao tudje pseto.
Ta to je od vijekova priča uvijek ista!

Kad prošao si šumom pokraj guje glatke,
Je l'? ogadila ti se, bježao si od nje,
A kad si guju k svome srcu, luda, svio,
I otrovala tebe, svisnuti si htio.
Tko tuj se ne bi nasmijao baš od srca.
Da sve ti dršću grudi, suza okom vrca!
Ridi Pagliaccio!

Zar komedijaš samo sav svoj život nisi
Na daskam', ali onim, koje svijet jesu?
Nad zipkom već se zastor diže — gluma poče,
A ti si tužan — smij se, puk veselja hoće.
Ta na smijeh tvoj on čeka, plaćen od njeg ti si.
I taj je Judin dinar krvlju stečen svaki.
Pa nek ti grud krvavi, sakrij velom ranu
I mladost mrtvu, nade, sreću pokopanu.
I smij se, dok ne dodješ do pred vrata raki.
Lakrdiji će tamo kraj — i tebi — biti.
Sa dasaka ćeš opet medju daske tada,
I smrt će čitav svijet tvojih boli, nada
Koštunjave iz ruke šakom zemlje skriti.
Stog nagni k ustim kupu žića, punu žuči
Pa baš kad misliš, da ti srce mora pući,
Ridi Pagliaccio!

UMIRANJE

Zvonjava tužna, žalobna ruha,
Lake ko sjene koprene crne,
I vijenci prate slavna mrtvaca,
A narod k sjajnom pogrebu grne.
Sklopljene ruke, spuštene vjedje,
Mirisni rupci dižu se k oku:
Istisnut treba suzu bar koju,
Narod da vidi žalost duboku.
Kićeni govor, jecanje muklo,
Pjesma i cvijet nad sjajnim lijesom,
Udova hvata rukavicom grudu,
Baca je u grob divnom noblesom.

Pao je lijes u grobnicu usku.
Liju se suze, granje vijori...
Povorke nesta, samo se vjetrom
Nošena pjesma propasti ori
Kroz puste pute i kišu hladnu,
Dok voda skuplja grobu se na dnu.
Pjani grobari ostaše sami,
Zagrću zemlju u dubokoj tami.
— Tako vam umire čovjek.

A ovdje svijetle, šarene halje,
Rumene usne trepte od smijeha,
Pleše se divlje, ljubi se žarko,
A grudi bijele dršću od grijeha —
I ja se vinuh u kolo šumno,
Privijam k sebi procvalo žiće,
Djevica puplje, pričam im strasno,
Prekidam smijehom turobne priče.

A nitko ne zna, ne sluti nitko,
Da jedan život u meni mrije — —
Tek u tvom oku hladna je zima,
Na tvojoj usni posmijeha nije.

U srcu mome svemir je čitav
Hladan i pust, tuj polegoh sada
Mrtvo božanstvo, san moj i svijet;
U nj tek vjerovah, njemu se nadah —
A tvoja meka ubi ga ruka.
Ipak te grlim okolo struka.
Zamamno glazba dvoranom zamni,
Plamen treperi i pogledi plamni.
— Tako Vam umire duša.

CONFITEOR

Ja ne vjerujem u tvog oka sjaj,
U one puste modre zagonetke,
Gdje gledao sam neba vedri kraj
I na njem same plavomilja cvijetke.
I nebo tek je pustolina nijema,
Gdje samo beznadje se rodit zna,
Kad u njem ljubavi, božanstva nema,
Životvornu da njemu dušu da.

Nit vjerujem u usne tvoje žar,
U onaj grimiz mirisni i cvjetni.
Tvog šapta zamamni i tihi čar,
I riječi žubor srebreni i sjetni.
Ko kapi vrela one su i hladne,
Pa mjesto, da mi srcu daše l'jek,
Odgrnule su rane davne, jadne
I dragom laži slomile ga tek.

U ljubav ne vjerujem, što je svak
Na cesti nudi i u društvu pjanom,
I skvrne čisti joj božanski trak
I sebičjem i laži neprestanom.
Il dobrotvornosti je časnom zovi,
Il vjernom ljubavi, što plamti svud,
Il kićeno o rodoljublju slovi,
To sve je laž, kad prazna vam je grud.

Nit vjerujem u mašte svoje sne,
O sreći koje nekada sam snivo,
To opsjena je lijepa bila sve,
Pa makar snivah tako bolno živo.
U sve, pred čim ko pred kumirom klecali,
I u čem svrhu zadnjoj čežnji zr'jeh,
Ja ne vjerujem; za čim srce jeca,
Još nad tim moj će titrat rug i smj'eh.

U život ne vjerujem taj, ni smrt,
Ta život umiranja lik je bijedna,
Kad davno ti i zadnji polet strt. —
A može l' mrijet misao i jedna?!
I što je smrt?! To čovjek uvijek pita,
Tek pregršt zemlje odgovor je nj'em.
Zar u tom blatu sva je svrha skrita?
Ni to ne mogu ja da vjerujem.

Al vjerujem u dalek ideal,
Pa makar ga i onda istom našo,
Na nepoznati prekogrobni žal
Kad jednom stupim, pošto dan mi zašo,
Kad život usne ili strgan svene,
U vječni beskraj mine čežnje vir,
I zasja zora bez noći i sjene:
U zadnje spoznaje duboki mir.

ŽIVOT

Htjelo bi mi se proći, daleko nekud, ma kuda,
Tamo, gdje nije čežnja ni ljubav sanjarska luda.

Od moga srca daleko, od pustoši i od gorčine,
Tamo, gdje život se živi, a ne bez svrhe tek gine.

Gdje nema sjete, u borbi gdje kamen i grudi se lome
Za sreću, makar i dnevnu, a ne za te smiješne fantome.

Čemu je ugasla mladost i zvijezda mnoga mi zlatna?
Zar samo zato, da rulje sve pogazi noga blatna?

Što su za plamenu ljubav ko uzdarje ljudi mi dali?
Samo su najbliži moji sav život mi otrovali!

Već mi dotužilo stradat u čamu i prijegoru nijemu,
Dok se naužili drugi, a ja sam tek čezno, a čemu?!

Ne trebam ničiju sklonost i milosti prositi ne ću;
Zahtijevam svoje pravo na mladost, na život i sreću.

Htio bih nekuda proći iz močvare te, iz tih laži,
K suncu i k mladosti strasnoj, to duša i tijelo mi traži.

Pa da i oslabljen klonem i sav da se slomim i starem,
Znati ću makar jedno, za život sam umr'o barem.

CARMEN

Od vjetra ršću rudasti
Valoviti i meki prami,
I zamr'o vjetru šapat tih
U mirisnoj i gustoj tami.
Za koga s usne žare se
Karanfili ti divlji sami,
Kud zagrljaj me drhtav, b'jel
Iz zmijski glatkih ruku mami?
Kud zoveš me, zar mir u snen,
Il kud u propast, o Carmen?

Ta ja bih pošo makar kud,
Al tvoje žarke zjene crne,
Nek skrije vjedjâ suton blag,
Od pogledâ mi srce trne,
I duša mi od žara mre.
S njih niče želja bujno cvijeće
I nijema bijeda pustog sna
I divlja čežnja plamne sreće.
Sav strasti čar, sav otrov njen
U pogledu je tvom, Carmen.

Al ipak ja bih otrov taj
Iz oka tvoga željno pio,
Pa onda glavu umornu
Na grudi snježni val ti skrio,
I riječju plahom šaptanom
O sreći čistoj pričo tio,
Pa ako imaš srca ti,
Iz slatkog sna ga prenut smio.
I čuvo bih te kao sjen
Od sunca ljetnog cvijet, Carmen!

Ne, ne, ja streskah o kamen
Tu harfu svoje blijede sjete,
Od ruža tamnih krvavih
Već ruka tebi vijenac plete.
Raspusti pram, nek pane noć,
Čuj cimbale i jecaj smijeha,
Sa usnâ tvojih kušat ću
Svu slast, svu raskoš grijeha.
Ja hoću živjet, barem tren,
Pa makar zato mrijet, Carmen!

ŠAMPANJAC

Amo šampanjca, nek blistav se pjeni
Oko nek sijeva, koljeno kleca,
Kroz noć nek tamnu, kroz zlaćane kapi
Pjesma i obijest zvoni i jeca!
Čemu za sanjama duša da čezne,
Čemu da opsjena kini nas, mori?!
Praporci zveče i razuzdan smijeh
Nek karnevalom života se ori!

Tužna je duša, a srce nam žedno
I usne rujne svele od strasti.
Amo šampanjca! Ta sve je tek pjena:
Život i sreća i ljubavi slasti!
Nek živi ljubav, bahantica divna,
S lijerovim ruhom i vijencem od ruža,
S djetinjskim posmijehom; kako se iskri
Otrov, što požudnoj usni ti pruža.

Eto i sreća, u ruci joj kalež,
Pjena do vrha — gle, svakom je nudja.
Tko je ne traži, al slatka je, slatka
Ko hljeba korica oteta, tudja,
Laka ko oblak u sutonu ljetnjem,
A dršće, dršće ko usnica onih,
Koji su klonuli klecajuć za njom,
Gladnih i zgaženih svi milijoni.

Čemu i žiću da okušaš talog?
I ja zaronih već moru mu na dno,
Znaš, što donesoh u krvavoj ruci?
Pijesak i strvi i blato tek gadno!
Sve je tek pjena! Ej, kako krasno
U njoj i sunce i zvijezda se cakli,
Na dnu se umire nijemo, bez svrhe.
Zašto bi srebrenu koprenu makli!

Amo šampanjca, tu bljedjanu vatru,
S praporcim' pjesma nek zamnije življe!
Zar da je kasno?! Vijek je karneval,
Život i smrt gle grle se divlje,
Vječno — uz kletvu i molitvu našu.
Pjena je slatka — kad blizu je talog,
Uvijek još doba je razbiti čašu!

BADNJAK

Saonice kližu po tihome putu;
Svud rojevi bijelih se razlijeću pčela,
Zašutjela polja i gajevi pusti,
A budna je noć samo sanjarska, bijela.

U jelik smo zašli u duboku tamu,
I pošao šapat niz mračnu daljinu,
Ko mirisne priče iz djetinjskih dana,
I slika nam draga pred očima sinu:

U ruci nam jabuke zlatne, i s jele
Sve iglice sipe na rudaste vlasi,
Dok slušamo bakina pričanja tihi,
Da čut je i svjećicu, kako se gasi.

O andjelim' priče — još ljepšim od našeg,
Što lebdi nad drvcem i trepte mu krila,
O velikom cvijeću u ukletom vrtu,
I koraljnom dvoru, gdje zlobna je vila.

O ponoćnom nebu nad ledenom pustom,
Kud snježnom sa kraljevnom jeleni hite,
O obalam' cvjetnim, gdje sanje se roče
U mjeseca srebru uz paome vite —

Je l' sjećaš se najljepše priče o Onom,
Kog zvali su Ljubav — ko kraljevsko čedo
On bio je krasan i sažalnim okom
Svu bijedu i budućeg ljudstva je gledo.

A nije ni imo kud glavu da sklone
I nikakva blaga do srca svoga —
A dao ga ljudma; al raspeše Njega.
Tad istom su znali, da raspeše Boga.

Na oku ti topi se pahulja snijega
I kliže se kap poput suze male.
Talasa se zvonjava s drevne kapele,
Na nebu polako zvijezde se pale.

Saonice lete po bijelom putu,
Sa pramova zlatnih ti pahulja pada,
Kad glavu si sklonila k meni i pitaš:
»Zar zbilja je ljubav umrla tada?!«

HTIO BIH . . .

Htio bih, da se jednom već smirim,
Da nadjem negdje zaklona malo;
Nije mi jošte klonula snaga,
Još bi pregarat srce mi znalo.
Al čemu borba? Ipak još nisam
Ni jedan san bar prosnio mirno,
Svetinje nema, koje mi nije
Blatnom si rukom bližnji moj dirno.
Čemu mi ljubavi prepuna grud?
Čemu mi borba, kad uzalud?!

Bijah još dijete, ljubeć sam gledo
Pticu i cvijet i zvjezdicu sjajnu.
Vi ste mi bez srca strgali velo,
Otkrili grubu životnu tajnu.
Žedne sam duše kušati htio
Ljubavi kalež, sreće vedrinu,
Pa ste mi podlo, uslužnom rukom
Kušati dali zlobe gorčinu.
Nad mojim snima je drhto vaš smj'eh,
S vaših me usana otrova grj'eh.

Srcem sam uvijek ostao dijete,
Uvijek ko pauk sitne si niti,
Pleo sam maštom koprenu tanku
Htio sam žića beznadje skriti;
Strgaste nju, okružiste mene
Borbom za kruh bez milosti, gadnom,
I jer sam isko značaj bez sjenke,
Sanjarskom ludom zvaste me jadnom,
A dok za uzorim' kleco sam v'jek,
Vi ste se digli još časniji tek.

Ne, ja ne mogu zlatnom idolu
Žrtvovat sve i duh i poštenje;
Ne, ja ne mogu igrati glumu,
Veseo bit, gdje srce mi stenje.
Koljeno svijat pred tim, što mrzim.
Moja je zato preponosna duša,
Da lažem slaveć svu tu prostotu,
Od koje svaka mi miso se gnjuša,
Man'te me, zalud su riječi vam sve.
Dajte mi smirit se, bilo mà gdje!

TJESKOBA

Sati su stali. Sve teže na grud
Pada jednolično, mračno velo.
Nema sna, nema, a gasne oko,
Tako bi bolno se spavat htjelo.

Znam, kako miluju čelo žarko
Sni, kao pramovi ženske kose,
Zaborav mirnu ko miris čudni
Opojnog ponoćnog cvijeća nose.

Nema ih, nema. Što jeca vjetar,
Zašto niz puste ga ceste gone?
S jablana sablasnih trga granje,
S krovova mutne se kapi rone.

Kako su jablani zlatni bili,
Kada se nedavno suton hvato.
Zar je sve lažno, što je lijepo
I sanje zemlje i neba zlato?!

Čujem, na uri su sati pošli,
Opet ravnodušno ide vrijeme.
Osjećam šaptanje. Tko to zbori?
Zar ni tišine nisu nijeme?

Oči grčevito sklapam, zalud.
Vidim ja pogled pun tiha ruga,
Zlobno on rijetku mi gleda radost,
Smije se, kada me kini tuga.

O, da jedanput već svane jutro!
Bojim se pogleda toga, bojim.
Htio bih počinut, smiriti se.
Šta me on motri tim okom — mojim?

TAJNA

Otkrij tu nesretnu tajnu, što život mi razara kradom,
Ispunja dušu mi čežnjom i strahom i nemoćnim jadom.

Šapće mi riječi slatke i žarke ko otrov ljuti.
Dolazi tiho ko bolest, kad ponoć nad poljima šuti,

Zalud se sklapaju oči: i kroz san joj šapat se čuje,
Pogled joj osjećam uvijek, on dušu mi lomi i truje.

Pupaju proljeti vedre i mirisna ljeta cvatu,
Turobno jeseni venu, al živu u plodova zlatu.

Šutljivi bijeli su dani, kad pokrovom zavi ih zima,
Al ipak uvijek su živi, jer u njima sunca ima.

Šta će mi sunčani dani, kad mrtvačkim skrije ih velom
Ona, što podlo se krije ovdje — za mojim čelom.

Pije mi tijelo ko mora. Fantom taj strašni i blijedi,
Trza mi živce ko strune i hoće da srce mi sledi.

Il opet ljubav mi stranu u grudima potajno budi,
Ljubav bez vjere i sreće, bez nade ko očaj ludi.

Stvara mi samotne pjesme, sve čime duša mi strada,
I što ja tajim i sebi, sve ljudma bez sućuti jada.

Nosi u bespuće misli, u mističnu nijemu daljinu,
Gdje kao ptice olujom nošene bez svrhe ginu.

Mrzim tu ljubav, te pjesme i misli i nju, što ih stvori.
Zašto mi ubija život i zašto me bez srca mori?!

Otkrij tu nesretnu tajnu, što krije se vječno ko laži.
Ostavi mene il kaži, ja kunem te, — tko si ti, kaži!

ZIMNJE NOĆI

Sjene i suvarci prekriše staze,
Žmirkaju zvijezde, daleko i hladno
Mjeseca svijetlo na strništu leži,
Svuda je tiho, jednolično, jadno.

Usnut ne mogu, tek misli se vuku
Tromo ko dim povrh vlažnoga krova,
Dolazi prošlost, već umrla davno,
Rane iscijeljene krvave snova.

Bude se želje, a maštanja luda
Trgaju san s mojih umornih vjedja,
Skrivene strasti izgaraju grudi,
Ljubavi suha mi usnica žedja.

Sve, što sam ljubio bezumno vjerno,
Sve, što pregarah, dok živjet sam mor'o,
Ustaje negdje iz kutova prašnih.
O, kako noći te prolaze sporo!

Vidim te laži, što tako se plamno
Bujnim na usnama ženâ rumene,
I onu mladost, što mirisnim dahom
Žarkom u cjelovu truje i vene.

Sve one riječi, što morah zašutjet,
I noći, koje su beskrajne bile,
Jecaj u smijehu, prijegor bez svrhe,
Godine, koje su dušu mi pile.

— Kasno je — nemam veselja životu —
Žmirkaju zvijezde daleko i hladno.
Hoće li jednom već svanuti jutro?!
Kako je živjeti dosadno, jadno!

CRV

Je l', kako ipak sada je pusto,
Otkad se rastasmo davno
Kao dva lista svela, što vjetar
Uzvitla niz polje ravno.

Ne trebaš ništa mi plašit se više
Ljubavi prosjačke, bijedne,
Ni meni sad ne zadrkće duša
Gledajuć oči ti ledne.

Mir je u našim grudima nijemi,
I mi se minemo strano,
Ko da se nismo voljeli žarko
Nekad u proljeće rano —

Dok je još blago djetinjske vjere,
Ljubavi, srce nam krilo,
Pa smo se ludo titrali njime,
Premda je sve nam to bilo.

Gdje je to sve i vjera u ljude
Ljubav i blijedi joj snovi?!
— Nestalo — samo pustoš ko zmija
Nam se oko srca ovi.

Tek kad su noći tihe, kad sanci
Prenu se, sklope ti oči,
Čuti ćeš tiho kucati negdje
Crva, što drvo toči.

Tako i kroz mir u srcima našim
Nešto tek kuca i bije,
Možda je što i u nama trulo,
Možda što u nama mrije?

ONKRAJ GROBA

Pa kad se stiša sve, što naše srce lomi
Zar to je utjeha, da vječni su atomi?!

Zar nije jednako, je l' koje zviježdje manje,
Il život čovječji, il paukovo tkanje?

I ako ponavlja se uvijek, što je bilo,
I borbe stoljećâ i što je dijete snilo,

Ko vode koluti, zar to je svrha svemu?
Pa onda živjeti, pregarat, stradat čemu?!

Al zadnji krugovi tik obale će proći.
Što dalje? Il je kraj na rubu vječne noći?

Il možda duša je, ko zvijezda, što luta,
Zastranila u ovaj kal sa modrog puta,

Ko zraka sunčana, na stratište kad pane,
Med gladne gavrane i rane otrovane.

Pa možda svrha je, sa zemlje da se vrati
U sunce vjekovno, što vječnu beskraj zlati,

Sa rane svemirske, gdje bol i laž sve prože,
Da dodje čistija — al samo, da li može?!

KRČE

Tamo se korovom zarasla cesta
Provlači kradom kroz ostanke mosta
Izmedju jablana lomnih, gdje sada
Zelen i živ samo bršljan još osta.

Tamo, gdje vrt je po obronku cvao,
Trnje i šikarje splelo se gusto,
A gdje bjelasao dom se pod lipom,
Nema ni staze, sve strnište pusto.

Dubova drevnih se zgrbilo dvoje,
Usahlo hvoje se nemoćno pruža.
Bunika buja uz srušeni temelj,
Bokori bijelih su bili tu ruža.

Sve je tu ugar, al oko još moje
Dom, kao nekad, sav u suncu gleda.
Vidim: iz vrta sad starica vodi
Starca svog slijepa — i miri rezeda.

Tamo daleko Planina se plavi,
Voćnjak se rasu, u prodoli travne
Spušta se šuma. — Da l' živu još tamo
Priče ko nekad u proljeti davne?

— Ništa već nema! — Al sni moji prvi,
Djetinjstva ljeta, što raskošno cvala,
Opet se vratiše. Noć je ko nekad
Tamna ko baršun na poljane pala.

Znam ja još, znam, kako misli su moje
Lijetale k zvjezdama, k bisernom nizu,
Mliječnim su stazama šetale tamo.
O, kako nebo mi bilo je blizu!

Sve je sad pusto, ni imena nema,
Šutnja tek šaptanje spomena sluša.
— Pusto je, mrtvo, gdje dom je moj bio,
Al tamo i sad još sva mi je duša.

STELLA MARIS

(MOJOJ MAJCI)

Još tren, samo kratak tren
I svega bi nestalo bilo,
I samo bi galeba krilo
Bljesnulo gore visoko,
A moje bi umorno oko
Gledalo posljednji put
Beskrajnu, tihu modrinu,
I onda bi zašlo sve
U meku i blagu tminu.

I bijelog oblačka bi sjena
I drhtava slika njena
Treperila s vode ko prije.
Vrba bi htjela da svije
Hladovite sjenice mir.
Dalje bi šumio vir
U kolute vitlajuć hladne
Metulje i cvjetove jadne.
Sunce bi sjalo ko prije
Beskrajno dobro i zlato.

Sumrak bi gaja se hvato
Budeći zaspale sne.
A noć bi znala da skrije
Brige i dana trud.

I opet bi bilo svud
Sve isto, sve isto ko prije.
A jedva bi itko i znao,
Da mene više nije.

Još tren, samo kratak tren
I sve bi to prestalo za me
Sred plave i zamamne tame;
Sve, što je životom mi bilo,
I što mi na javi se snilo;
Što duša je htjela da traži;
Sve svetinje mojih oltara
I slatkih boli i laži;
Riječ, puna strasnoga žara
I gorkog prijegora šutnja;
Stih, koji pusto mi zvoni
I suza, što tajno se roni.

I misao samo bi jedna
Sred valovlja tonula ledna,
Ko pčela, koja netom
Za svenulim lijetala cvijetom
I sada sred struje mre

Već svijest mi ugasnut htjela,
Već obruč se oko čela
Hladan ko bodeža brid,
Stezao uže i uže.
I suton je sumorni neki,
Prozirni, čudni, daleki
I meki ko latica ruže
Brisao spomen i vid.

O, tako sam htio da počivam
O, tako sam htio da snivam,
Da valu me predaje val
I miluje, nosi i njiše;
I da se ne probudim više,
Dok ne stignem na onaj žal,
Gdje duša će slobodna biti
Bez tijela i boli i strasti
I čista ko rose kap.

Pa što me je prenulo tad,
Što pokoj je strgalo sneni?

Što volju je vratilo meni
I vjeru u život mlad,
Da zaplivam posljednjom snagom
Sam protiv razorne struje?
Zar želja za djevojkom dragom?
Zar ptice poj, što se čuje?
Il sunca zlatnoga sjaj?
Zar rodni u cvijetu kraj?
Il pčela što ružu pije
U času još, kada joj mrijeti?
Pa srce se moje sjeti
Cjelova plamnih i raskošna smijeha,
Života, strasti i grijeha?

Ne, ne! Samo kratak tren
Plavo mi snilo se oko,
Dobrote puno, duboko,
I ruka staračka, bijela
Prešla mi preko čela.
I riječ je zazvonila blaga,
Kao da dušu mi draga.
O, ja sam taj poznao glas!
On opet u život me zvao,
On posljednju snagu mi dao:
— Tvoj, majko, dragi glas!

MOJA LJUBAV

Ne, moja ljubav vam nije ko kandilo,
Koje u sobici djevice svele
Rujnoj u čaški uz slike izblijedjele
Tužno obasjava zidove bijele;
Tinjaju, gasnu i opet zaplamsaju
Turobni odsjevi kroz noći cijele.

Nije mi ljubav ni domaće ognjište,
Na koje ruke tek stavljaju štedne
Drva komadiće, što ogrijevaju
Prozebla srca i ručice ledne,
Spomene griju i hranu svagdanju,
I san ti nose, kad svijetlo bljedne. —

— Al kad se spomenem sanaka zlaćanih,
Što ti nad čelo se saviše meko,
I vidim oko to vedro i djetinsko,
Mislim, da u nebo gledam daleko,
Dalje od gora i od noći umorne,
Sanjarsko kao tvoj pogled
I priče žarče, neg usna ti klinčaci,
Kaže mi modra nedogled;

Znaš, na kraj prašume divlje pred sutonom
Sjene se vuku već medju lijàne,
Šarene ptice u dubokim krošnjama,
Sjedaju svud na zmijolike grane,
A vjetar šapće na visokim stapkama
S cvijećem žarkim, što opojno miri.

I lišće pada i šušti u poletu
Žuto i živo ko šari leptiri.
Onda se razli sa daleka zapada
Plamen, i prašuma rudi u žaru
Ko da se bačene zublje razbuktjele.

Tamo na zapadu ko na oltaru
Silni se purpurni rascvali cvjetovi
Mistične, vjekovne ruže neke,

Latice čitavo nebo su prekrile,
Stapke iz velebne dižu se rijeke,
Sveti joj valovi šume i pričaju
Ko da je bajka iz drevne davnine;
Kada je nebo još čitavo blistalo
Zlatno i čisto, iz zlatne dubine
Uvijek su plamtjeli purpurni cvjetovi,
A nije bilo ni maglene mrene,
Ni tmurnih oblaka ni zvijezda drhtavih,
Ni ljudi ni cvijeća, što vene, —
Samo je okean k grudi se svijao
Velebne beskrajne vaselene —

Takova ljubav je moja.

U SNU I NA JAVI

Digli se laki leptiri bijeli,
Pali na tvoju valovitu kosu,
S mladoga drvlja pozdrav se cvjetni,
Mirisni snijeg na rame ti prosu.
Sunce je svoje najljepše zlato
Svilo u vijenac na prame ti guste,
A ti si čista, plaha i stidna
Svila se k meni od bojazni puste.
Rukom o ruku išli smo k sreći,
Ko da nevidljivo nosi nas krilo,
Proljet u duši, u oku ljubav. —
To je dakako sve u snu tek bilo.

Nema na javi leptira lakih
Ni cvijeća, magla se slegla naoko
Na pusti kraj i goletne svrži,
Na moju dušu i na tvoje oko.
Uvijek sam za tobom čeznuo tako,
A kad smo opet se našli i sreli,
Zašto si tako hladna i strana
Ko da nas dalji nedosežnost dijeli!
Gledam, gdje ti se uklanjaš meni,
I kako magle put juga se kreću,
Ljubim te bolno, žarko ko nikad,
Al ljubav ne znam prosjačit i ne ću!

HTIO BIH . . .

Htio bih, da si miris ciklame,
Ja da sam lahorac sneni,
Došla bi noć otajstvena, silna,
Ti bi se svijala k meni.

Il da si čista molitva djeve,
Vedra ko božija misô,
Mene bi našla sunca u zraci,
Zlatom bih stazu ti risô.

Htio bih, da sam plavetno nebo,
Ti da si svjetlica mala,
Uvijek u mojoj skrita bi grudi
Noću ko zvjezdica sjala.

Il da si kruna drhtava srebra,
Ja da sam talas ledovit,
Bura bi divlja, raznijevši mene,
Rasula život tvoj skrovit.

Htio bih, da si sva samo duša,
O kojoj mašta mi snila,
Moju kad svijet bi ispio dušu,
Dušom bi ti mi tad bila.

NIKAD

Ne, ne, ti me ne ćeš zaboravit nikad,
I ako me ne ljubiš, ponosna ženo.
I ako me ne gleda oko ti sneno,
Ti mene ne ćeš zaboravit nikad.

Ti s onim posmijehom tajnogá ruga,
Ti koju zaziva sva moja tuga,
Ti koju radost svaka mi čeka,
Ti moja željo bolno daleka
Ti mene ne ćeš zaboravit' nikad.

Znaš, ja ću doći u najdublje noći,
Kad puna je pučina plava
Zvijezda i sažalne šutnje.
Ja ću ti doć poput tihe slutnje.
Ja ću te naći u najdubljoj noći.

I moje će želje i zaludne sanje
Letjet kroz ponoć i zaspalo granje
Nečujnom kreljuti umrlih ptica,
Pa će ti bijela taknut se lica
Blago im milovanje.

I ti ćeš osjetit sama i blijeda,
Kako te moli i gleda
Zjena tih bezglasnih ptica,
Pa ćeš u stravi i ugasla lica
Vidjet, što taje te teške noći,
Što zbore te mrtve oči.
Te oči, u kojima očaj jada.
I ti ćeš osjetit, bijedno sama,
Bolna od besna, i rasutih prama,
Taj mrak, koji s kreljuti pada,
Težak na sve i na život i na Te,

Na ružu, što posljednja cvate
U vazi u alabastru,
Na ružu, što s užasa vene —
Dok sjene svu dušu ne zastru,
Da pod njima gineš i mreš kao i ja,
Pod šutnjom, što k tebi se svija
Ledna ko zmija,
Da sveneš ko ruža, što vene.

I ti ćeš se uvijek spominjat mene.

A kada me ne bude, kad se sve smiri,
Sve, što su čovjekom zvali,
I kad moj spomen ko lepir mali
Nestane plav u plave daljine
I mine,
Još mrtva će živjet pismena,
Još zamrle pjesme će zvonit,
I u njima suza se ronit,
I nada te djetinjska zvat,
Znaš, ti ćeš i u snu ih čuti.
Ni najdalji, najtiši puti
Neće te od njih spasti.
Pred njima ne ćeš se maći,
One će svagdje te naći.
U mirisu ruža one će cvasti,
U tvoje se najsladje tajne krasti.
I s tvoje će usne nestati ruga,
I tvoje će srce ispunit do dna tuga,
I tvoje srce i život i misli i sne.
Tad moju ćeš ljubav oprostit, zar ne?
Tad moja će tebe obuzet tuga!

I ti me ne ćeš zaboravit nikad.

REZIGNACIJA.

Nisam to ja, kada rug se moj smije.
Ne znaš, koliko se molim
U moje noći, u samotne noći.
Ne znaš, koliko te volim.

Znam ja, da sve je to zalud, bez svrhe,
Vjera i želje mi lude.
Sve, što sam snivao krvavo živo,
Ne smije nikad da bude.

Al moje misli se vraćaju k tebi,
Moje te radosti traže,
Zalud mi ponos, moj nesretni ponos,
Da te zaboravih, laže.

Nisam to ja, kad mi s riječi drske
Obraz kom plane od stida.
Ne čuje nitko u mojemu srcu
Bol, što bez suza mi rida.

Ne znaš ti mene. Da znaš, tad bi možda
Nestao smijeh ti s usta,
Možda bi prestala zvoniti tada
Pjesma ti vesela pusta.

Pa bi ko magla ti na dušu pala
Tuge neutješne tmina,
Pa bi ti k srcu se svila ko zmija
Moga života gorčina.

Volim te, volim, al odat ti ne ću,
Ne ću da radost ti smutim.
Uživaj život i mladost i sreću,
Ja ću da ginem — i šutim.

MJESEČINA

Vrata k terasi. Na staklima mutnim
Zavjese bijela se maglica makla.
Netko je bio u sutonu ovdje,
Ruka je tajno muslina se takla.

Bio je lahor. Sad mirno je, mirno.
Prašina siva po crnom kaminu,
Nad njim ogledalo mletačko, staro,
Gotovo slijepo, jer gleda tek tminu.

Blijedi goblen: na požućeloj travi
Uvijek trubadur pred kraljevnom kleči,
Oni, što davno ga vidješe, kažu,
Pogled mu molitva žarka bez riječi.

Sva je terasa u drhtavom srebru,
Nebo je tajna daleka i plava,
Mirte u parku od rose se kriju,
Umorne, njima već tako se spava.

Rukovet traka goblenom se rasu,
Mrtvo je svijetlo i sjene se plaše,
Ginu sa slike, i meni se čini,
U one kraljevne oči su vaše.

Kako su krasne i hladne te oči!
Znam ja sad, zašto iz umrlog vijeka
Kleči trubadur i odgovor prosi.
Pusta mu molba, on uzalud čeka.

Zrcalo zasja i ko da se javi
Glavica draga iz magle muslina.
Nesta ko sanja. Vas park je u srebru,
U sobi opet je šutnja i tmina.

TEŠKE MISLI

Teške misli, crne misli,
Jato davnih uspomena
K uzglavlju se mojem skupi
Poput zlobnih, mračnih sjena

Dan za danom, noć za noći,
Što su došli tek da minu,
U srcu mi ostaviše
Samo pustoš i gorčinu.

Često u te duge noći
Osjećam, gdje ti si došla,
Pa si rukom samilosnom
Preko čela meni prošla.

I te tvoje dobre oči
Htjele bi toliko pitat,
Iz mog oka tajnu srca
Pogledom bi htjele čitat.

A ja nesm'jem tebi reći,
Ne ću da ti mladost smutim,
Kako si mi bolno draga,
A to, vjeruj, teško šutim.

Umorna je moja duša,
Srce život otrovao,
I kad usnem, da me voliš,
Tebe mi je tako žao.

ZAR NE?!

Zar ne, u parku Vašemu
U zabiti je sakrit kut,
Gdje ptica pjesma zamire,
U paprat zadje hitri put.

I kada sunce podnevno
Pozlati krošnje sve,
Tu nema svijetla nikada,
Tek čudni strah i mrak, zar ne?!

A svijetla zlatne latice
Guštika strga oštri trn,
Il zastre šutnja tjeskobna,
I mrak je samo dublje crn.

Je l' tamo tajne koje bol,
Vremena davnih, mrtvi sni,
Il tuga dragog spomena,
Što poznate ga samo Vi.

Ja ne pitam, tek prošo sam,
Dodirnuv jedva travni sag,
Ne, nisam htio buditi
Tu mračnu bol il spomen drag.

I u mom srcu moj je svj'et,
Pod stranim nebom sneni kraj,
I bujni park i zatišje,
Kud ne dodje ni sunca sjaj.

I što tu šuti skrovito,
Ja možda sebi tajim sam,
Da milo mi je, vjerujte,
A da je bolno, ja tek znam.

Ne, ne smijte se, vidim ja
U oči Vaše krasne te,
Duboko na dnu tajna je
I suza trag i bol — zar ne?!

POSLJEDNJE PISMO

Vidjeh Vas opet. Još iste su oči,
Usne još jednako plaho se smiješe;
Kako sam Vama sad dalek, pa ipak
Osjećam kao da jučer to bješe.
Zaista, dvije tek godine prošle,
Godine dvije, al beskrajno duge.
Koliko u njima besnenih noći,
Dana bez sunca i prepunih tuge!
Vjerujte, mišljah, da ne ću preživjet
Noć iza Vašega vjenčanog dana,
Mišljah, da srce i život će ostat
Jedna bez prebola krvava rana.
Bila je posljednja, najljepša sanja,
Al kad je umrla, nisam ja plako.
Ipak preboljeh i tiho se smirih,
Samo me nemojte pitati, kako.
— Vi porumeniste, kad smo se sreli.
Zar vas je stid, što sam o Vama snio?
Bože moj, čemu se stidjet, ta ja sam
U srcu sve i u pjesmama skrio.
Vi ste sad sretni u obilju svome,
Još ćete suze zaželjet se kada.
Ja više ne želim suza ni sreće,
Tako je mirno bez suvišnih nada.
Ne žalim mladost, što uzalud prošla,
Minule sanje i kraj je sad svemu.
— Samo je teško i beskrajno pusto
Živjeti morat, a nemati čemu.

PROLJEĆE

Svud ko u priči sunce sja,
Svud nova mladost niče,
A moje srce radosno
Životu pozdrav kliče.
Zar mrtvo je, zar laž je sve,
Što snivo sam i strado?
Ti, moje cvjetno proljeće,
Ti, moja davna nado!

Ti istina si, samo ti:
Te oči zamišljene
I usne — san o cjelovu —
I prama meke sjene.
O, tebe ja sam tražio
U mnogi dan, što zašo,
Sad zato sve mi procvalo,
Jer ipak sam te našo.

Tek došla si, sva duša mi
I srce tebe voli,
Je l'? Sumnja zlobna, nijem čam
I teških ljeta boli
Zaboravljeno sve će proć
Ko magle ispred dana,
Kad ti se samo nasmiješ,
Ti, srećo željkovana!

Zaboravljeni pusti sni
I prijegor i sjeta.
Sve duše moje cvijeće
Sad tebi će da cvjeta,
I slavuj tajni srca mog
Sad tebi će da poje.
Ti, moja kasna ljubavi,
Ti, proljeće, ti, moje!

ZIMZELEN

Ja sam ti donio cvijeća,
Ubogi zimzelen plavi,
Ja sam ti donio tugu,
Koja mi srce zavi.
Drugi ti nudjaju raskoš,
Sve, što god srce ti želi,
A ja ti mogu tek dati
Dušu i život cijeli.

Znam ja, ti voliš tek radost,
Sunce i ruže strasne,
Nemaš ti srca za tugu
Jeseni sumorne, kasne.
A moja radost? — Zar pitaš? —
. . . Mrak je. Sve teža je tama.
Opet će noć . . . Moja radost
Ti si mi bila sama.

Ja sam ti tražio mira,
U oku punom dobrote,
Tražio nadu i vjeru,
Sve, što moj život ote,
Ali kad noć je pala,
Po tebi i po mom cvijeću,
U tvom sam našao oku
Sreću — al tudju sreću.

BIJEG

U tamnu onu, tajnu dalj,
Pod jablanova sjenu,
Niz cestu hitru, beskrajnu,
Saonice nek krenu.

I jošte prije nego noć
Svoj sag zvjezdani splete,
Nek naši vranci pomamni
Već uzagrapce lete.

Nek snijeg s grana sipa se,
Na vjetru vije griva,
A ti mi bliže privij se,
Ti, moja željo živa!

Pa kuda god nas vodi put,
Je l? to nam je svejedno.
Života nema za nas tu,
Tu duša gine bijedno.

I ja ću uzde pustiti,
Šta treba cilja nama?
Ta kazat će nam vjetar put,
I noć nas vodit sama.

Pa tko zna, što nam skriva sve
Ravnica ta daleka,
I brda mrak i rijeke led,
Gdje smrt il život čeka.

Ej, bilo kako, znat ćemo,
I ako kob nas shrva,
Da samo naša bješe noć
— I posljednja i prva.

UVIJEK

I kad zamiriše jorgovan
Proljetne ponoći koje,
Ja ću ti sanjat, da milujem
Rudaste pramove tvoje.

I kad se ruže zarumene,
Tebe ću stidnu ja gledat,
Želje mi kao lepirice
Tebi na usne će sjedat.

I kad u jeseni bogate
Lugovi zasjaju zlatom,
Moje će misli se vraćati
K tebi sa lasta jatom.

I kada zima već zavije
Snijegom i groblja i grane,
Ja ću ti uzalud sanjati
Daleke proljetne dane.

Jutra će svanut za jutrima,
Zaspat za noćima noći,
A ja se bojim: zaboravit
Ne ću te nikada moći.

ZA ODMORA

Sagnite k meni tu rudastu glavu,
Nešto bih htio tek pričati Vama.
Šutnja me boli, već dugo mi duša
Ne zna za radost i tako je sama.

Ne ću ja zla, samo sklopite oči,
Odviše modre su, pogled Vaš pita.
Bojim se, mogo bih u srcu čitat
Nesretnu tajnu, što svakom je skrita

Pričo bih ono, što rekle mi sanje,
Koje i Vi jošte snivate sada,
Kako je dijete najljepše ostat,
I kako teško s života se strada.

Sklopite oči, da ne vide mene,
Gledajte sne, koje duša Vam voli.
Odviše nevine oči su Vaše,
Vjerujte, mene taj pogled Vaš boli.

Imate pravo, već ciliču gusle
Nije sad snu, nego plesanju hora.
Molim Vas valcer, pa i ja ću laskat,
Šalit se, smijat, kad lagat se mora.

INTERMEZZO

Ja nisam mogao govorit s Vama još,
Al znam, Vaš glas je mek ko baršun tamni,
I s vaših ustiju, sa bujnih kao gr'jeh
Već riječi mogu žeć ko cjelov plamni.

A Vaše oči su duboke kao noć
I tako sanjarske i tako strane,
U pogledu je molitva i strast
I smijeh i suze su još neplakane.

Koliko maštah ja o dragom oku tom,
Što čitao sam tu u slatkoj tami,
Moj odao je stih i mnogi znade to,
A možda i Vi slutili ste sami.

Pa ipak bila je sve mašta samo, sve.
Vi drugog volite i o njem zbori
Iz Vašeg pogleda taj govor snen i tih
I rumen usnica za drugog gori.

On jedini će znat, je l' cjelov ili rj'eč
Na Vašim usnama, i što je sladje,
Rastužit će Vas on, kad jednom bogzna gdje,
Na drugoj usni grijeh još sladji nadje.

Tad mi ćemo se nać i shvatit u taj čas,
Što slutеći mi nismo smjeli reći:
Da najbolje je smijeh, korektni pusti sm'jeh
I da je uvijek laž naš san o sreći.

EROTIKA

Vaši su pramovi meki i mračni
Pali niz mramorno visoko čelo,
Ko da bi sanjarsko sumračje neko
Poglede žarke zasjeniti htjelo.

Umornu glavu ste sagnuli k ruci,
Uvojci meki ko mirisna tama
Liju se vam preko prstiju blijedih.
Opojno vene na grudi ciklama.

Vani na zapadu ko na oltaru
Bljedne već dana krvava rana,
Pred vašim oknom u plamenu mrtvom
Žari se pusta aleja platana.

U vašim očima odsjev je vatre,
Koja na zapadu dalekom gasne,
Dršće »Erotika« Griegova uz vas,
Ginu melodije tužne i strasne.

POSLIJE LJUBAVI

I ja se smijah tako živo,
Da suze tekle mi po licu —
I htjedoh tebi kletvu reći,
A šapto sam tek molitvicu.
I glumio sam divno tako,
Da vjerovo sam sebi i sam.
I ja sam često tiho plako,
Al reko tebi nikad nisam.
Pa čemu da ti dalje lažem,
Ja moram da ti jednom kažem:
Sve zalud mi je, zalud, sve,
Zaboravit ne mogu te!

Ne lijepu ženu: tvoje tijelo,
Ta ja ga nisam baš ni gledo,
Ni tvoju dušu — imaš li je,
Ti moje krasno, hladno čedo?!
Ne! — Moj ideal uvijek tražen,
Što mišljah naći u tvom oku,
I mojih sanja zaklon blažen
I bezdnu pustoš preduboku,
Što ostala u grudi meni,
Kad gledah svijet svoj razrušeni
I nijemu bol — uzalud sve —
Zaboravit ne mogu, ne!

ČEMU?

U one dane sunčane i vedre,
Što zaborav ih prašnim velom zavi,
U one noći besnene i tavne
Sanjarili smo samo o ljubavi.

I pogledi nam klonili se plaho,
Bez riječi mi smo samo čeznut znali,
Dok u srcu smo besvijesno i tajno
Od želje za životom umirali.

A dani su mimo nas tiho prošli,
Kraj mladosti, kraj cvjetnog pramaljeća,
I drugim plode zlatili su zrele,
A nama pelud strusili sa cvijeća.

Moguće, sad bi shvatili se istom
I jedno drugome podali se sada,
Pa ipak stigli k želji pustih sanja
I k sretnoj meti svojih žarkih nada! . . .

Al što bi mogli jedno drugom dati? —
Il strani da se rastanemo samo.
Il što je gore — poći bi nam bilo
U život skupa, u tu pustoš tamo.

TI SE BOJIŠ . . .

Ti se bojiš mojih riječi,
Pa se mene moraš klonit,
A ja ne znam suzom molit,
Ja ti znam tek pjesme ronit.

Ne plaši se riječi mojih,
Boj se samo srca moga,
U njemu ti mnoga kaplja
Otrova je gujinoga.

Lijepe su nekad usne
Njime srce zadojile;
Bilo je ko pelin gorko,
Al su usne slatke bile.

Ej, dabome, ja sam tebi
Iz srca tek pjesme dao,
Što je na dnu, što je gorko,
To sam sebi zadržao.

Ali tko zna, ne će l' jednom
Da taj otrov i sazori,
Ti i ne znaš, koja vatra
U tvom oku žarko gori.

Pa bi tebe otrovalo,
Što se na dnu srca skriva —
Ostavi me — što te volim,
Ta ti tome nisi kriva.

NOBLESSE

Mramorne stube s terase k vrtu,
Pokrite sjenkom od jorgovana.
Tajno Vam miluje plemićku ruku
Mirisnim cjelovom procvala grana.

Al Vaša ruka se spustila mirno,
Hladna, od oholih ljiljana bljedja,
Draga tek vjernoga ruskoga hrta.
Pseto je samo — al ima i predja.

Kako diskretno se haljina bijela
K tijelu Vam svija, a jedva ga tiče.
Tako u nevinost odjeta bješe
Lady Godiva il kraljevna priče.

I onaj blistaj u velikom oku
Možda tek odsjev je sunčanog žara.
I onaj pogled, što srce mi smuti,
Možda tek proljetna mašta mi stvara.

Zašto ste stali? Zar ne vidite,
Usna mi grješna i ljubavi žedja?!
Podjite dalje, ja imam i srce,
Nesretno srce, što nema ni predja!

JESENSKE MAGLE

1

Idu već magle sa pokajnim ruhom,
Spuštaju teško nad strni se suhom.

Sive su usne, a slijepo im oko
Mrtvo, u očnice skrito duboko.

Idu ko sablasne vojske bez zvuka
Prekrivši polja, što puna su mûka.

One su brisale šume i gore,
Stvorile blijedo bez oblaka more.

Bilo je gdjegdje cvjetova još krasnih,
Spomena dana sunčanih i jasnih.

Sive su usne se taknule lako
Čaški i cvijeće je svenulo svako.

2

Sami smo, srce nam nesreću sluti.
Tako je tiho, da šutnju je čuti.

Gušća pred oknom je koprena blijeda,
Il je to noć, što nas potajno gleda.

Zašto smo zalud se morali naći,
Čemu nam sunce, kad sad mu je zaći!

Šutimo. Zašto i noć da nas sluša,
Čemu nam riječ, kad je osjeća duša?!

Zastri sva okna, to jesen sad ide,
Mogle bi magle da dušu nam vide:

Sive su usne, a slijepo im oko
Mrtvo, u očnice skrito duboko.

NE VJERUJ . . .

Ne vjeruj, ako pogledi moji
Katkad ti cjeluju svilenu kosu,
Oni tek zlaćani miluju prašak,
Koj ti sunce na uvojke prosu.

Ako ti s čežnjom u oči gledam,
Ne vjeruj, da te ja ljubavi molim.
Samo su zjene ti modre, duboke
Kao i more, što beskrajno volim.

Ne vjeruj pjesmama. Ima ti pričâ
Slatkih ko miris, od šapta su tiše,
Maštanja ljetnog su podneva sparnog
Besvijesno ruka ih pjesnika piše.

Noći su nijeme, al kad bi i čule
Želje i riječi, što šapću mi usta
Žarkoj o sreći, o cjelovim' tajnim
Ne vjeruj, sve je to sanja tek pusta.

Da te i ljubim čitavom dušom,
Svaka da miso je molitva tebi,
Vjerui mi — ne bih ti rekao nikad.
Ljubav prosjačiti mogao ne bih!

OFELIJA

Znaš, samo besvijesno traže te misli moje,
Plaho te oblijeću danju i noćne sred tame,
Tiho dok snivaš o proljeću djetinjske sanke,
Miluju usnâ ti pupolj i zlaćane prame.

Besvijesno k tebi se svraćaju, nose ti želje,
Plamne ko mirise žarkoga tropskog sa cvijeća,
Modro ti oko beskraja južnoga neba,
Zlatna ti kosa sunca ih dalekog sjeća.

O, kako mora da meka je bijela ti ruka,
Lakim bi dodirom brisala tugu mi s čela
I s mojih usana zlobnoga smijeha diskorde,
Tiho ko blagoslov — o samo kada bi htjela!

O, kako mora da topli su pogledi modri,
S njih bi ko s cjelova blagih morala minut
Pustog života i razočaranja davnih
Sva mi gorčina, da hoće tek za mene sinut.

Znaš, ja bih mogao ljubit te vruće i silno,
Opet bi ljubav mi stvarala Fatu Morganu,
Najljepšu, zlatnu i sjajnu i punu sunca
Ko nekad mladosti najljepšem cvjetnom u danu.

Al kad bi minula jednom, ko svaka sanja,
Sama se miso mi zgrozi od pustoši zdene,
U kojoj samac bih ostao zavijek bez sunca.
Da te ne uzljubim ludo — kloni se mene!

TI

Ti, s onim tajnim očima
Ko noći vrh pučine,
Kad more sniva dubok san,
S njih moja duša gine.

Ti, s onim nježnim rukama,
Ko mirte Tvoga kraja.
Skrij usne moje žarku r'ječ
I čežnju uzdisaja.

Ti, s onim mračnim vlasima
U mirisu od smilja,
Na čelo moje spusti noć,
Da mine u snu zbilja.

Ti, s onim plahim nogama,
Što jedva tla se tiču,
Ko proljeće si došla mi
I svuda pjesme niču.

Ti, s onim stasom ponosnim,
Ko lijer u proljet novu,
Moguće ćeš se sagnuti
I čitat pjesmu ovu.

Ti, s onim malim usnama,
Ko sunca krv što gore,
Ko cjelov dana posljednji,
Kad strasno ljubi more.

Pa ako možda slučajno,
Kad sumrak već se zgusne,
Ti rekneš stih moj — on će Ti
Cjelivat drage usne.

KO GOLUPČE

Ko golupče oblijeće tebe pjesma moja,
Svud tebe krasnu prateć skromna, bez ljepote,
I nosi tebi ljubav plahu, dok joj samoj
Tek pusta obijest srušiv gnijezdo zaklon ote.

Ne ljubi ona mramor bijeli lica tvoga
Ni odsjev zore žića, što ga žarom obli,
Ni viti kano jablan stas, ni one divne forme,
Što vajarska ih ruka Stvorčeva zaobli.

Već ljubi tvoju dušu kano nebo vedru
I srce, što ga svijet još otrovao nije,
Tvoj pogled nevin, koji je već gledo
Svu bijedu, što je ljudsko žiće krije.

Ko slutnjâ prekogrobnog, bestvarnoga žića
Donaša tebi pokoj pjesma moja nujna;
Ko sanak one noći, kojoj nema jave,
I koje više ne obasja zora rujna.

Ne pruža tebi lovora ni šarnog cvijeća,
To sve sam davno zgazio već sâm u prahu —
Ko golupče oblijeće tebe pjesma moja
I nosi tebi pokoj tek i ljubav plahu.

MODRI SANCI IZ DJETINJSTVA

Od sunčanih zlatnih zraka
Tanano bih velo natko,
Da sakrijem, da ne gledam
Usana ti puplje slatko.

Čuvo bih te i od sjenke
I od praška najlakšega,
Da mi budeš uvijek čista
Poput netom palog snijega.

Pričo bih ti sasvim tiho,
Da ne prenem nikad više
Modre sanke iz djetinjstva,
Što se u tvom oku skriše.

Pričo bih ti o dva lista
S iste hvoje, svela oba,
Što se našli otrgnuti
U jesensko mutno doba.

O dvije zvijezde iste staze,
Što se jedva onda našle,
Kada su u istom suncu
Blijednule i tužno zašle.

I o onom vedrom miru,
Što se u tvom oku plavi —
Pričo bih ti mnogo toga,
Tek ni riječi — o ljubavi.

GALEB

Ko galeb bijel zaželjevši se mora
Misao moja k tebi lijeta,
Dubina oka tvoga njoj je draga,
Pogleda tvoga vlažna sjeta.

Ne ljubi galeb ono mrtvo nebo
Kano iz kama isklesano,
Što mirno plavi se ko posred ljeta
Lanovo polje rascvjetano.

On ljubi nebo, u moru što gleda,
Puno života, vlažnog sjaja,
Gdje povrh vala zvijezda k zvijezdi hrli,
Dosežno nebo, al bez kraja.

I ja ne tražim onog hladnog svijeta,
U kojem misô smjela gine,
Bez ideala i bez pustih sanja
Al i bez sreće i dubine.

Ja ljubim svijet, koj' u tvom oku gledam,
Sanjarski, divan kano priča,
Pun slatke slutnje, tajne čežnje,
Dalekog duševnoga žića.

Dubina oka tvog mi zato draga,
Pogleda tvoga vlažna sjeta
I zato kano galeb željan mora
Misao moja k tebi lijeta.

ČEZNJA

Digo se vjetar suhe kroz hvoje
I raznosi plam sa bukteće zublje
U onu dalj nedosežnu oku.
Gdje crnja je noć, gdje sjene su dublje.

— Tako ti čežnja za tobom moja
Razbuktjela ljubav sakritu plamnu,
Nosi joj žar u pjesmama k tebi
U stranu mi dalj i budućnost tamnu.

Trune se iskre, polijeću blistom
K tom nebu bez zvijezda plavetnog vela,
Gdje samo noć na oblaku jednom
Razastrla krila silna i smjela.

Viju se iskre, padaju sikćuć,
I tamo na pustoj, dalekoj ravni
Jadne se gase tužno i tiho
Ko prošlosti svijetle spomeni davni.

Jeca mi pjesma, mrije u grudi,
Gdje mnogi je san, gdje rane su dublje,
A moja čežnja nosi ti ljubav
Ko vjetar plamen sa bukteće zublje.

OTMJENA DOSADA

I Vaše staze su bijele, diskretne,
Idu daleko od svačijeg puta
Pokraj rezede i slatke i sjetne
Tamo put parka i šutljivog kuta.

Trava je gusta od baršuna meka,
Obični korov joj saga ne kvari,
Prijeko su seljačka polja daleka,
Tamo sred korova mak se žari.

Gredice ruža i hladne fontane,
Krug oleandra pred stubištem pustim,
Strmogled spušta suhonjave grane
Za onim grmom jasminovim gustim.

Turobni ribnjak sa zelenom mrenom.
Iglice jela se spuštaju tiho,
Padaju vodi po površju snenom,
Daleki brezik je lahor zanjiho.

Dvorac je stari od šutnje zadrijemo,
Sunce se sigra po crnom kaminu,
Veliki prozori gledaju nijemo,
Nad njim ciklame od dosade ginu.

MJESEČINA

Staze sve pune su mjesečine,
S čežnje pod oknom Vam izdišu ruže,
Hladne fontane u mramorne školjke
Biserje drobe i s jecajem tuže.

Tako je tiho, da sni se već bude.
Dodjite, bijele Vas čekaju staze,
Znadu, da koraci Vaši, ko šaptaj,
Ne će ni laticu ruže da zgaze.

Vidite, sjene se zlobne i mračne
Pred Vama divlje u šikarju kriju,
Tamo, gdje ne gleda danju ni sunce,
Noću tek strava i očaj bdiju.

Gledajte ondje sred procvalih lipa
Jedna se za drugom krijesnice pale,
One će savit Vam drhtavu krunu,
Kao da s neba su zvjezdice male.

Cvijet će budit se, gledat u čudu,
Kako na zlatnom su sunčanom pramu
Zasjale zvijezde noćne modrine,
Slavuj će kliktat kroz šutnju i tamu.

Ako Vam krijesnica pogleda koja
U oči, što moja sanja tek smije,
Pa ako dignete k očima ruke,
Bit će ko molitve nevine dvije.

BEZ NASLOVA

Uminuše ta ljeta teška, duga,
I smirilo se sve u srcu mom:
I poleti i bol i pusta tuga,
I ljubavi moj posljednji fantom.

Bi l' tužio ili smijao se svemu?
Je l' život to il laž, ja ne znam sam,
Kad prošlo je, pa što da pitam čemu,
Tad moralo je tako bit, to znam.

Ja ljubljah te za onih davnih dana
Ko život svoj, ko sreću, svoje sve,
Al ipak ti si meni bila strana,
A tebi ja neshvatljiv, tudj, zar ne?

Ni lijepa mi onda nisi bila,
Neiskren meni tvojih riječi glas,
A plaho ti od mene si se krila,
Al nešto jest, što spajalo je nas.

Ja ne znam, što u tvojoj duši mrije,
Al u tvom oku čitam nijemi jad,
I u tebi se mladost mrtva krije,
Pa zato te ja ljubim još i sad.

Ja u tebi tek svoje vidim sanje,
Ko slijepac sunca sjaj u lažnom snu...
Ljublju v tebje ja prošloe stradanje
I molodost pogibšuju moju.

PRIZNANJE

Moguće je romantična tek priča,
O ljubavi moj zadnji žarki san,
Il umornih je noći pusta mašta —
Al draža mi, neg život zaludan.

O, htio sam zaboravit, pregorjet
Bez nade san i ludu čežnju tu,
Al zalud sve, ne mogu živjet bez Vas,
Ja besvijesno Vam dadoh dušu svu.

Jedanput sam govorio tek s Vama,
Bijaše ples — već tomu davno je.
Ja ljubim još i spomen onih časa,
A Vi zaboraviste već, zar ne?!

Ja poznam svijet, što mene od Vas dijeli,
I zlobni razbor mu i srca hlad
I ponos moj, koj ne bi nikad dao
Ismijevat njim mog srca tajni jad.

Al Vi, bar Vi, oprostit ćete, shvatit
U mladosti moj život otrovan
I zadnji san, koj svrhom mi životu,
Pa makar to i bio mašte san.

O vjerujte, ja ne bih nikad smio
Ni mišlju tek povrijedit možda Vas,
Al želio bi s Vama zborit jošte
Jedanput bar, pa bilo samo čas.

Znam, drsko je smućivat srca pokoj,
Raskrivat prošlost, tihu zaborav
I buditi te nade, što ih stvori
Iz Vašeg oka pogled drag i plav.

Al htio bih još jednom s Vama zborit,
Da mine mi sa duše teški čam —
I makar sreća sva — tek da Vam rečem:
Oprostite, ja ljubim Vas, madame!«

SPOMINJANJE

Niz dvoranu još vals je drhto sjetni
Kroz šumnu množ u sneni, kasni čas,
Kad začuh smijeh ko ševe vedri kliktaj —
I priču gledah sam — i vidjeh Vas.

Ja osjetih, da davno Vas već poznam
Iz djetinjstva ko prvi sreće san,
I dušu svu mi ispunilo sunce
I cvijeća dah i pramaljetni dan.

Vi ne znate, što srcu ste mi bili,
Ja nikad to Vam nisam htio reć,
A možda čas — i bili bi se našli. —
Taj minu čas — i rastasmo se već.

Mi zbližiti se nismo više htjeli,
Tek prazne riječi zborili smo mi.
Vaš svijet mi tudj, al vidjeh Vam u oku
Da strani ste u duši mu i Vi.

Pregorio sam puste želje sreće
I uklanjo se svagdje plaho Vam,
Da ne smetam Vaš pokoj drskim čustvom,
I zadnji san da pokopam si sam.

Uminu sve. Bez radosti, bez svrhe,
Za danom dan se šulja pust i tih,
Tek rijetko kad još spomen blijed se prene
I besvijesno mi usne šapću stih —

Al što Vam zbori on, Vi ne vjerujte,
Ne mogu sâm da njemu vjerujem:
»Ja Vas ljubil, ljubov ješčo bit možet
V dušje mojej ugasla ne sosvjem!«

*

NOĆNO PAUNČE

Noćno je paunče mrtvo,
Slomljeni divlji klinčaci.
Pa ipak sunčani traci
Jednako veselo sjaju
Na strgane hvoje u gaju
I noćno paunče mrtvo.

Noćas oluje su divljale,
Noćas su zvijezde pale.
I mnoga krvavila rana.
I mrena mi rastrgana
S oka, što sanje je gledalo,
Sad jasno vidi sve:

Laž je i ptica plava,
Nada i vjera u sne.
Laž je i obmana sve.
A istina samo je java.
I nijema bol.

Što jošte pogled Vaš pita sad mene?
Ono, što noći su jecale besnene,
Ono, što tajno su plakale zjene,
Mrtvo je, skrito duboko.
Što Vaše pita me oko?

Znam ja: Vaš smijeh se veseli,
Znam ja: Vaš pogled se želi
Sigrat ko sunčani traci
Nad gajem, gdje venu klinčaci,
I srcu mi do dna saći,
I naći
Noćno mi paunče mrtvo.

KAD RUŽE CVATU . . .

Ruže do ruža u rumeni stidnoj,
Tihi se miris po stazama rasu,
Oblaci laki ko latice mrtve
Na nebu lebde u umornom času.

Šimširov grm poput vrpce na vijencu
Privi se nježno uz niske rondele.
Lahor je negdje med krošnjama zaspo,
Zamrle slatkim na čaškama pčele.

Sakrita klupa od grančica breze,
Nad njom jasminovo grmlje se savi.
Netko je došo iz sunčanog vrta:
Trag je na jedva još pognutoj travi.

Ona je došla, što srcem mi vlada,
Tamo na klupi u mislima sjela.
Možda je usnula, rudaste vlasi
Spustiše sumrak vrh visoka čela.

Velike oči su sakrite sjenom
Dugih i svilenih spuštenih vjedja,
Usna je žarka ko procvala ruža,
Ili zar u snu i cjelova žedja?

Nestašni lahor se prenu u gaju.
S cvijeća jasminova latice pale,
Jedne u tamne se uvojke skriše,
Druge su ruke se dirnule male.

Plamena rumen i prijekorni pogled
Pita me, kako sam drznut se smio.
Nisam, izvin'te, poljubio ruku.
Lahor je kriv, a ja sam tek htio!

SPLEEN

Srebro na ormi se iskri i zvekeće.
Kopkaju cestu plameniti hati,
Čuje se žamor, sa raskrita prozora
Svijećâ se svijetlo ulicom zlati.

Minuo ples i po mramornom stubištu
Lije se šuštanje riječi i svile,
S umorna laskanja staračke mladeži
Bliže se k grudima stisle mantile.

I ti si sjela u dušeke kočije,
Tako si tiha i tužna i blijeda,
Dosada legla na obraz tvoj baršunast,
Oko ti mrtve niz ulice gleda.

Kod kuće plamsa sred crnoga mramora
Krvavi plamen iz starog kamina,
Tamo u kutu pod svilenom prevlakom
Leći ćeš ti iza teških gardina.

Doći će sanje i puste i dosadne
— Ko i tvoj život — i jutro će bijedno
Opet odsijevat kaminu na ugaslom,
Ne će ti ogrijat srce ledno.

POD KRAJ PLESA

Svenu u kosi ti cvijet,
Umorne padaju vjedje,
Smrsio gusti se vlas,
Usne su tiše i bljedje.

Jutro već budi se svud,
Svijetlo se razlilo danje,
Dvoranom umire noć,
U oči skrile se sanje.

Dodji jedanput mi još,
Kao da zadnji put to je,
Oka da ćutim ti sjaj,
Miomir kose sa tvoje.

Privij se meni na grud,
Inače posrnem mahom,
Strasne od glazbe sam pjan,
Opojen vrućim ti dahom.

Klonu li snaga nam sva,
Još je za polet taj osta,
A kad već nesta nam dah,
Bit će za cjelov još dosta.

U RANO PROLJEĆE

Ovdje već jaglaci rasuti cvatu,
Dok je po gorama pokrov snježni,
Pustom u grmlju su macice meke.
— Tvoji su obrazi tako nježni!

Stidljivo cvjetaju visibabe,
Ko da bi sakrit se htjele,
Pod njima šušti još mrtvo lišće.
— Tvoje su ruke tako bijele!

Mali krasuljci iz niske trave
Rumene pupoljke dižu svoje.
Slušaju: proljeće dolazi tiho.
— Cjelova do dva su usne tvoje!

Rano je jutro i breza se k brezi
Rosna i srebrena sneno sklanja,
Na njima drhtaj je sanjarske noći.
— Tvoje su oči pune sanja!

NA UGARU

Na ugaru crnomu slegla se magla
Ko pauka predivo tanka,
Bjelasa se kroz noć, a tako je čista
Ko sreća u djetinjeg sanka.

A ugar je voli i više od zlata
Punanoga teškoga klasja,
Ta ona mu blista ko biser na nizu,
Kad mjesec je srebrom obasja.

Treperenjem zvijezda nebesa se diče,
Dubokom hladovinom jelik,
A ugar taj pusti on maglu tek ima
I po njoj je beskrajno velik.

Čim ograne sunce, tad doći će ljudi
I pšenice sabirat zlato,
To biserje sićušno magle će bijele
Tek srunit i zgazit u blato.

Kad gledam tu maglu na ugaru, tužna
U grudi mi pjesma ozvanja —
I možda se sjećam svog pustog života
I mnogih nepovratnih sanja.

VJETAR

Tihano zadrhtala suha, rijetka strn,
Gdje bjelkast brezik u modrini tone,
Nad poljem pao vranâ oblak živ i crn,
Na strni vjetar mrije, kreljut klone.

Daleko tamo u dnu hiti talas plah
Ko žitko srebro, cakli se i mreška,
Vrh rijeke trepti žića puni, topli dah
I sunčan trak ko sreća zlatnog smiješka.

Oj, nekad vjetar šaptom nosio je k njoj
Miomir jorgovana i jasmina
I osvit proljeti i ptica prvi poj,
Da drhtnu s milja blistava pučina.

Tek gdjekad polet njegov divlji, razuzdan,
Kad ljubav mu se demonska probudi,
Donašao je plamni pobjedni paiân,
I val uzbibo kao stidne grudi.

Sad vjetar bijedno mre, gdje suha šuti strn,
Ko mrka noć mu kreljut pala teška,
A talas ljubi žal i plâče rub mu crn
I hrleć dalje raskošno se smješka.

LJETO

Miriše sijeno, uz zgrbljene vrbe
Potok se žuri i žuboreć zbori,
Zob se uzbibana srebri na ravni,
Makovo cvijeće se njiše i gori.

Šuma se uspinje gusta i mračna,
Stoljetne dubove bršljan sve ovi,
Nad njima modrom po prozirnom nebu
Visoko vunasto oblačje plovi.

Zašapta paprat i miris se razli,
Pod njom se jagode sitne rumene,
Sunca se zlato kroz lisnate krošnje
Sipa na travu i duboke sjene.

Možda je nekad u cjelovu ovdje
Nikao život zaboravljen davno,
Kolika ljeta su minula zatim,
Prošla bez traga niz polje to ravno

Mnoga će stoljeća minut iza nas
I mnogi naraštaj nestati novi,
Ali i nekad će ploviti mirno
Na nebu oblaci — isti ko ovi.

ŠUTNJA

Snivaju breze, ušutio lahor,
Spušteno granje još jedva se njiše,
Zadnji put blijeda zašuštila trava
Zlatnog od lišća, od zlatne kiše.

Kako su srebrene poljane tihe!
Rijeka ne šumi, pod vrbe se skriva,
Zvijezda u njezinu zrcalu hladnom
I ne treperi već ko da sniva.

Nije to mir, to daljine — šute,
Kao da tajne prisluškuju koje,
Ili bi znale što strašno reći,
Pa ili ne smiju — il se boje.

MRTVO JEZERO

Jezero mrtvo. Nad pučinom tamnom
Lebdi ko jastrijeb oblak tmasti,
Bijele se latice uvelih ruža,
Zalud im bilo u pustoši cvasti.

Negdje daleko — na rubu noći
Gubi se jezero, kupe se sjene;
Slične su jatima labuda crnih
Negdje za oblakom dan sada vene.

Ćuti se glas il zvuk se tek sniva
Možda to latice truse se s ruža.
Dolazi noć i silna i teška,
Pučinom mrtvom sve bliže se pruža.

GVOZDENA CESTA

Od gvoždja cesta, beskrajna i ravna
Put tudje dalji ide, vječno ide,
Nit mrkle noći počinka joj daju,
Nit jasni dani cilja njena vide.

Zaludu šume skupljaju se guste,
Rijeke hoće da je ustavljaju.
Al ona nigdje ne staje, tek ide
U svomu hladnom, gvozdenomu sjaju.

Niz strmi nasip makovi se žure,
U polja plavog skrivaju se lana,
Kraj staza modre kadulje se gube
I pjesme šute u dubini grana.

Po travniku ivančica se rasu,
Oblačak mal na obzorju se zlati.
Sve čeka, svud je radost jutra rosna,
A cesta ide, nigdje ne će stati.

I moja cesta tako vječno ide,
Ja ne znam, čemu, kamo vodi mene,
Sve što mi drago, ostavlja i prodje,
I lijepe su mi samo uspomene.

MUTNA JESEN

Mutna, kasna jesen, oblaci se vuku,
Posljednji još cvijet negdje bijedno cvate.
Povrh sijedih vrba sive magle suze,
A nad mrtvu strn se gavranovi jate.

Il od njinih krila smračilo se nebo,
Il se noć već sprema, sunce se već trne?
S kojega su opet razbojišta došli,
Koja tuga šalje glasnike te crne?

Svenuti će cvijeće, poginuti život,
Mrak će prekrit polja, kud ta jata padnu,
Samo će još vjetar s jecajem i smijehom
Tužiti tu pjesmu kao zima ladnu.

Mutna, kasna jesen. Zar je bila proljet?
Bila je, al nesta ko i moji snovi,
Uzalud je cvala. Siva, sitna magla
Ruke mi ledeni, srce moje ovi.

Bože moj, a spomen opet mi se budi
Opet me u prošlost tako blizu vraća,
Pa bi htio snova, da vjerovat mogu,
Da je mržnja mrtva, da su ljudi braća.

Ali vidim svagdje, svagdje krv se lije
I po zlatu žita i po snijegu gora,
Povrh mirnog grada jastrijeb — čovjek prijeti,
Tisuć smrti sprema čovjek na dnu mora.

Gavranovi kruže, ko da sada hoće
I na moje srce da ko ponoć padnu.
I vjerovat ne znam ja ni u što više,
Ja znam samo pjesmu kao zima ladnu

LJETNO PODNE

Zlatni je prašak po moru rasut,
Suvehli zimzelen žalom se penje,
Baršunast hlad od mrkih cipresa
Sivo je prekrio obalno stijenje.

Rukovet sjajnih sunčanih zraka
Guste kroz masline s vodâ se cakli,
Omara siva sakrila nebo,
Jedva na smilju se leptiri makli.

Modrih dubina stakleni dvori
Dveri rastvoriše — odaje sjajne,
Koraljne usne cvjetaju tamo,
Oči te pozivlju hladne i tajne.

Zovu te k sebi u mrtvi cjelov,
Srce ti umorno, usne su žedne;
Htio bi usnut, počinut dolje,
Tamo sred one dubine zdene.

Diže se miris, sličan je dahu
Cvjetova, koji su davno već cvali,
More i nebo šuti, tek negdje
Daleko, daleko umiru vali.

PROLJEĆE

MOLL

Pred plavetnim nebom su procvale breskve
Ko ružične pjesničke sanje,
Kroz mladu se zelen bjelasale trešnje,
Fantastično prozirno tkanje.

A krvavi zapad sve prelio žarom,
I prošao šapat niz luge,
I tjeskobni miris se digao s gloga
Ko slutnja daleke tuge.

Ušutjele ptice, svud čekanje nijemo,
I neba se požar utrnu,
Nevidljiva ruka razastrla tiho
Nad zemljom je koprenu crnu.

Ta ruka nevidljiva, silna i ledna
Mog srca se taknu i prenu
Svu čežnju za srećom, za ljubavi mojom,
Što zalud i niče i svenu.

Tad snježni sa sjevera dunuo vjetar,
Žalobito jecalo granje;
Ko leptiri mrtvi se trunilo cvijeće,
Te ružične pjesničke sanje.

DUR

Kišica sipi, a tanahne breze
Potajno nešto šaputati stale,
Možda o uzdasim' zvučnim slavuja
Ili o ljubavi ljubice male.

Jorgovan ozbiljno šušti i miri,
Prijekorno zvončići njišu se plavi;
Koje su strasti i što se sve zbori
Razbludno dolje u svilenoj travi!

Prestala kiša i blistavi biser
Rasipno prosut po vrtu se niže,
Sunčano zlato sve pokri, a k nebu
Raskošna pjesma slavuja se diže.

Dahnuo lahor, a oblaci bijeli
Tamo za mračni su jelik se makli,
Nebo se plavi ko dječije oko,
Koje za plačem se smiješeći cakli.

Svuda je čežnja — a brezi na vrhu —
— Sjeo je vrabac i krilima bije,
Trusi i biser i kišu i zlato,
Proljeću, ljubavi drsko se smije!

KAP

Pred spiljom čuješ lepet lak:
Uz gnijezda lebde golubovi,
I vidiš zavjes, kojim ovi
U crno svoje dvore mrak.

Začaran tamo sniva hram,
Sa kupola mu voda pada,
Te čudne, drevne pjesme sklada,
I piše ih u kamen sam:

Tu nikne bijeli mrtvi cvijet,
Tu gordi stup il sitno velo,
Il jezerce se skupi cijelo
I zasja kroz taj maštin svijet.

Dok vani šumni huči slap,
Dok ljeta mru i pokoljenja,
Sred nijemog mira surog stijenja
Tu stvara pjesme sitna kap.

NOĆ

Široki žita se talasi
Već slegli na zlatnoj pučini,
Zvijezde trepere ko krijesnice
U beskrajnoj blijedoj daljini.

Tanke se grančice crtaju
Na nebu vrh šumskoga visa,
Sjenkama sumornog sutona
Nevidljiva ruka ih risa.

Brezama lišću na drhtavu
Tajnovita mreža se spliće,
Laka ko misao skrovita
U srebrene sanjarske priče.

Mir se nad obronke spustio
I lijega sred maglene doli,
Cvijeće je čaške već sklopilo
I mirisne molitve moli . . .

. . . A moja duša je umorna
Ko ptica bez zaklona svoga,
Željna je smiješka ti sunčanog
I proljeća pogleda tvoga.

NA ČARDI

1

Pustom sunčanom i beskrajnom
Vjetar pustaija leti,
Teška se pšenica prigiba,
Skoro će zlatnu je žeti.

Doći će djevojke garave
S rumenim cvijećem u kosi
Vjetar će s usana jagodnih
Pjesmu i smijeh da nosi.

Gjerma će škrinuti nevoljko,
Sagnut se k čardi, što spava,
Tiho ko pusta do obzorja
I ona na nebu plava.

Ali kad suton već smrači se,
Gusle će plakat i pjevat,
Mamuze zvečat kod čardaša
Plameno vino se lijevat.

Cimbal sve divlje će zvoniti,
Koljena punana klecat,
Bećar će ruku na zatiljku,
Kliktat i ridat i jecat.

Pa kad sva čarda se razigra
Pjana i topota puna,
Cigo će ciknut i zaplakat,
Puknut za strunom će struna.

2

Samo će netko se stužiti,
Sanjat o dalji i noći,
Željet će rudasto djevojče,
Da mu je nekada proći.

Spominje ona se spominje:
Makovi onda su cvali,
Stranci u čardu se svratili,
Pa su i pjevati stali.

Ne zna, ni tko su ni otkud su,
Samo su plesali bijesno,
Pomamno djevojke grlili,
K srcu ih svijali tijesno.

Jedan ju drsko obujmio,
Oči mu strasne i crne,
Pjesmu je pjevao ljubovnu,
I sad još srce joj trne.

Ej, što je ponoć ta gledala,
Ne će da nikomu reče,
Zna ona, poljubac momački
Dugo na usni još peče!

Noćnom na vrancu je pobjego
Rušeći klasje i cvijeće,
Bećar, a srce joj ukrao,
Nikada vratit ga ne će.

SAMOĆA

Staza s bregova vijuga i hiti,
U dolu sred duboke trave je nesta.
I bespuće svuda, a na nebu mirnom
Nedosežna zvjezdana zasjala cesta.

Grmlje sve nisko i nemoćno leži,
Sred šikarja jablan, što strijela srubi.
Ni ptica još nema, a vjetar je umro,
Sad posljednji dah mu u šašu se gubi.

Prestale kiše, sa slomljenih hvoja
Na suvarje katkad još kapljica kane.
Ko tajnih da zmija se prenulo leglo
Iz guštare puzaju sjene pod grane.

U dnu doline se skupila voda,
Tek gdjegdje su vlati je probile trave,
I ko da tu vodu, što hladno se cakli
Uzbibaše drhtaji noći i strave.

IZ ZABORAVI

1

Vječna hladovina visokih smreka.
Brezova klupa se pognu i čeka
Pričanje staraca, kojih već nema.
Kurija drevna pod bršljanom drijema.

Malo je sunca ko od zlata pramen
Palo na zdenac i zelen mu kamen.
Rdja po lancu, a korov se smjelo
Spušta sve do dna, gdje ključaše vrelo.

Iglice sipe i sagove slažu,
Jablani sahnu, al straže još stražu,
Da onaj život, što cestama buči,
Ne smeta mir, koji mukom tu muči.

Nekad je bilo tu sreće i smijeha,
Cvrkutom lasta je zvučala streha.
Prošle su laste. Sad sve je drugače.
Vjetar niz sobe po pustoši plače.

Tudje je doba i tudji su ljudi.
Usnuše starci, pa tko da ih budi.
Dublja je šutnja i crnja je sjena.
Spavaju dobra, stara vremena.

2

Cvao je gjurgjic na proplanku luga,
Laki je dodir lepirova leta
Trunio s rosom sa grozdića miris,
Biserni posmijeh, od cvijeta do cvijeta.

Nisu tad venuli zalud ko sada,
Sitne i blijede ruke ih brale.
Jutra su ista. Al k molitvi vječnoj
Ruke se sklopiše dobre i male.

Tamna je rumen oblijevala ruže
Kao da baršun po trnju se prosu,
Guste po lijehama strasno su cvale,
Zlatnu da vjenčaju kraljevsku kosu.

Pod njima čelo je bilo još bjelje
Vedrije sjale te oči ko priče.
Nema tog čela sad, ugasle oči
Trnje sve gušće i bujnije niče.

Tiho je. Snijeţi. Pod velo se meko
Ravan i nebo i kurija skriva.
Pahulje ko da su mrtvi gjurgjici.
Nije još noć, ali sniva se, sniva.

PORTRET

Bilo je u njega djedovske zemlje
Malo, al više, neg za grob što treba,
A nad tom zemljom je njegova bila
Beskrajna pučina zvjezdanog neba.
Zemlju do mrve mu oteše ljudi,
Blizi po krvi i susjed po grudi,
Al ono nebo, što svakom se plavi,
Nisu mu mogli ni oteti ljudi.

Bilo je u njega ime bez ljage,
Predji iz davnih, dalekih vremena,
Dugo mirovahu oni u raki,
Crkve i lipe ih čuvala sjena.
Raku razoriše, kamenom njenim
Temelj su zidali ohologa grada,
Al će i mrtvi uselit se tamo,
Doći će opet po svoje, ma kada.

Bio je stranac i osamljen svagdje,
Nije se svetio, lakše je praštao,
Život je uza nj tek prošao kradom.
Dok je on pusto pregarao, mašto.
— Doći će doba, kad smrvi se kamen,
Kad se i grad i spomen mu sruši . . .
. . On će još živjet, jer u njeg su bile
U srcu pjesme, a plemstvo u duši.

U RUDNIKU

Tamo daleko za nevjernim morem
Mrke su staze u mrtve dubine,
Ugljen tu niče i — milijarde,
Tisuću ljudi bez spomena gine.

Možda je drvo sred rovova trulo,
Ili su otrovni plinovi krivi,
Opet su zasuti robovi bijeli,
Negdje duboko i mrtvi i živi.

Ništa. Na burzi su pali papiri,
Zapušten rudnik i lomna je gradja,
Propali ljudi, al sami tudjinci:
Tovar sa iseljeničkih ladja.

Ipak su išli spasavati — rudnik,
Lešine tražit, da ne truju zraka,
Našli su mrtvih u najdonjem rovu,
Jednog bez putnice, bez svakog znaka.

Nitko mu ne zna ni ime ni zemlju,
Tko onaj nakažen obraz da pozna,
Usne su stinute nemaju riječi,
Smrt ih onijemila, gladna i grozna.

Ruke su zgrčene, jedna o mašklin,
Druga grčevito srca se hvata,
Vrećicu drži, i u njoj je možda
Prištednje teške i krvava zlata.

Našli su samo sirotinjske zemlje,
Bila je njeg've domovine gruda.
Došo je konzul Yankee i reko:
»Bit će to Hrvat, taki su svuda!«

MOLITVA ISELJENIKOVA

Bože, Ti koji i korovu šarenom
Daruješ život i suncem ga ogrijevaš,
Ti, koji neba u modrome beskraju
Čuvaš slobodu i pjesmici ševinoj,
Daješ i drvetu bešćutnom samilost
Da si hladovinom štiti i prosjaka,
Zašto Ti puštaš, da propada narod,
Ti, koji ljubav si sama.
Smiluj se nama, Gospodine!

Polja su naša opustjela, umiru,
Nemamo ruku, da zemlju obradjuju,
Naša je snaga sva za morem nevjernim,
Tamo daleko od praga, od djedovskog,
Živi već trunu sred otrovnih rudnika.
Ognjišta njihova starci tek čuvaju,
Ruši se dom ili lihvar ga trga.
Čuvaj sirotinju našu,
Štiti nam zemlju, Gospodine!

Kao na garištu ostala nejačad,
Majke će ginut u bijedi il zločinu.
Grudu za grudom tudjinci će oteti,
Djecu će našu za odrode učiti,
Nas će se oni i jezika stidjeti,
I ako otac se vrati ko bogalj,
Ne će razumjet ga djeca,
Spasi naš narod, Gospodine!

Bože, Ti koji i staze odredjuješ
Sitnome mravu i zvjezdama blistavim,
Ti, koji sunce si u zlato ovio,
Al i krijesnicu malu obasjao,
Ti, koji ne daš, da prospe se uzalud
Samo i najmanja sjemenka paprati,
Ne daj, da propada zemlja i narod,
Ti, koji ljubav si sama,
Smiluj se nama, Gospodine!

ZAGORSKA USPAVANKA

Na nebu žarke su svenule ruže
Srebrene zvijezde polako se pale,
Znaš, i sirote sad Bog može čuti,
Sklopi na molitvu ruke te male,
— Senje su došle i čut ih ni,
Spi, moja duša, spi! —

Sjever je vani, u gospodskoj šumi
Puno je drva, al za nas ga nije,
Ne boj se, ne će mi do tebe zima,
Tebe će majčino srce da grije.
— Žmiriju zvezde i dremleš ti,
Spi, moj jedini, spi! —

Nema ti oca, da od zla te brani,
On je u tudjem svijetu na radu,
Tamo će kruha zaslužiti za te,
Ovdje ni živjet ni umrijet ne dadu.
— Vsigdi je dobro, al doma ni,
Spi, moj siroček, spi! —

I ti ćeš odrast i poći za radom,
Tamo daleko za brda ta plava,
Teško se živi, al barem ćeš vidjet
Zemlje, gdje ima i kruha i prava,
— Spi, dok za brige još ne znaš ti,
Spi, moja duša, spi! —

VI UMIRETE . . .

Kad u zoru rosna će jutra da svanu,
Kad zlaćano u suncu cakli se podne
Nad rijekama bistrim sred jeseni plodne,
I zapad kad nebesku otkrije ranu,
Kad noći za Brdima skupe se crne,
Niz Balkan sad krvave cvjetaju ruže,
Za mnogima luzi Šumadije tuže,
Vas tisuća u boj za tisućom srne:
Vi umirete!

Sad pogledi gore i diljke vam plamte
Vi nekrstu junačke pružate grudi,
To Kosovo osvetne ratnike budi,
To stoljeća Plevnu, Termopile pamte,
I spominju, kako su ginula braća
Na garištu doma sred krvi i muke,
I djeca i žene, od krvničke ruke,
Vi za njih ste pravda, što zulume plaća:
Vi umirete!

O, tamo sa juga iz strašnog rasula
Kolikoput vapaj je moro da plače,
Zar — ikad se u pomoć itko i mače?!
Ne, Evropa nije ga kršćanska čula,
Al Balkan je čuo, niz vrlet i njivu
Sad bujica ide: za četama čete,
Ne otimat tudje, tek svoje da svete . .
Sad i vi tek zato, da braća vam živu,
Vi umirete!

A mi svaki bol vaš i drhtaj vaš znamo,
Sva duša je uz vas i srce nam cijelo
I stradat bi s vama i pomoć se htjelo,
Al što je još naše? Još želje su samo.
Mi nemamo drugo, i želje te iste
Već zločinom sude. Ne, mi smo sirote,
I dok nam i posljednje tudjin ne ote,
Mi moramo živjeti, sretniji vi ste:
Vi umirete!

NA KOLODVORU

Tudjinske kletve i lomljava gvoždja,
Zidovi crni od dima i čadje,
Kolije buče, svud žamor i vreva,
Svi nekud jure i tko da se snadje.

Kao pred kazni u povorci dugoj
Mrki muškarci do žena su stali,
Djeca se stisla uz majke, sve čeka,
Skoro će krenut, već svijetlo se pali.

Bog zna, kud idu, al treba da podju:
Tudji je usjev na njihovoj njivi,
Zemlja ih izda il porez je ispi,
U kući njihovoj stranac već živi.

Kažu, da tamo u neznanom kraju
Plodna su polja i bogate rode,
Da ima zlata, slobode i hljeba
Iza daljina i bezdane vode.

Pričaju: zemlje je svakomu dosta,
Šuma, gdje sjekire bilo još nije,
Livade bujne sve čekaju kosca,
Beskrajne, ničije travne prerije.

I kada požar se porodi tamo
Ide bez medja i dane i tjedne,
Ne kao u nas, gdje čitava sela
Izbriše vatra sred noći tek jedne . . .

Lomljava gvoždja, i djeca se kriju:
Nemani krvave oči ih vide,
Mutno je nebo. Do kolije tamne
Povorka pošla ko sprovod da ide.

Kažu, kad gori prerija, sve bježi,
I sunce isto će prerano zaći,
A oni idu, kud tisuće prošle,
Možda će negdje i Hrvatsku naći.

1912.

Poznate pjesmu, što uz gusle plače
Vjekovne jade i zulume davne?
Znadu je ravni i orlovske hridi,
Prozorja blijeda i noći tavne,
U njoj je grobova neznanih tuga,
Osvetna poklič i kletva nijema,
Jecaji žena i mučene djece,
Bol, kome lijeka ni prebola nema.
  Gorka ko čemer i ljuta ko rana,
  Znate li pjesmu o raji s Balkana?!

Harač joj zakon, a zulum je pravda,
Kandžija žeže, kad zlobna je zima,
Plameno srce demeskinja sledi,
Nema tu nade, dok Turčina ima,
Kome se žalit, kad čuje tek šutnja!
Samo je zapad u krvi sad svaki,
Zar je to novih tek pokolja slutnja?
  Samo su noći ko nikad još crne,
  Ili to gavran put Stambula grne?

Što ga je diglo put Stambula bijela,
Tamo, gdje priče i vrtovi cvatu,
Mramorni dvori se u moru rišu,
Munare vite u sunčanom zlatu.
Gavrani nisu, već osvetne čete,
Dane se noći od topovske vatre,
Od dima noćaju dani. Ko potop,
Bujaju vojske, pa tko da ih satre,
  Niču iz dola i s vrletnih gora,
  Od mutne Drine do Crnoga mora.

Natrag u Stambul! Na buljuke bježe,
Za njima dušman i rasap i strava.

Natrag u Stambul, na groblje junaka,
Buditi osmansku slavu, što spava!
Al preko mora je Morija došla,
Kreljuti nebo su smračile crne,
Posljedne noći se užasi bude,
Umire carstvo i sunce se trne.
  Što ispred osvetnih spaslo se četa,
  Pokopa Morija strašna i kleta!

DE PROFUNDIS

1.

Na hridini mrkoj se čempresi crne,
A za njima nebo daleko i južno,
I plovi oblačak i sjena mu laka
U zatonu zašla u zatišje tužno.

Sa kamena sura uz aloje dnevno
Polako i teško se spuštaju stube,
Tad naglo niz strmen stubokom se ruše
I tamo u tamnoj dubini se gube.

Od neznanih stopa su zgažene, skliske.
O, mnoge je zvala, ko mene što zove,
Ta tamna dubina, nad kojom visoko
Oblačci se sigraju bijeli i plove.

Zar tu je bar mir, gdje zaroniše mnogi
Pod pučinu onu bez sunca i hladnu?
Zar tajnu, što zalud kroz vijekove traže,
Pod nebom i zemljom, tu našli su na dnu?

Zar bolje je živjet u koralju rujnom,
Ko stanica alge se ljuljat na valu,
Il smrvit se pusto i nestat bez traga
U pješčanom zrncu, u beskrajno malu?

Oblačak se rasu, bez zvuka su riječi,
Dubina ko uvijek je hladna i nijema,
Tek mrtve se iskre po pučini gase
I zlobna tek šutnja vrh čempresa drijema.

2.

Sve izgara pusto u požaru jednom:
Ti sumorni dani u sutonu plamu,
Ko mistične ruže zablistavši strasno
Bez spomena svenu u večera tamu.

Ti svijetovi strani na pučini neba
Zaplamsaju časom i tiho se trnu,
Ko krijesnice sitne u Ivanjskoj noći,
Što mirisnu kosu ti vjenčale crnu.

I bujna ta mladost, što stidno se žari,
Jedanput tek cvate, u latice vatre
Sav zavije život, da plane od želje,
I onda ga zaspe i pepelom zastre.

Pa čemu to pusto izgaranje samo
Od iskona nekad do zapada davna?
Zar zato, da zavijek nas zavije tamom,
Da pokopa noć ona posljednja tamna?

Zar vazda će grudi nam tištat i lomit
Sljepoća te tame ko kamen, ko mora?
I duša nam ginut u očajnom čamu,
Zar nikada ne će nam svanut već zora?

Ne, uzalud nisu je slutile želje
I gledale sanje u najdubljoj noći.
Je l'? zora se za morem i nebom plavi,
Je l'? jutro će vedro i duši nam doći?!

3.

U ono će jutro počivati dugo
To srce, što živjet i ljubit je htjelo
I uzalud dobra će dragati ruka,
Ko blagoslov blaga, već hladno mi čelo.

*

Al oči te, željne ljepote i sunca,
Otvoriti ne će mi nikada više
Ni usne, što meni su najdraže bile,
Ni riječi od šapta lepirova tiše.

Tišina daleka ko ponoć će saći,
Sve prekriti jade i želje i strasti,
I biti će sve samo modra vedrina,
Gdje zvijezde ko srebrene ruže će cvasti.

Al znadem, i mrtvim ću osjećat srcem,
Kad proplače s bola, tko dobar mi bješe.
Tek hoće li misli, oslijepjele ptice,
Da k njemu i stignu, da tajno ga tješe?

I znam ja, i mrtvim ću osjećat srcem
Da narod moj dalje još gine i pati.
Al zar će mi morat to gledati duša,
A ne ću mu pomoć ni smjeti ni znati?!

O, ako je duša mi vječna i vječno
I nijemo to gledat i trpjeti mora,
Tad luda je nada u samilost smrti,
Tad strašna je smrt — od života gora!

4.

— I vidim: na tisuće tisuća ginu,
Sve talas se ljudski za talasom valja,
I propev se ruši u kalu i krvi,
I ostavlja mrtve i čete bogalja.

Zar nigdje im kraja tim grobovim', nigdje?
A digla i djeca i starost se sijeda,
Da ruje i kopa tu beskrajnu brazdu,
Što nigdje se svršit ni ustavit ne da.

Od mora do mora ko zmija se vije,
Kroz gradove mrtve, što plamen ih zali,
Kroz crkve u krvi i zgažene žetve,
I ne može shranit te sve, što su pali.

Znam, svi će, i mrtvi se vraćati kući,
I nijemo zar gledat sirotinju svoju?
Tad strašan je muk, što se taji za smrću,
Užasniji, nego i trpjet u boju.

Il zar će se smirit? I dušmanska zemlja,
Što krv nam je pila, tek plamnije cvasti,
I bujnije rodit, gdje bjesnile bitke,
Gdje tisućam' tisuća bilo je pasti?

Il zar će i spomen mog naroda nestat
Još prije, neg sklopi se beskrajna brazda?
— O, Bože, tad jedno Te molim, tek jedno:
Daj mrijet mi prije — al mrijet za vazda!

NA PURPURNOM ZAPADU

Na purpurnom zapadu oblaci krupni
Od žitkoga zlata u jatima stali,
A zlato se tali i pokrovom sjajnim
Brežuljke i vršike jablana zali.

Al negdje iz bezdna, iz tajnih dubina
Od sjena se razape mračna lepeza.
Tad na njoj se beskrajno garište javi
I selo pred gajem od gorućih breza.

I dim se svud vuče i taloži čadja,
Sve mrtvo. Ni zvuka ni uzdaha nije,
Tek možda još negdje za ognjištem pustim
Izgladnjelo pseto se dršćući krije.

Sred sela raspelo starinsko je bilo,
Još i sad na tmurnome nebu se riše.
I kao da lomno je prosjalo drvo,
I raste nad selo sve više i više.

A za njim sve nesta, ko da si tek snivo
Te borce, u smrti još zgrčenih pesti,
Te krvave uvojke ubite djece,
Tu krv po oltarim', ta groblja po cesti.

Sve bliže raspelo. Već vidiš i Njega,
I pribite ruke, te dobre i lijepe
I blage Mu oči, zar gledaju sve to?!
Al užas te hvata — te oči su slijepe!

— Ne, ne, sve je maštanje. Noćat je stalo.
Tek magle i sjene se sablasno spleću.
Tišinom se vesela pjesma talasa:
To naši junaci na dušmana kreću.

PREVRAT

»Što si mi tužan? A sunce je svanulo,
Sunce, za kojim su čeznuli davno
Valovi gora i polje nam ravno
I neba beskraji plavi
I naša srca u stravi!«

»Što si mi tužan? sve je u radosti!
Pjesma svud zvoni niz luge i njive.
Gledaj sad sne, koje sanjasmo, žive.
Bol, što je trzala nama
Sada je spomen tek sama.«

Povorke kreću. U očima plamen je.
Riječi se gube, tek dizat se stanu,
Kao i ptice u bučnom orkanu.
— »Što tvoja usna šuti?
Što tvoje oko se muti?«

Zar ne vidiš ti u tim očima
Zastrtim maglom ekstaze,
Divlje plamečke, što plaze?
Zar ne vidiš ti u tim usnama
Glad, koji podal i lakom
Posljednje otima svakom?
I na toj ruci, što podiže
Barjake dragih nam boja,
Zar ruka ne osjeća tvoja
Krv, koja će topla zalit ih?

— »Čuj, kako srebreno pjevaju zvona!
Uskrs nam narodni javljaju ona.
Zar ti ih ne čuje duša?
Što tvoja šutnja sluša?«

Slušaš li uske niz ulice
Hitaca udare lude,
Tamnice, kako se bude,
Gvozdene trgaju kapije.
Zločin po gradu se cijelom
Lije ko otrovi tijelom.
Slušaš li s dalekog ladanja
Orljavu smijeha i zlobe.
Pjani dok čopori robe?

»Orgulje šume i bruje,
Pjesma se molitve čuje,
Gle, kako zasja kroz visoka vrata
Misa ko slika, sva prepuna zlata.
Tamjana talas se vinu
Gore u modru visinu«.

Al vjetar u zamahu tresnuo vratima,
Sjajna pred očima slika potamni,
Molitva zamre, a negdje iz zaklona
Pobjedni glas marseljeze zamni.
Vjetar joj kida i zvuke i stihove,
Titra se njima i vitla i vije
Riječi i kose i šarene barjake,
Njima u toranj, u prastari, bije.
Jedan tek barjak nad svima se vinuo,
Crven ko krv, kao uvreda plamen.
Tko ga je digo? Zar baćuške sužnjevi,
Skupljeni tamo, gdje Gupčev je kamen?

— »Krasno vijori. — Ne prekidaj šutnje,
Svečan je čas, sloboda se čeka«.
Što to sad muklo tutnji s daleka?
Ruknulo opet. — »To topovi tutnje«. —

Zar su već ovdje sa Njeve, sa ledene,
Oni, što nesretnu zemlju su svoju
Izdali Nijemcu na milost i nemilost,
Žive i bezbroje mrtvih u boju.
Oni, što svuda, do najdaljeg Sibira
Stvaraju bijedu i očaj i kletve,

Kopaju beskrajna groblja i stratišta,
Bacaju požar u sazrele žetve.
Da je sve planulo, garištem ostalo,
Sve, što su nekada Rusijom zvali.
Da je sve zalio ocean krvavi,
Kud su ti pukovi užasa pali.
Zar opet pokolj? A zemlja nam bijedna
Sustala, mira i sunca je žedna.
Topovi gruvaju. Užas to ide,
Krvave talase oči mi vide.

Zar su već ovdje? Vidim po paprati
Vije se oganj, sad zasjat će šuma,
Hvata se polja kraj ravnoga druma,
Liže po sazreloj strni,
Jablani plamsaju crni.

Zapovjed »Skokom!« I satnija jurnula.

Što je to? — »Pljačkaju magazine!«
Zar su već ovdje, da ludo sve gine.
Da kao gavrani slete
Na nas te krvničke čete.

»O, moj sanjaru, to sve su tek sablasti.
Čuj, kako pobjedno zvone sva zvona.
Uskrs, Slobodu nam javljaju ona.
S ulica, s krovova strmih
Klicanje tisuća grmi.«

»— Raduj se, raduj se, sunce je granulo.
Prošla je noći tama i tuga,
Pala je kletva sa našega roda,
Svanula Zlatna Sloboda!«

BORODINO

Snilo se Njemu: za orlova letom
Stepe su cvjetne ko beskraji sneni,
Narodi tužni i djetinjske duše
Robuju, mole se — blagi Slaveni.
Grad je sred stepa, vrh humaka modrih
Mistično sunce u grimizu cvjeta,
Kupole zlatne uz srebrenu rijeku.
Priča je drevna: to Moskva je sveta.
Tamo će stotine pjevati zvona,
Pozdravljat Velikog Napoleona...

Bratstvo je plahim plemenima nudio,
Slavu i zaštitu On Imperator.
Vratiše mržnjom. Tad naroda deset
Digo je Vojsku na Rusije zator.
Njemen daleko se smutio bistri,
Tisuće konja su zgazile žale,
Zadrhta zemlja, kad njom se uzbiba
Velika Vojska u gvozdene vale.
Tko da je ustavi, tko da se brani,
Sudba je došla i propasti dani!

Al se uzbunile dalji i nebo,
Gordi boljari i kmetova roblje.
Svuda, gdje beskrajna ruska je zemlja,
Jedna je bitka i jedno je groblje.
Umiru vječno i umiru mirno,
Bezbroji pali i uskrsli novi.
I s Borodina kad razli se Vojska,
Purpurom krvavim požar je ovi.
Zaplamsa žrtva do u nebo ledno.
Sveta je Moskva tek garište jedno.

Uzmiču. Svuda je propast i dušman:
Zemlja, kozaci i zima ta kleta
Pa i ta groblja već vraćaju mrtve.
Čemu sva borba! Za četama četa
Rasu se samo i nesta ko pusta
Pahulja snježna, kad zagrija sunce...
... »Gdje vam je pobjedna Velika Vojska?«
Bogalje Njemen je pito, bjegunce.
— S njom su se vijekovi borili sneni,
Vojska je mrtva — al živu Slaveni.

NA KVARNERU

Dolazi zapjenjen daleki val,
A za njim se pučina pruža,
Beskrajno sinja i neba dalj,
Gdje mistična procvala ruža.

I plamna ta mistična ruža
Latice trusi i rasipa svud:

Na drhtavi val i samotni prud,
Na galeba ponosni lijet
I alga zeleni splet,
I zlato kiši po hridi,
Po polju, gdje jedva se vidi
Mirisni smilja cvijet.

On cvjeta i izgara tu,
U vječnoj želji i snu
O moru, blistavom moru.
Dok kiša zlatna sve pada,
Sve zalijeva zlatna kaskada.
A moja bi duša raskrilit se htjela
Kô galeba kreljut smjela,
Da zasjeni sjenom taj užaren kam,
Da na čas bar ustavi sunčani plam,
I zaštiti smilja cvijet.

Ti, luda i zaludna željo, Ti!

To mrtva je kamena život sav,
I miso i riječ i sanja i strast.
To tužba je zemlje, što ne smije zborit,
Ni ljubit ni mrzit — tek smije još cvast.
I izgara željom za dalekim žalom,
Do kojega žuri val se za valom,
Za pučinom plavom slobodna neba.

Do njega galebi lete sve bliže,
Do njega molitva tiha se diže,
Jer glasna se ne smije reć
U jeziku majčinom, slatkom.

Sad tudja tu bani se riječ.
Sve tudjin je oteo već.
Sve njegvo je: brda i doli
Talas i pjesme i tuga i boli.
Tamne ciprese i bijela mjesta,
Mirna groblja i hitra cesta,
I dan, koji rosan se budi, —
I s tugom u očima ljudi
I očaj, što kida im grudi...
Sve dušman je oteo, sve!
O, nije on hrabro osvojio, ne,
U strašnome, junačkom boju,
O kojemu pjesme još poju
I bezbrojna groblja još zbore
I krvava rieka i gore.
Ne, nije nam dušman oteo, ne!
Sve sami smo, sami mu dali.

I pest mi se hoće da stisne
I srce bi htjelo da svisne,
Stid moje obraze zali:
Sve sami smo, sami mu dali!

Mistična ruža vene,
U grimizu gine joj sjaj,
Iz uvala zgrću se sjene,
U noći je lovorov gaj.
Mrak prekriva obale snene,
Gdje mjesta su sustala bijela,
Kô da bi se skloniti htjela
Od užasa, koji ih gone
Pred propast i bezdane one.
Na bijedne su nalik bjegunce.

Za Učkom je zapalo sunce.

NA TUDJEM GROBU

Girlandama su divlje ruže sašle
Po grobu, hladan miluju mu kamen,
A sunce sjajno kroz te guste tuje
Rasipa zlatnih svojih zraka pramen.

I vjetar tih se laticama sigra
I njišuć mrsi sjenka tanko tkivo,
A ti zar spavaš, ti, kog nisam znao,
Dok živio si, stradao i snivo?

Il možda sni još uvijek te prate,
Ko ti metulji, koji šari kruže?
Il možda želje uvijek još cvatu,
Ko svaku proljet ove divlje ruže?

Tad čemu živjet, ako mira nema
Ni tamo onkraj umornih nam noći!?
Zar i tu strah je, da će, makar kasno,
Al ipak jednom opet jutro doći.

O, nema nikad odgovora, nema,
Tek šutnja sve je, pusta šutnja samo.
Pa možda to je bolje, neg da znamo
Svu istinu, što taji nam se tamo!

UMRLI HRAM

U predvorju hrama. Tek spaljena trava
Kroz raspukli kamen je pružila vlati.
Na slomljenom stupu je pauka tkivo
I na suncu predja se prelijeva, zlati.

I mrvi se mramor, omorika sjena
Po podu ko slutnja dalekoga straha,
Ko pritajen drhtaj sred kutova mračnih
I nigdje života ni najtišeg daha.

Već pognu se Budha, a žute mu ruke
Od slonove kosti. On kao da drijema,
Al tamo, gdje zjene draguljima sjale,
Sad očnice mrtve, a očiju nema.

Sve molitve prošle. Zar šuma ih zavi,
Il vjetri raznesli u neznanu tamu,
Il one izgorješe redom bez svrhe
U osvita ruju, u zapada plamu?

Za obzorjem negdje su oblaci stali
I svuda je hladna i pusta modrina,
Ravnodušno gleda vijekove duge
Sa mirnih krajeva, gdje nema daljina.

Kroz kupole rasap se razlija sunce
Niz blistavi mramor po ružičnom svodu,
Čudnovato cakli na kamu se glatkom
I prostire zlatno po bijelomu podu.

Sred hrama se na suncu savila zmija
U kolutu crnom, što uvijek se vije
I miruje vijek bez početka i kraja.
Il zmija ta davno i živa već nije?

INDIJSKI MOTIV

Lepeza od krila metuljevih trepti,
Zar hoće, da požar tvog pogleda trne?
Ne, samo u žaru će izgorjet bijedno
I prosut na mračne se pramove crne.

Ko jutro vrh ruža, što cvjetaju strasno
Na usni ti posmijeh i cjelova slutnja.
Ne zbori, ne zbori, nek riječi ne prenu
Daleku nam tajnu, nju čuje tek šutnja.

Pod sjenom tvog prama mi zamire srce
I sklapa se oko, al duša mi gleda.
Znaš lotose noćne, i njima se tako
U tami tek rasklapa latica blijeda.

Ja vidim: uz rijeku od hitroga srebra
Niz obale same u mramoru priče,
Svud hram je do hrama, sve spomeni bijeli.
Gdje naraštaj nesta, gdje stoljeće niče.

I brzaju vali i krupne se zvijezde
U zlatna pismena, u mistična slažu,
A kamene gore ko divovi mrki
Nad dolima bdiju i straže još stražu.

A dolje duboko sa obala strmih
Do valova tiho se spuštaju stube,
Već tisuć ih umornih zgazilo nogu,
Al one sve idu, u vode se gube.

U zatišju skritom sa lomača gustih
Zamirisa sandal i plamen se savi,
Što čovjek je bio, sam pepeo osta,
I koluti dima svud viju se plavi.

Je l', davno je tomu? U magle te plave
Moj život je zašo u noći daleke
I zaborav mutna moj prekrila spomen,
A prah su raznesli ti talasi rijeke.

Al duša mi nije se smiriti mogla
U muku Nirvane, gdje želje sve gasnu.
Ja čezno sam natrag, da živim i stradam,
I da bar jedanput još vidim te krasnu.

I vratih se amo. Sad gledaj me, gledaj,
Ja hoću od pogleda tvoga, od žara
I duša nek izgori moja ko laka
Lepeza od krila metuljevih, šara.

DA MOGU . . .

Da mogu od jada svih,
Od sanja, što budan snih,
Od dana mutnih i punih tuge,
I noći, što bile su beskrajno duge,
Od godina, koje su dušu mi pile,
I suza, što meni se u srcu krile,
Da mogu od želja svih
Stvoriti jedan stih,
Pa da ti ga reći smijem,
I onda da poginem nijem.

Da mogu svoj zanos sav,
Svu vjeru u proljeti mlade
I puste u jesen nade,
I blistavu zimu i bujno ljeto,
Sve, što mi je bilo drago i sveto,
Da mogu svoj život sav
U cvijet pretvorit plav,
Pa da on cvate tek za te,
I tebi da mogu dati taj cvijet,
Tad bilo bi živjeti vrijedno,
I mrijet!

MOLITVA U NOĆI

Razastri noć nad moga dana čam,
Da skriješ me, da budem posve sam.

Nek obujmi i obuzme me svud
Tvog mraka mir i zvjezdan beskraj plav,
Da dušu mi ko tamni, davni san
Svu ispuni tvoj blagi zaborav
I s vijenca divljeg, što ga trnje splelo,
Nek osvježi mi rosa mutno čelo.

O, kako pusto svenuo taj dan!
(A možda moj je jošte malo koji,)
A ja sam opet tako umoran
I duša mi se novog dana boji.

Kad opet dan u novom ognju plane,
Tvog sunca žar će s trave rosu pit,
Da u Tebi ja mogu nestat tako,
Da u Tvom suncu smijem rosom bit!

O, što sam ja? Gle, zlatom rodi strn,
I bijelim srebrom oštri cvate trn.
A moja put tek grube žudi strasti
I usne plam u cjelovima mre.
Sve grijeh je, što moje oči vide,
Sve zvučna laž, što čujem zborit, sve!

Gle, lipa hlad svim umornima pruža,
I svakomu svoj miris daje ruža,
A uzalud tek moje srce bije,
Od mojega tek zna se trzat jada,
I raduje se samo mojoj sreći.
Dok mnogi još, o, tako mnogi strada.
Zar utjehe sam ikome ja dao,
Zar ikom ja sam jade olakšao?!

*

Razastri noć ko meki, gusti sag,
Da korak moj u baršun tiho tone,
Da zamre zvuk, da čuješ samo Ti
Tih suza tok, što potajno se rone.

Ti vidiš sve: Gle dalek, snježni kraj,
Gdje bijel val niz dol i gore ide.
Tu ranjeno se lane trudi skrit
I krvav trag samoće oči vide.
Iz pustog tek ga hira rani tko.
I duša mi se tako sklonit želi
I ostavlja ko krvav trag moj stih.
Pomozi njoj i rane moje cijeli!

I vidiš li? Leptira šaren roj,
Što zahvati ga vihor kretom krila
I odnese u burni ocean,
Gdje pučina je tisuć smrti skrila.
Znaš, sumnja je sve moje misli tako
Zanesla već nad užas bezdna crna.
Daj zaklon njim, il angjela Svog kreljut
Il vijenac Svoj od mučeničkog trna.

Razastri mir nad mog života jesen,
Ko suhi list nek mirno dan se truni,
I rastjeraj tu mutnu moju tugu,
Svog neba mi vedrinom dušu puni.
I opet daj, da ruke mi se sklope,
Ko nekad što i same su se znale.
I daj mi sad, da mogu sjetit se
Iz djetinjstva još molitvice male.
Da molim je, da sve mi sumnje briše,
Da vjerujem ko tad — i ništa više!

POKOP

Nekako svečano tužna lica,
Pune su ljudi te tihe staze,
Nožice male se žure svuda,
Malo na gredice ruža paze.

Haljine s utkanim cvijećem šušte,
Mačevi stresaju rosu s trave,
Dame sa četicom kavalira
Idu put sanjarske noći plave.

Umr'o je slavuj, i sad ga prate,
Slatkoga ljubavnih noći pjevača.
Mnogi je uzdah lepeza čula,
Riječi su tužne i pune plača.

Za njima ide vrh gustih krošnja
Mjesec, na licu mu teška tuga,
Srebrni sjaj kao suze sipa,
Prati svog vjernoga noćnog druga.

Tamo u parku ga pokopaše,
Gdjeno jasminovo grmlje miri,
Tamo su utrli zadnju suzu
Dame i hrabri im kavaliri.

— A Vaš je pjesnik sam i bijedan,
Nije mu sitnog pjevača žao,
Njemu ste samo se smijali, dok je
Toliko za Vama umirao.

VLADIMIRU VIDRIĆU

Slušaj, sad noći su tihe ko nikad,
Grobovi vide i šutnja se čuje,
Munje ugasle i zvijezde se bude,
Počiva nebo od strašne oluje.

Samo još zemlja od bojeva dršće,
Samo još rijeke u krvi sve teku.
Slušaj, s Balkana doletješe ptice,
Pjesmu donesoše davnu, daleku.

Bile su dolje, gdje Vardar se muti,
Dečana hrame su vidjele svete,
Maricu čuše, što tuži i prijeti,
Blagovijest nose i k nama sad lete.

Preni se, slušaj, ti glasovi dragi
S neba ko suze se radosne rone:
— Nema već raje i zuluma nema,
Svanu sloboda. Sva zvona to zvone.

Zbore, što mračni su šutjeli dani,
I što sa garišta vidješe noći,
Stoljeća bude i zvončiće plave,
Proljeće vječno, što skoro će doći.

Došo je zeman i svanut će ljeto,
Sunce će granut, zazlatit će žarko.
Došo je zeman, kad priči je živjet,
Digo se od sna na Urvini Marko.

Znaš, tako bujno će procvasti ruže,
Kazanlik morem će mirisnim biti,
Pa ipak premalo ruža će nicat,
Humak junaku da svakomu kiti.

Zašto mi šutiš? Gle, svuda je sunce,
A u tvom grobu je pusto i ledno.
Ustaj bar za čas, da radost ti kažem,
Radost, za koju i živjet je vrijedno!

SCHERZO

Dubovi drevni, a pod njima
Zatišje, sjenato meko,
Na nebu oblaci prozirni
Plove daleko, daleko.

Vaše su oči sve modrije,
Sitna je ruka sve bjelja,
Vaše su usne sve rujnije,
Plamnija moja je želja.

Razbludno mirišu rasuti
Žarki klinčaci sred krila,
Kristalnu čašu ste dignuli,
Šaptom zašuštala svila.

I medaljon se zanjihao,
Zasjao lančić od zlata,
Lančić, što drsko se ovija
Okolo snježnoga vrata.

Pjeni se vino plemenito,
Biser se drobi i cakli,
S pjenom i kapi se rasuše,
Kad ste se od sunca makli.

Pod dekolteom je Vašim se
Tajna uzbibala bijela,
Ko da je sakrita ptičica
Što bi poletjeti htjela.

Kažu: u dama i najljepših
Za onim drhtavim snima
Plaho je srce, al recite
Da li i u Vas gà ima?!

Čaša se nagnu i razlija,
Šuma od smijeha zvoni.
Niz oči moje, niz obraze
Suzno šampanjac se roni.

KONTRASTI

Ovdje sred vijenca izblijedjelih ruža
Sanjarske djevojke slika me gleda,
Oko joj modro i pusto ko nebo,
Smiješak je sladak ko miris rezeda.

Hladne parkete. Svud umjetni sumrak
Sobama šuti i bogati stori
Od sunca brane, što nekako sneno
Vani nad vrtom vrh jablana gori.

Prolaze ljudi niz zavoje parka:
Mladi još starci i djeca već stara,
Misle da živu, a nemaju srca,
Usne im hladne, a oči bez žara.

A ovdje sunce, sve život i sunce,
Zlato sa beskrajnog neba se sipa,
Cakli na valu i ženskom tijelu,
Bijelom ko mramor poganskog kipa.

Aloji cvatu, zeleni se lovor,
Žuti se pijesak, a ljeska se more.
Opojan miris, kraj čempresa mrkih
Iste ciklame ko cjelovi gore.

Tamnog sred vijenca od rudastih vlasi
Oko se žari i usna se smije,
I ona ruka na valu ko zmija
Ej, oko vrata, da meni se svije!

STARINSKA PJESMA

Stare gitare sa malo još struna,
Mrki portreti na ruševnom zidu,
Satovi drevni, što jedva još idu,
Sumračna soba, sva šaptanja puna.

Prašina sipi po alabastru
Maloga hrama sa staračkim satom,
Stapa se tiho s izblijedjelim zlatom,
Šute gitare — i sjene sve zastru.

Gdjekada samo kroz razbita stakla
Zaluta leptir u odaje tajne,
Krila mu ruže su leteće, sjajne,
Pa su ta krila gitare se takla.

Zvukovi sitni ko paučine,
Bude se tiho sa zaspalih struna,
Pjesma se izvija prašine puna,
Il neko drhtavo priča iz tmine:

Vječna je smrt, ona mladosti briše.
Život nam bio pun nada i jada,
Pauka mreže sve prekriše sada.
Zar je to svrha — i ništa više?! —

MOJ PUT

Ne pitam nikog nit trebam prosjačit
Mjesto, kud mojemu putu je poći.
Moje su dalji pod najžarčim suncem,
Moje su sanje sred najdublje noći.

Idem kud hoću: sa orlom nad vrlet,
S mirisom ruža i s vjetrom niz polja.
Tko će mi branit, da pjesma se vine
Tamo, kud moja je gospodska volja!

Počinem rado uz žubor fontana,
Mlade markize i parkovi drevni
Draži su meni od kramara novih,
Draži neg život taj grubi i dnevni.

Prošlost ja volim i mjeseca srebro,
Tajnu modrinu, kad dan će da svane,
Priče i slike ko sagove čudne,
Vilinskom rukom od sutona tkane.

Čisto mi čelo i savjest je čista
Ne trebam trobojkom skrivati grudi,
Da l' mi je u srcu narod i ljubav,
Tko ima pravo, da sumnja i sudi?!

Slobodna moja je cesta. Kad hoću,
Letjet će hati mi njom uzagrapce,
Ne će me vratit, što zviždajem biča
Poplaših kreštave vrane i vrapce.

Možda će tkogod nabacit se blatom
Usput iz potaje i iza granja,
Možda će tkogod narugati jošte
Mojoj se pjesmi i kraljevstvu sanja.

Vjerujte, znao bih šinut ga bičem,
Zlobom i stihom, što žeže i bije,
Moje u obraz zapisat mu ime,
Čemu? — U mnogog ni obraza nije.

NA STARU GODINU

Iz klanaca ključaju magle,
U pelenu slažu se bijelu
I trune se ledenom suzom
Po umornom oku i čelu.

Na sablasnom brijegu su šume
I pružaju grane u stravi
Put neba, al nema već neba,
Svud mrtvački zavjes ga zavi.

Starinski je grad u dolini,
Tu čudna se povorka reda;
U ruci im star molitvenik
I oko im ozbiljno gleda.

Već dugo su snivali, dugo,
Što od sna ih vjekovnog mače,
Da podju sa umrlih groblja
U maglu, što ledena plače?

To majstori k večernji idu
I kćerke im tihe i čedne,
A djetići svjetiljke nose
Uz gospodje stroge i vrijedne.

Al nekako umorni svi su,
I nevoljko tapaju oni,
Al moraju poći, jer zvono
Sa Svetoga Kralja zvoni.

Moj Bože, al sve je to strano,
I ulice, govor i ljudi,
To tudje je mjesto, ne Zagreb,
Pa što ih se smeta i budi?!

I kada se vraćali budu,
Još dublje će sagnut se glava
I k dragoj će žurit se zemlji,
Gdje tako se slatko spava.

U MAGLI

U blijedo ružičnoj magli
Rišu se borovi parka,
I palačâ zabati crni,
Ko čudna u sutonu varka.

Od šapta su koraci tiši,
Vas grad ko da budan već spava.
Al nije to san, to se samo
Odasvud pritajila strava.

O, kako daleki su ljudi
Svi, jedan drugom, i sami!
I svakomu u srcu tajna
Ko zmija u zaklonu čami.

Zaludu se smijati trude,
Kad usna tek grčem se steže.
Te oči su pune tjeskobe,
Te usne ko rane su svježe.

Dok riječi obične zbore,
U duši su užasa slutnje,
To zbore, da zvuk samo čuju,
Jer sebe se boje i šutnje.

I sve nekud hite, a znadu
Da nikada k cilju im doći.
Svi žedni su sunca, a ginu
Sred beskrajne, bezdane noći.

Svi željni su neba: i čovjek,
I cvijet, u dolu što niče.
A gore? S visine krik čujem:
To jastrijeb razdire ptiče.

IZ MOJE TAMNICE

(SOBA BROJ 36)

Vani je sunce i radosni dan,
Ptice po hvojama poju
Veselu pjesmicu svoju
Slaveći sunce i dan,
A, ja sam umoran, umoran.

Otmjene, bijele platane
K oknu mi pružaju grane
Ko da bi htjele me zvat
U park, gdje se sigraju sjene
I trave se privija vlat.
Al meni je dane i dane
Trunut u tamnici toj.

Visoko k nebu se uzdiže lasta,
A moja je soba niska i tmasta.
Hoće se poleta, misli i duši,
A mene ta memla guši.

Kroz zastrto prašno to okno
Kad pogled mi slučajno pade,
Vidim ja proljeti mlade,
Gdje bude se uvijek nove,
Svud macice male se maze,
U lugove žure se staze
I ko da me mladost zove,
Što svenula uzalud.

I procvate ljeto: cvijeće svud,
Sve bujno i raskošno miriše,
Med pčela u čaškama siše
I srce u ljubavi izdiše
U sanji i ljepšoj još javi,
I ruža girlandom se savi,
A mene ta močvara davi.

Tad jesen se okiti zlatom
I laste, jato za jatom,
Hite u topliji kraj,
A sunca već bljedjega sjaj
Zove me, mami me van,
Med loze, med dole i polja,
Gdje slobodna dalj je i volja,
Iz tamnice moje u dan.

A kad se pod snijegom sve smiri,
Kad ledni se skupe leptiri,
I okno draguljem se cakli,
Ja gledam, gdje vranci se makli
I taj će poletjeti čas.

O, neka saonice jurnu
I ostave pustoš tu tmurnu,
Nek mene ponesu daleko,
Već ljeta sam, ljeta ih čeko.
Nek nose me nekud, ma kud,
Pa makar to zadnji moj put.

Nek iz tog me izbave mraka,
Ja željan sam prostora, zraka.
Da disati mogu još tren,
Da živjeti smijem još malo.
Tu srce u čamu mi stalo,
Tu svaki mi ugušen dah.
Na grudi mi sjeo je strah
Od budućih, beskrajnih dana.
Ta misao svaka mi rana,
Tu živ ću već strunuti ja!

ZRCALO

Zrcalo malo od slonove kosti.
Slike mu blijede, nikada jasne.
Sve kao kroz suze samo se vidi,
Tamo i sunce i radost sva gasne.

Sumračna magla na staklo je pala,
Pod njom se sakriva tajna duboka.
Kao da tuga te gleda daleka
Sablasnim mirom već umrla oka.

Zar su u dane ga strasne i žarke
Zrake sunčane oslijepile plamne?
Ili jasnoću mu smutiše stravom
Ponoći bolne i beskrajno tamne?

Uzalud dobra ti, bijela ruka
Maglu tu sumračnu brisati kuša.
Malo je zrcalo uvijek mutno.
— Tužna je, uvijek tužna, mi duša . .

JASMINOV GRM

Jasminov grm su sasjekli,
Jasminov grm još živ.

A još u dane nedavne,
U proljetne je rane,
Sav raskošno on cvjetao,
Da svijale se grane.
I slatkim dahom mirisao,
I posred tihe noći tmine
Pun čudesne bjeline
Sav sjao.

Sad jadna su ga sasjekli
Ko šikaru uz baru.

A što je miris trunio
U mnoge dane jasne,
I nježnom čežnjom punio
Tolike noći strasne,
I budio slavuja glas
I srce u svih nas,
Zar sada svi zaboraviše?!

Sad mrka nema crkva više
Ni arabeska njegvih sjena,
Što žarko sunce zidom riše.
Sad pusta je i ostavljena.
Ni u te noći nijeme, duge
I pune šutnje, pune tuge,
Već nema pjesme začarane.
Sad noći je i dane
U onim tamnim ulicama
Ta crkva sama.

Al moje pjesme tebe žale,
Jer s tobom su mi listale
I s tobom skupa cvale.
Nevidljive ko pčele
Na latice ti sjele.
I s tobom sjale noćima,
I gledale te očima,
U kojima je moja duša.
I slušala te, kao što
Samoća moja sluša,
Što ponoć priča sanjarska
U najtišemu trenu.
I venule su, ti kad svenu.

Sad ne će nitko znati za te,
Ni modrih noći zvijezde zlate,
Ni slavulj, kad se vrati,
Ni roj metulja, kad se sjati.
Sad ne će za te nitko znati.
Ni bijel oblak, koji pliva,
Ni pauk, koj se s niti njiše,
Ni čežnja, što u oku sniva.
Sad ne će znati nitko više,
Da ti si nama svima cvao
I mirisao.
O, meni te je tako žao,
Što sasjekli te jošte živa!
I spomeni te moji prate
U svaku proljet, koja cvate,
Ti, ubogi moj cvjetni brate!

SADRŽAJ.
